

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**ΟΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ**

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ (Α.Μ.: Μ011615002)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΗΛΙΑΣ Ι. ΣΟΦΙΩΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2016-2017

Ευχαριστίες

Σε τούτο το σημείο αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις ειλικρινείς και θερμές μου ευχαριστίες σε ορισμένους ανθρώπους, οι οποίοι συμπαραστάθηκαν και συνέβαλλαν κατά καίριο τρόπο στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες επιθυμώ να εκφράσω κατ' αρχάς στον επιβλέποντα Καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας κ. Ηλία Ι. Σοφιώτη για την καθοδήγηση, τις διευκρινίσεις, τις πολύτιμες συμβουλές του επί της οργάνωσης, δομής και του περιεχομένου της παρούσας εργασίας αλλά και για τον επιδέξιο τρόπο με τον οποίο μου επεσήμανε τα λάθη και τις παραλείψεις μου. Γενικά τον ευχαριστώ για την άψογη συνεργασία καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους συνεργάτες και συναδέλφους μου κ. Τζιώρα Βασίλειο, Τζιώρα Ειρήνη και Αικατερίνη Τζιαφέτα για την έμπρακτη υποστήριξη, τις σημαντικές επισημάνσεις τους και τη γενικότερη συμβολή τους στην εκπόνηση την εργασίας μου.

Τέλος, τις ολόψυχες και ευγνώμονες ευχαριστίες μου θα ήθελα να εκφράσω προς τους γονείς μου και τον αδερφό μου για την ηθική και έμπρακτη τους στήριξη καθώς στέκονται πάντοτε δίπλα μου δίνοντάς μου πάντα θετική σκέψη και δύναμη για να συνεχίσω να προσπαθώ για ό,τι καλύτερο.

Παναγιώτης Γ. Γιαννακός

Βόλος, Μάιος 2017

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κατάλογος Συντομογραφιών	V
Περίληψη	VII
Εισαγωγή	1
Δομή & Περιεχόμενο	2
Κεφάλαιο Πρώτο: Πρότυπο Ενωσιακού Δικαίου - Απαγορευμένες Συμπράξεις (αρ. 101 ΣΛΕΕ)	4
I. Υποκείμενα συμπράξεων	4
Α. Επιχειρήσεις	5
Β. Ενώσεις επιχειρήσεων	7
II. Είδη συμπράξεων	8
Α. Οριζόντιες συμπράξεις	8
1. Συμφωνίες επιχειρήσεων	9
2. Απόφαση ένωσης επιχειρήσεων	11
3. Εναρμονισμένη πρακτική	13
Β. Κάθετες συμπράξεις	14
III. Προϋποθέσεις υπαγωγής συμπράξεων στο αρ. 101 ΣΛΕΕ	16
Α. Περιορισμός του Ανταγωνισμού	16
Β. Αισθητό του περιορισμού	17
Γ. Περιορισμός του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών	18
IV. Αντι-ανταγωνιστικές συμπραξιακές πρακτικές (αρ. 101 περ. α-ε ΣΛΕΕ)	19
Α. Καθορισμός τιμών και άλλων όρων συναλλαγής	20
Β. Ο περιορισμός της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης	22
Γ. Η κατανομή των αγορών και των πηγών ανεφοδιασμού	24

Δ. Άνιση μεταχείριση ισοδύναμων περιπτώσεων	25
Ε. Πρόσθετες παροχές	26
V. Απαλλαγή απαγορευτικών συμπράξεων (αρ. 101 III ΣΛΕΕ)	26
Α. Ομαδική απαλλαγή	28
Β. Ατομική απαλλαγή	30
1. Οικονομική αποτελεσματικότητα	31
2. Όφελος καταναλωτών	32
3. Αναλογικότητα των περιορισμών	33
4. Μη κατάργηση ανταγωνισμού	34
VI. Συμπέρασμα	34
Κεφάλαιο Δεύτερο: Συνταγματικό Υπόβαθρο - Οικονομική ελευθερία (αρ. 5 I & αρ. 106 II Σ)	37
I. Πεδίο προστασίας – Ειδικότερες θεματικές ενότητες	37
Α. Ελευθερία των συμβάσεων	37
Β. Ελευθερία του ανταγωνισμού	39
Γ. Πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία	41
II. Πεδίο ισχύος	42
Α. Υποκείμενα δικαιώματος	43
Β. Αποδέκτες	44
III. Περιορισμοί οικονομικής ελευθερίας	44
Α. Περιορισμοί κατά το αρ. 5 I Σ	44
1. Σύνταγμα	45
2. Δικαιώματα των άλλων	46
3. Χρηστά ήθη	47
Β. Περιορισμοί κατά το αρ. 106 II Σ	48

1. Ελευθερία	49
2. Ανθρώπινη αξιοπρέπεια	49
3. Εθνική Οικονομία	50
4. Δημόσιο συμφέρον	51
IV. Όρια των περιορισμών	53
Α. Αρχή της αναλογικότητας	54
Β. Αρχή του απαραβίαστου του πυρήνα του ατομικού δικαιώματος	54
Γ. Αρχή της πρακτικής αρμονίας	58
V. Συμπέρασμα	55
Κεφάλαιο Τρίτο: Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας κατά τον Κανονισμό 772/2004 – Πεδίο Εφαρμογής	58
I. Προϋποθέσεις υπαγωγής συμφωνιών στο Κανονισμό 772/2004/ΕΚ	58
Α. Μερίδια αγοράς συμπραττουσών εταιριών	58
Β. Απόρρητος χαρακτήρας παραχωρηθέντος δικαιώματος τεχνογνωσίας	60
Γ. Συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας	62
Δ. Συμφωνίες παραγωγής προϊόντος	63
II. Διακρίσεις ειδών συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας	64
Α. Συμφωνίες μεταφοράς τεχνογνωσίας	65
Β. Συμφωνίες μεταφοράς ευρεσιτεχνίας	66
Γ. Συμφωνίες μεταφοράς λογισμικού	68
III. Έκταση περιεχομένου συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας	69
Α. Άδεια παραγωγής και διανομής	69
Β. Απλή και αποκλειστική άδεια	70
IV. Συμπέρασμα	71

Κεφάλαιο Τέταρτο: Προϋποθέσεις απαλλαγής συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας	74
I. Περιορισμοί ιδιαίτερης σοβαρότητας	75
A. Συμφωνίες μεταξύ ανταγωνιστικών επιχειρήσεων	76
1. Ρήτρες καθορισμού τιμών και περιορισμού της παραγωγής	76
2. Ρήτρες περιορισμού εκμετάλλευσης της τεχνολογίας του δικαιούχου	76
3. Ρήτρες καταμερισμού αγορών και πελατών	77
4. Ρήτρες αποκλειστικότητας	78
5. Ρήτρα περιορισμού ενεργητικών πωλήσεων	78
6. Ρήτρες καταμερισμού πελατείας	79
B. Συμφωνίες μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων	79
1. Ρήτρες καθορισμού τιμών	80
2. Ρήτρες περιορισμού παθητικών πωλήσεων του δικαιοδόχου	80
II. Ρήτρες μη δυνάμενες να τύχουν απαλλαγής	84
III. Ανάκληση ευεργετήματος απαλλαγής	85
IV. Συμπέρασμα	86
Επίλογος - Αποτίμηση συμπερασμάτων	89
Βιβλιογραφία	95
Ευρετήριο νομολογίας	100
Κατάλογος νομοθεσίας	102
Ευρετήριο θεμάτων	103

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Ελληνικές συντομογραφίες

α.α.	αντίθετη άποψη
Α.Π.	Άρειος Πάγος
αρθρ. ή αρ.	άρθρο
ατομ.	ατομικού (δικαιώματος)
βλ.	Βλέπε
ΓενΔικ	Γενικό Δικαστήριο
ΓΔΑ	Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΔΕφΑθ	Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
δηλ.	Δηλαδή
ΕΑ	Επιτροπή Ανταγωνισμού
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΔΔ	Επιθεώρηση Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (περιοδικό)
Ε.Επ.	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
Ειρην.	Ειρηνοδικείο
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
επ.	επόμενα
Επ. Εφ.	Επίσημη Εφημερίδα
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΚΑΚΜΤ	Κανονισμός ομαδικής απαλλαγής συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας
κ.α.	και άλλα
Καν.	Κανονισμός
Κεφ.	Κεφάλαιο
ν.	νόμος
NoB	Νομικό Βήμα (περιοδικό)

Ολ.	Ολομέλεια
ό.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
περ.	περίπτωση
ΠΕΚ	Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
Πρβλ.	Παράβαλε
π.χ.	Παραδείγματος χάρη
σελ.	σελίδα
σημ.	σημείωση
σκ.	σκέψη
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
Σ ή Συντ.	Σύνταγμα
Συλλ.	Συλλογή
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδος
ΤοΣ	Το Σύνταγμα (περιοδικό)
Υπόθ.	υπόθεση
υποσ.	υποσημείωση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως

Ξενόγλωσσες συντομογραφίες

CJEL	Columbia Journal of European Law
CML	Common Market Law
CMLR	Common Law Market review
CTLR	Communication and Telecommunication Law Review
EC	European Community
ECLR	European Competition Law Review
ECJ	European Court of Justice
EStAL	European State Law Quarterly
IIC	Int. Review Intellectual Property & Competition Law

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η αξιολόγηση της συμβατότητας των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας με την ελευθερία του ανταγωνισμού κατά το Σύνταγμα και το Ενωσιακό Δίκαιο.

Η εργασία εκκινεί με την οριοθέτηση του θεσμικού πλαισίου το οποίο διέπει την εν λόγω συμπραξιακή πρακτική και το οποίο δύνανται να προκύψει από την σύνθεση του προτύπου του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου σχετικά με τις συμπράξεις επιχειρήσεων (αρ. 101 ΣΛΕΕ) με το συνταγματικό υπόβαθρο της ανταγωνιστικής ελευθερίας (αρ. 5 Ι Σ και 106 ΙΙ Σ).

Υπό το πρίσμα του προτύπου του ενωσιακού δικαίου και του Συντάγματος σχετικά με τις συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας επιχειρείται κατόπιν η συναγωγή των ειδικότερων κριτηρίων αξιολόγησης της νομιμότητας τους, όπως αυτά δύνανται να προκύψουν από το δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο και δη από τον Κανονισμό 772/2004. Υπό αυτή την έννοια λαμβάνει χώρα αρχικά η διακρίβωση των προϋποθέσεων υπαγωγής μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανόνα δικαίου ενώ η εργασία ολοκληρώνεται με την συναγωγή από τον προκείμενο κανονισμό των κριτηρίων αξιολόγησης του επιτρεπτού ή μη των περιοριστικών ρητρών, οι οποίες ενδέχεται να περιλαμβάνονται στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας που συμφωνούνται μεταξύ ανταγωνιστικών ή μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων.

- Ο βαθμός επικαιροποίησης της νομολογίας και της νομοθεσίας στην οποία παραπέμπει η παρούσα εργασία εκτείνεται έως και τον Μάιο του 2017.

Λέξεις κλειδιά

Ελευθερία του Ανταγωνισμού, οικονομική ελευθερία, ελευθερία των συμβάσεων, συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, οριζόντιες συμπράξεις επιχειρήσεων, κάθετες συμπράξεις επιχειρήσεων, βιομηχανική ιδιοκτησία,

Abstract

The Subject-matter of this thesis is the evaluation of the compatibility of Technology transfer agreements with the free competition according to the Greek Constitution and the European Union Law.

Thesis starts on providing the institutional framework condition in the said joint practice and that can occur by the synthesis of the original Primary Union Law about the joint ventures (art. 101 TFEU) with the constitutional background of free competition (art. 5 I and 106 II Gr. Const.)

In light of the Primary Union Law and the Constitution about the technology transfer agreements it is after attempted to draw the particular evaluation criteria of their legitimacy, as those can occur from the secondary Union Law notably by the no. 772/2004 EU Regulation. By this meaning, initially the conditions of subjection of an Technology transfer agreement are calibrated on the scope of the said rule of law while thesis is being completed with the gathering from the point regulation of the evaluation criteria whether the restrictive clauses that may be included in technology transfer agreements between competitive or not businesses, are permitted or not.

- Legislation and case law Rate referring on this thesis are up to May of year 2017.

Key – Words

Free Competition, Economic Freedom, Contract Free, Technology transfer agreements, Horizontal Business-practice, Vertical Business-practice, Industrial Property

Εισαγωγή

Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας αποτελούν μια πάγια καθιερωμένη συμπραξιακή πρακτική δια της οποίας επιδιώκεται η βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας καθώς και η ενίσχυση του αποδοτικού ανταγωνισμού. Οι εν λόγω συμφωνίες δύναται σύμφωνα με άρθρο 1 του Κανονισμού 772/2004 να διακριθούν κατά το ειδικότερο θεματικό περιεχόμενο τους α) σε συμφωνίες παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης ή διπλώματος ευρεσιτεχνίας, β) σε συμφωνίες παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης τεχνογνωσίας, γ) σε συμφωνίες παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί λογισμικού ή δ) σε μεικτές συμφωνίες παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης διπλώματος ευρεσιτεχνίας τεχνογνωσίας ή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί λογισμικού συμπεριλαμβανομένων συμφωνιών που περιλαμβάνουν ρήτρες, οι οποίες αφορούν την πώληση και αγορά προϊόντων ή την εκμετάλλευση άλλων δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας ή την εκχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω ρήτρες δεν αποτελούν το πρωταρχικό αντικείμενο της συμφωνίας και αφορούν άμεσα την παραγωγή των προϊόντων τα οποία αφορά η σύμβαση.

Δια της σύναψης των εν λόγω συμφωνιών επιδιώκεται καταρχάς να ανασταλεί η επανάληψη των δράσεων έρευνας και ανάπτυξης και να δοθούν κίνητρα για τη διεξαγωγή νέων ερευνητικών προγραμμάτων και συνακόλουθα για την προώθηση της προσθετικής καινοτομίας. Περαιτέρω, οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας δύνανται να συμβάλλουν στη διάδοση των τεχνολογιών και να τονώσουν τον ανταγωνισμό στις αγορές των προϊόντων, υπό την έννοια ότι η παραχώρηση τεχνογνωσίας μπορεί να συμβάλλει στην παραγωγή νέων ποιοτικά αναβαθμισμένων προϊόντων και μάλιστα με μειωμένο κόστος επ' ωφελεία των καταναλωτών.

Ωστόσο, πέρα από τις ανωτέρω ευνοϊκές για τον ανταγωνισμό οικονομικές επιδράσεις της εν λόγω συμπραξιακής πρακτικής αυτή δύναται να συμβάλλει άμεσα ή έμμεσα στην ανάπτυξη συγκεκριμένων αντι-ανταγωνιστικών αποτελεσμάτων καθώς οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται και για αντιανταγωνιστικούς σκοπούς, όπως για παράδειγμα η χρήση από δύο ανταγωνιστές μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας προκειμένου να επιτύχουν την μεταξύ τους κατανομή των σχετικών αγορών ή για να αποκτήσουν ένα τεχνολογικό προβάδισμα το οποίο κατόπιν θα το χρησιμοποιήσουν προκειμένου να αποκλείσουν πραγματικούς

ανταγωνιστές από την αγορά ή και να θέσουν φραγμούς εισόδου δυνητικών ανταγωνιστών στην αγορά αυτή.

Δεδομένων των ανωτέρω περιγραφέντων θετικών αλλά και αρνητικών επενεργειών των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας στον ανταγωνισμό κρίθηκε αναγκαία η καθιέρωση του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου ελέγχου της νομιμότητας των προκειμένων συμπράξεων -το οποίο αποτελείται κυρίως από την συνδυαστική εφαρμογή των άρθρων 101 ΣΛΕΕ (περί απαγορευμένων συμπράξεων) και του Κανονισμού 772/2004 (περί προϋποθέσεων ομαδικής απαλλαγής συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας)- προκειμένου να διασφαλιστεί α) η κατοχύρωση ευκρινών και αξιόπιστων κριτηρίων στάθμισης από τον εφαρμοστή του Δικαίου των πλεονεκτημάτων και των αρνητικών συνεπειών που κατά περίπτωση συνεπάγεται μια σύμβαση μεταφοράς τεχνολογίας για την ελευθερία του ανταγωνισμού και την οικονομική αποτελεσματικότητα αλλά και β) για να ενισχυθεί η ασφάλεια δικαίου και ειδικότερα η διαφάνεια του νομοθετικού πλαισίου προκειμένου να διευκολυνθεί η ελευθερία λήψης της απόφασης σύναψης μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας και της διαμόρφωσης του θεματικού της περιεχομένου¹.

Δομή & Περιεχόμενο

Η παρούσα εργασία εκκινεί με την παράθεση του ισχύοντος νομικού πλαισίου που διέπει τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας ως συμπραξιακής πρακτικής, συνεχίζει με την ανάδειξη περιεχομένου και της συστηματικής του και ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση του. Ειδικότερα, οι κύριες θεματικές ενότητες της παρούσας εργασίας συνίστανται:

α) στην παράθεση του προτύπου του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου με την βοήθεια της νομολογίας της Επιτροπής και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, μέσω της παρουσίασης του περιεχομένου και της συστηματικής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ επιχειρείται να διακριβωθούν τα κριτήρια υπαγωγής μιας συμβάσεως μεταφοράς τεχνολογίας στον εν λόγω απαγορευτικό κανόνα, οι λόγοι απαγόρευσης τους ως περιοριστικών του ανταγωνισμού πρακτικών και οι θεσμοθετημένες δυνατότητες ατομικής απαλλαγής τους (κάτωθι Κεφάλαιο Πρώτο).

---

¹ Peeperkorn L., IP Licenses and Competition Rules: Striking the Right Balance, σε: World Competition 26 (2003), σελ. 527 επ.

β) στην διακρίβωση του συνταγματικού υποβάθρου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας μέσα από τον προσδιορισμό i) του πεδίου προστασίας της οικονομικής ελευθερίας, ii) των απορρεουσών από τις διατάξεις αρ. 5 Ι Σ και 106 ΙΙ Σ περιορισμών της και iii) των απώτατων ορίων των εν λόγω περιορισμών (κάτωθι Κεφάλαιο Δεύτερο).

γ) στον προσδιορισμό του προτύπου του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου και δη του Κανονισμού 772/2004/ΕΚ (ΚΑΚΜΤ) περί ομαδικής απαλλαγής συμφωνιών τεχνολογίας και ειδικότερα των προϋποθέσεων υπαγωγής των συμφωνιών στον ανωτέρω Κανονισμό (κάτωθι Κεφάλαιο Τρίτο).

δ) στην συναγωγή i) των επιμέρους προϋποθέσεων απαγόρευσης των περιορισμών ιδιαίτερης σοβαρότητας που προβλέπει ο ΚΑΚΜΤ, ii) των κριτηρίων απαλλαγής των περιοριστικών ρητρών που εμπεριέχονται σε μία συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας και iii) των προϋποθέσεων ανάκλησης του ευεργετήματος της απαλλαγής (κάτωθι Κεφάλαιο Τέταρτο).

Η προκείμενη εργασία ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου περί συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας και με την διατύπωση θεσμικών πρωτοβουλιών για την περαιτέρω ενίσχυση της ελευθερίας του ανταγωνισμού και της ασφάλειας δικαίου στο εν λόγω πεδίο ενάσκησης της συμβατικής ελευθερίας των επιχειρήσεων (κάτωθι Επίλογος - Αποτίμηση συμπερασμάτων).

Κεφάλαιο Πρώτο: Πρότυπο Ενωσιακού Δικαίου – Απαγορευμένες Συμπράξεις (αρ. 101 ΣΛΕΕ)

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, λαμβάνει χώρα η παράθεση του προτύπου του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου με την βοήθεια της νομολογίας της Επιτροπής και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με το γενικό νομικό πλαίσιο που προδιαγράφει το ευρωπαϊκό δίκαιο για τις συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας ως συμπράξεις επιχειρήσεων. Ειδικότερα, επιχειρείται μέσω της παρουσίασης του περιεχομένου και της συστηματικής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ να διακριβωθούν α) τα κριτήρια υπαγωγής μιας συμπραξιακής πρακτικής, όπως οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας, στον εν λόγω απαγορευτικό κανόνα, β) οι λόγοι απαγόρευσης τους ως περιοριστικών του ανταγωνισμού πρακτικών και γ) οι θεσμοθετημένες δυνατότητες ατομικής απαλλαγής τους.

Κατ' αντιστοιχία των ανωτέρω κατευθυντήριων προβληματικών η συστηματική παράθεση του πλαισίου του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου έχει ως αφετηρία τον προσδιορισμό των υποκειμένων των συμπράξεων (κάτωθι I) και την αναφορά στις ειδικότερες μορφές οριζόντιων συμπράξεων (κάτωθι II). Ακολουθεί η παράθεση των προϋποθέσεων υπαγωγής μιας σύμπραξης στον απαγορευτικό κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (κάτωθι III) ενώ η παρουσίαση του προτύπου του ενωσιακού δικαίου περατώνεται με τον προσδιορισμό των όρων απαλλαγής των απαγορευμένων συμπράξεων, όπως αυτοί προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (κάτωθι IV).

I. Υποκείμενα οριζόντιων συμπράξεων

Ο προσδιορισμός των υποκειμένων που μπορούν να λάβουν μέρος σε μία σύμπραξη είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την υπαγωγή ή μη μιας συμπραξιακής πρακτικής στο ρυθμιστικό πεδίο του απαγορευτικού κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Εκκινώντας από την γραμματική διατύπωση του αρ. 101 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι υποκείμενα των συμφωνιών δύνανται να είναι μόνο επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων.

Ο εγγύτερος προσδιορισμός, επομένως, της έννοιας της «επιχείρησης» (κάτωθι A) και η διάκριση της από αυτή της «ένωσης επιχειρήσεων» (κάτωθι B), που επιχειρούνται ακολούθως, κρίνεται αναγκαίος προκειμένου να οριοθετηθεί η κανονιστική ισχύς της απαγορευτικής διάταξης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

A. Επιχειρήσεις

Κατά πάγια σήμερα νομολογία του ΔΕΚ «η έννοια της επιχείρησης καλύπτει κάθε οντότητα που ασκεί οικονομική δραστηριότητα ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος που τη διέπει και του τρόπου χρηματοδότησής της»². Με βάση αυτό τον ορισμό, η έννοια της επιχείρησης προϋποθέτει:

α) την ύπαρξη ενός φορέα οικονομικής δραστηριότητας. Ως φορέας νοείται «κάθε οικονομική μονάδα που καλύπτει κάθε συλλογή πόρων για την πραγματοποίηση οικονομικών δραστηριοτήτων»³. Το νομικό καθεστώς του εν λόγω φορέα είναι για την νομική του αξιολόγηση κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ αδιάφορο. Αυτό συνεπάγεται ότι δεν είναι αναγκαίο ο φορέας να είναι νομικά αυτόνομος⁴ όπως επίσης δεν ενδιαφέρει αν είναι ενταγμένος στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα της οικονομίας⁵. Υπό αυτή την έννοια περιλαμβάνονται στην έννοια της επιχείρησης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ πολλά και διαφορετικά πρόσωπα μεταξύ των οποίων τα φυσικά πρόσωπα, οι εταιρίες εμπορικού χαρακτήρα, οι οντότητες που δεν έχουν τη μορφή της εταιρίας, όπως είναι οι όμιλοι οικονομικού ενδιαφέροντος, τα ιδρύματα, οι ενώσεις, τα δημόσια ιδρύματα κ.λ.π.⁶

Επίσης, ο τρόπος χρηματοδότησης του ανωτέρω φορέα οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή, το αν έχουν καταβληθεί για την επιχείρηση ίδια ή ξένα κεφάλαια, εθνικής ή αλλοδαπής προέλευσης καθώς και το αν ο φορέας οικονομικής δραστηριότητας είναι κρατικός, δημοτικός ή κοινοτικός, είναι ήσσονος σημασίας για την υπαγωγή του στο κανονιστικό πεδίο του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Επομένως, ως επιχειρήσεις

² βλ. Πλιάκος Α., Εισαγωγή στο Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα 2011, σελ 278 με παραπομπή στην απόφαση ΔΕΚ C-41/90, Hofner v. Elser, Συλλογή Νομολογίας 1991, σελ. I-1979, σκέψη 21.

³ βλ. Κοτσίρης Λάμπρος, Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2015, σελ 424 με παραπομπή στην απόφαση ΔΕΚ C-170/93, Hydrotherm, Συλλογή Νομολογίας 1984, σελ. I- 2999.

⁴ Ειδικότερα ως προς την αυτονομία ή μη του φορέα μπορεί κανείς να διακρίνει μεταξύ α. Πλήρους αυτονομίας, δηλαδή αυτονομίας που απολαμβάνουν τα φυσικά πρόσωπα και τα νομικά πρόσωπα (ιδίως κεφαλαιουχικές και προσωπικές εταιρίες), β. Σχετικής νομικής αυτονομίας τέτοια αυτονομία διαθέτουν νομικές οντότητες που στερούνται νομικής προσωπικότητας, γ. Έλλειψης νομικής αυτονομίας, που υπάρχει σε οντότητες που δεν μπορούμε να τις διαχωρίσουμε από τα μέλη που τις απαρτίζουν όπως επί παραδείγματι η αφανής εταιρία. βλ. Κοτσίρης Λ., Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2015, σελ 425.

⁵ βλ. Κοτσίρης Λ., Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2015, σελ 425; Πλιάκος Α. ό.π., σελ. 278.

⁶ βλ. Πλιάκος Α, Εισαγωγή στο Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα 2011, σ. 278; Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ. 425.

κατά το εν λόγω άρθρο δύναται να εκληφθούν ακόμη και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που έχουν ως αποστολή τους την υπηρεσία του γενικού συμφέροντος⁷,

β) την άσκηση από τον εν λόγω φορέα μιας οικονομικής δραστηριότητα ανεξάρτητα από το αν έχει το κέρδος ως βασικό σκοπό ή αν τελικά πετυχαίνει το σκοπό αυτό⁸. Ως εκ τούτου, από την ανωτέρω περιγραφείσα έννοια της επιχείρησης και συνακόλουθα από την ρυθμιστική εμβέλεια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ εξαιρούνται δραστηριότητες που ασκούνται για να καλυφθούν προσωπικές ανάγκες ή κατά την παροχή εξαρτημένης εργασίας. Περαιτέρω, δεν αποτελεί επιχειρηματική δραστηριότητα η άσκηση δημόσιας εξουσίας καθώς και η δραστηριότητα που συνίσταται αποκλειστικά σε αμιγώς κοινωνική λειτουργία⁹, η οποία βασίζεται στην αρχή της εθνικής αλληλεγγύης και είναι εξ ολοκλήρου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, όπως η δραστηριότητα των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης¹⁰.

γ) την ύπαρξη οικονομικής και στρατηγικής ανεξαρτησίας του φορέα της οικονομικής δραστηριότητας. Μια επιχείρηση κατά το άρθρο 1201 ΣΛΕΕ θα πρέπει να απολαμβάνει οικονομικής/στρατηγικής ανεξαρτησίας. Η εν λόγω προϋπόθεση υπαγωγής αποτέλεσε αντικείμενο διχογνωμίας σε θεωρητικό και νομολογιακό επίπεδο αναφορικά με την περίπτωση της υπαγωγής στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ των λεγόμενων συνδεδεμένων επιχειρήσεων (μητρικές με θυγατρικές εταιρίες)¹¹. Αρχικά από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έγινε δεκτό ότι δεν θίγεται ο ανταγωνισμός, όταν υπάρχει συμφωνία αφορώσα κατανομή αγοράς μεταξύ μητρικής και θυγατρικής εταιρίας καθότι αποτελούν μεταξύ τους μια οικονομική ενότητα και οι «συμφωνίες μεταξύ τους θεωρούνται κατανομή λειτουργίας προσπαθειών ή ρόλου εντός της ίδιας οικονομικής ενότητας, με την έννοια της ύπαρξης δεσμού εξάρτησης (πλειοψηφικού, συμβατικού, οικονομικού κ.α.)¹².

Ωστόσο, λόγω της πολυπλοκότητας που διέπει την οικονομική συνεργασία των εν λόγω εταιρικών ομίλων και η οποία απορρέει από το ευρύ περιθώριο συμφω-

⁷ βλ. Πλιάκος Α, ό.π., σ. 279.

⁸ βλ. Κοτσίρης Λ., Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2015, σελ 426 με παραπομπή στην απόφαση ΕΠΑ 9/1981, ο.π.

⁹ βλ. Κοτσίρης, Λ. ο.π.. σελ 428; Πλιάκος Α. ό.π., σελ. 279.

¹⁰ Αντίθετα, «η διαχείριση ενός προαιρετικού συστήματος ασφάλισης, όπου οι παροχές είναι αντίστοιχες των εισφορών και των οικονομικών αποτελεσμάτων των επενδύσεων, στη βάση της αρχής της κεφαλαιοποίησης, δεν μετατρέπει την οικονομική δραστηριότητα σε κοινωνική και έτσι ασκεί ανταγωνιστική δραστηριότητα» βλ. Πλιάκος Α., ο.π. σ. 279.

¹¹ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ 426.

¹² ΔΕΚ απόφαση για Cristiani & Nielsen N. V. της 18.6.1969, J.O.C.E., No. I 165/12, 5/7/1969.

νίας κατανομής της στρατηγικής και οικονομικής ευθύνης ανάμεσα στην μητρική εταιρία και στις θυγατρικές της επιχειρήσεις (όπως άλλωστε επιτρέπει η ελευθερία των συμβάσεων και επιτάσσουν οι εκάστοτε συντρέχουσες οικονομικές τους προτεραιότητες) για λόγους ασφάλειας δικαίου το Δικαστήριο διέπλασε στην νομολογία του για τη διαπίστωση της οικονομικής εξαρτήσεως μιας εταιρίας από κάποια άλλη, το λεγόμενο κριτήριο της «εξουσίας ελέγχου». Συγκεκριμένα, το δικαστήριο έθεσε ως βάση της ανταγωνιστικής νομοθεσίας την αρχή της αυτοτέλειας των επιχειρήσεων σχετικά με την πολιτική που θα αποφασίσουν και θα εφαρμόσουν στην ενιαία αγορά. Η κατάφαση, επομένως, της αυτοτέλειας μιας επιχείρησης προϋποθέτει την ανάπτυξη από μέρους της μιας αυτόνομης οικονομικής δραστηριότητας και στρατηγικής, που κατά κανόνα εκδηλώνονται με την πλήρη ανάληψη από μια επιχείρηση του κινδύνου της οικονομικής της δραστηριότητας. Άρα, προκειμένου να αποδοθεί σε ένα φορέα οικονομικής δραστηριότητας η έννοια της επιχείρησης κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ πρέπει να πληρείται και το κριτήριο της οικονομικής/στρατηγικής αυτονομίας, της - με άλλα λόγια- αυτοδύναμης/αυτόνομης χάραξης και υλοποίησης της επιχειρηματικής της στρατηγικής στην ενιαία αγορά¹³.

B. Ενώσεις Επιχειρήσεων

Έτερο υποκείμενο των απαγορευμένων συμπράξεων δύνανται κατά την γραμματική διατύπωση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ να αποτελέσουν οι λεγόμενες ενώσεις επιχειρήσεων, για οποίες δεν δίδεται από το νόμο συγκεκριμένος ορισμός. Παρά ταύτα, το Δικαστήριο έχει διαπλάσει στην νομολογία του έχει διαπλάσει τα βασικά εννοιολογικά του τα οποία και παρατίθενται κάτωθι.

Ειδικότερα, ως ενώσεις επιχειρήσεων εκλαμβάνονται στην ενωσιακή νομολογία όλες οι «θεσμοθετημένες μορφές συνεργασίας, στα πλαίσια των οποίων οι οικονομικοί φορείς ενεργούν μέσω μίας συλλογικής δομής ή ενός κοινού οργανισμού». Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην εισαγγελική εισήγηση κατά την συζήτηση της υπόθεσης ΔΕΕ C-309/99 «η ένωση επιχειρήσεων αποτελείται από επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου και ως καταστατικό σκοπό έχει την υποχρέωση προβολής, εκπρο-

---

¹³ βλ. Κοτσίρης Λ. ό.π. σελ. 431

σώπησης και υπεράσπισης των κοινών συμφερόντων τους έναντι των υπολοίπων επιχειρηματικών, κυβερνητικών και οικονομικών συμφερόντων¹⁴.

Από τον ανωτέρω ορισμό προκύπτει ότι τα στοιχεία που πρέπει να πληρούνται αθροιστικά, για να έχουμε μία ένωση επιχειρήσεων είναι: α) η ύπαρξη μιας πλειονότητας επιχειρήσεων και β) η σύνδεση των επιχειρήσεων αυτών με κάποιο δεσμό οργανωμένης συνεργασίας. Το είδος του νομικού δεσμού συνεργασίας είναι αδιάφορο για την υπαγωγή τους στο κανονιστικό πεδίο του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Δύναται να είναι π.χ. εταιρικός, σωματειακός, επαγγελματικό-συνδικαλιστικός, επαγγελματικός σύλλογος ή μια απλή κοινωνία συμφερόντων¹⁵.

Οι δε επιχειρήσεις που συνδέονται με έναν από τους ανωτέρω νομικούς δεσμούς δύναται να είναι τόσο ατομικές όσο και εταιρικές. Κατά δε την διάρκεια δε την συμμετοχής τους στην ένωση επιτρέπεται να διατηρούν την επιχειρηματική τους (αυτονομία) ιδιότητα ή μπορεί και να την έχουν εκχωρήσει στην ένωση, η οποία στην περίπτωση αυτή θα αποτελεί αυτόνομη επιχείρηση.

II. Είδη συμπράξεων

Μετά τον προσδιορισμό των υποκειμένων των συμπράξεων ακολουθεί συστηματική καταγραφή των ειδών των συμπράξεων. Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας δύναται να πραγματοποιούνται είτε μέσα από την σύναψη οριζόντιων (κάτωθι Α) είτε κάθετων συμφωνιών επιχειρήσεων (κάτωθι Β)

A. οριζόντιες συμπράξεις

Όπως προκύπτει από την διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ¹⁶ ως συμπράξεις επιχειρήσεων εκλαμβάνονται α) κάθε μορφή συμφωνίας μεταξύ των επιχειρήσε-

¹⁴ βλ. Αυγερινός Γεώργιος, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα 2011, σελ. 67; Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ. 432-433.

¹⁵ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π. σελ 432-433; Γ. Αυγερινός, ό.π., σελ. 67.

¹⁶ Τριανταφυλλάκης Γ. (επιμ.), Ελεύθερος Ανταγωνισμός, Πρακτική-Νομολογία εθνική και ευρωπαϊκή, Αθήνα 2005; Πρβλ. επίσης για την σχέση εθνικού και κοινοτικού δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού, Ηλιόπουλος Κ., Η εφαρμογή του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού στην Ελλάδα, (1981-2005), Αθήνα 2006; Καλαβρός Γ., Ευρωπαϊκό κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα 2003; Καλαβρός Γ./Γεωργόπουλος Θ., Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τ. II, 2^η έκδοση, Αθήνα 2013; Σκουρής Β. (επιμ.), Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Αθήνα 2004; Κασωτάκης Μ., Το αντικείμενο του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού υπό το πρίσμα της πολιτικής ανταγωνισμού της Επιτροπής και της νομολογίας των κοινοτικών δικαστηρίων, σε: ΕΕμπΔ 2010, σελ. 286; Χιόνη Γ., Δίκαιο του ανταγωνισμού και ν. 703/1977: Οι πρόσφατες τροποποιήσεις, σε: ΕΕΕυρΔ 2009, σελ. 453 επ.; Ζευγώλης Ν./Κόκκορης Ι., Πολιτική ανταγωνισμού μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας: Ο ανταγωνισμός ως μέσο για την επίτευξη της εσωτερικής

ων που δραστηριοποιούνται στην ίδια βαθμίδα παραγωγής (κάτωθι Α), β) κάθε απόφαση ενώσεως επιχειρήσεως (κάτωθι Β) καθώς και γ) κάθε είδος εναρμονισμένης πρακτικής (κάτωθι Γ)¹⁷.

Ο ακόλουθος εννοιολογικός προσδιορισμός των ανωτέρω συμπράξεων θα βασιστεί στην διασταλτική μέθοδος ερμηνείας¹⁸ καθώς αυτή συνάδει απόλυτα με την φύση των κανόνων του ανταγωνισμού, για τους οποίους ο νομοθέτης δεν προτίμησε αυστηρά νομικούς και στατικούς όρους αλλά, λόγω του αντικειμένου τους, όρους με οικονομική και ρευστή διάσταση που ταιριάζει με την δυναμική και ολοένα εξελισσόμενη λειτουργία της αγοράς¹⁹.

1. Συμφωνίες επιχειρήσεων

Η πρώτη κατηγορία οριζόντιων συμπράξεων αποτελούν οι συμφωνίες επιχειρήσεων. Η έννοια της συμφωνίας ερμηνεύεται κατά τρόπο ευρύ από το ΔΕΚ ήδη από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της Ένωσης²⁰. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, για να υπάρχει συμφωνία, δεν είναι υποχρεωτικό να υπάρχει σύμβαση κατά τη στενή νομική έννοια²¹, αρκεί και η συμφωνία κυρίων²². Επομένως, δεν ενδιαφέρει για την υπαγωγή μιας συμφωνίας επιχειρήσεων στο ρυθμιστικό πεδίο του απαγορευτικού κανόνα ο τύπος τον οποίο περιεβλήθη η συμφωνία, ο βαθμός δεσμευτικότητας της, το περιεχόμενο, ο διμερής ή πολυμερής χαρακτήρας της.

αγοράς ή ως σκοπός της εσωτερικής αγοράς, σε: ΕΕΕυρΔ 2010, σελ. 29 επ.; Μεταξάς Α., Θέματα ευρωπαϊκού δικαίου – Νομολογία Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κριτική προσέγγιση, Αθήνα 2004, σελ. 100 επ.; Χριστιανός Β., Εφαρμογές κοινοτικού δικαίου, Αθήνα 2002, σελ. 61 επ.

¹⁷ βλ. Πλιάκος Α ό.π., σελ. 285; βλ. Καρύδης Γ., ο.π. Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών, Αθήνα 2012, σελ. 115 επ.

¹⁸ βλ. Παναγόπουλος Κ., Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, Αθήνα – Κομοτηνή 1999, σελ. 40 «Διασταλτική ερμηνεία ενός κανόνα δικαίου έχουμε, όταν κατά τη λογική ερμηνεία διαπιστώνεται όχι απλώς ασάφεια του κανόνα δικαίου αλλά διάσταση μεταξύ γράμματος και πνεύματος αυτού και έτσι οδηγούμαστε κατά περίπτωση σε διεύρυνση του νοήματός του πέρα από τα όρια του γράμματος».

¹⁹ βλ. Καρύδης Γ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών, Αθήνα 2012.

²⁰ βλ. Αυγερινός Γ., Εισαγωγή στο Δίκαιο Ανταγωνισμού της Ε.Ε., Αθήνα 2011, σελ. 55, σελ. 115; Λ. Κοτσίρη, ό.π., σελ. 438.

²¹ Παναγόπουλος Κ., Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, Αθήνα – Κομοτηνή 1999, σελ. 171-174 «Σύμβαση είναι μία δικαιοπραξία, δηλαδή μία δικανική πράξη που περιέχει τουλάχιστον δήλωση βουλήσεως και αναγνωρίζεται από το δίκαιο με το πραγματικό ενός κανόνα δικαίου ως ο λόγος για την επέλευση του ηθελημένου από τον δικαιοπρακτούντα αποτελέσματος (της έννομης συνέπειας του κανόνα δικαίου). Η σύμβαση περιέχει δύο δηλώσεις βουλήσεως (πρόταση και αποδοχή) που είναι μεταξύ τους αντίθετες, με την έννοια ότι αντιστοιχούν στα αντιπαρατιθέμενα συμφέροντα των συμβαλλομένων μερών, αλλά συμπιπτουν στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα».

²² βλ. Κοτσίρης Λ., ο.π. σελ. 440 «Συμφωνίες κυρίων (gentlemen's agreements είναι συμφωνίες που κατ αρχήν δεν δεσμεύουν νομικώς αλλά ηθικώς, αφού η τήρησή τους εκθέτει την τιμή του μη συμμορφωθέντος με το λόγο που έδωσε»; βλ. Καρύδης, ό.π., σελ. 115.

Αυτό που προέχει σύμφωνα και με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι η ύπαρξη μιας συμφωνίας την οποία και ορίζει ως ακολούθως: «Συμφωνία υπάρχει εάν τα μέρη φτάνουν σε συναίνεση πάνω σε ένα σχέδιο που περιορίζει ή μπορεί να περιορίσει την κοινή ελευθερία τους, καθορίζοντας μεταξύ τους τις γραμμές της αμοιβαίας δράσης τους ή αποχής τους από δράση στην αγορά»²³. Με άλλα λόγια, η συμφωνία απαιτεί σύμπτωση βουλήσεων μεταξύ δύο επιχειρήσεων σχετικά α) με την εφαρμογή μίας πολιτικής και β) την επιδίωξη ενός σκοπού ή την υιοθέτηση μιας πρακτικής στην αγορά²⁴. Για την κατάφαση δε της σύναψης του αρκεί το κάθε συμβαλλόμενο μέρος να αναλάβει εκουσίως να περιορίσει την ελευθερία προς δράση του σε σχέση με το άλλο²⁵.

Ερώτημα τίθεται στην δυνατότητα υπαγωγής μιας μονομερούς επιχειρηματικής συμπεριφοράς στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Σύμφωνα με την γραμματική διατύπωση της προκείμενης διάταξης το ενδεχόμενο αυτό κατά κανόνα αποκλείεται καθώς η εν λόγω διάταξη αναφέρεται σε συμπραξιακές πρακτικές. Ωστόσο, κρίνοντας και με βάση την οικονομική πραγματικότητα, υπάρχει περίπτωση να εκδηλωθεί συμπεριφορά, η οποία να μην φαινομενικά είναι μονομερής αλλά ουσιαστικά η εκδήλωση της απορρέει από συμβατικές δεσμεύσεις της εν λόγω επιχείρησης έναντι των ανταγωνιστών της. Στην περίπτωση αυτή, πρόκειται κατ' ουσίαν για μια συμφωνία, μεταξύ των επιχειρήσεων, αν αποδεικνύεται και η ρητή ή σιωπηρή συναίνεση των ανταγωνιστών έναντι της υιοθετηθείσας από την επιχείρηση μονομερούς συμπεριφοράς.²⁶

Περαιτέρω, στην έννοια της συμφωνίας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ υπάγονται οι περιπτώσεις των συλλογικών συμβάσεων εργασίας μεταξύ των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων, επειδή εδώ δεν πρόκειται για μέσο άσκησης οικονομικής δραστηριότητας²⁷. Άλλωστε, οποιαδήποτε αντίθετη θεώρηση θα είχε ως αποτέλεσμα να τεθούν σε διακινδύνευση οι στόχοι της κοινωνικής πολιτικής που προστατεύουν οι συμβάσεις αυτές και οποίοι αποτελούν ταυτόχρονα και θεμελιώδεις στόχους της ΣΛΕΕ²⁸.

²³ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ 443.

²⁴ βλ. Πλιάκος Α., ο.π. σελ. 280, Κοτσίρης Λ., σελ. 441.

²⁵ βλ. Κοτσίρης Λ. ό.π., σελ 441.

²⁶ βλ. Καρύδης Γ. ό.π., σελ. 117.

²⁷ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 281.

²⁸ βλ. Καρύδης Γ., ο.π. σελ. 116.

Πέρα των ανωτέρω πραγματικών περιστατικών γίνεται δεκτό στην θεωρία ότι για την στοιχειοθέτηση της σύμπραξης σημασία έχει και η αυτονομία της βούλησης της επιχείρησης. Πιο συγκεκριμένα, απαιτείται πρόθεση των συμπραττουσών επιχειρήσεων, οι οποίες προσπαθούν διά της συμφωνίας να θέσουν φραγμούς στην ελευθερία του ανταγωνισμού. Οι συμφωνίες πρέπει να αποτελούν έκφραση της ελεύθερης και συνειδητής βούλησης των συμμετεχουσών επιχειρήσεων²⁹.

Τέλος, ως συμφωνία κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ θεωρείται και η ίδρυση μεταξύ δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων, συνήθως του ίδιου σκοπού, μιας «κοινής επιχείρησης» (joint venture). Η κοινή επιχείρηση αποτελεί μια συνένωση δραστηριοτήτων ή τμημάτων δραστηριοτήτων δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων³⁰. Πάντως, η δημιουργία μίας joint venture μεταξύ ενδεχόμενων ανταγωνιστών αν και έχει κριθεί ως συμφωνία περιορισμού της ελευθερίας του ανταγωνισμού, ωστόσο σε επίπεδο νομολογίας πολλές φορές απαλλάσσεται σύμφωνα με το άρθρο 101 III ΣΛΕΕ, καθώς κρίνεται ότι προωθεί τη βελτίωση της παραγωγής, της διανομής και προώθησης των προϊόντων ή των υπηρεσιών που προσφέρουν οι συμπράττουσες επιχειρήσεις³¹.

2. Απόφαση ένωσης επιχειρήσεων

Είναι γεγονός ότι αυτή καθ' εαυτή η δημιουργία ενώσεων επιχειρήσεων δεν είναι παράνομη σύμφωνα με τους κανόνες του ανταγωνισμού, δεν συνιστά δηλαδή *eo ipso* αντι-ανταγωνιστική σύμπραξη³². Αυτό που παραβιάζει τον ανταγωνισμό είναι η άμεση ή έμμεση επιβολή κατά τρόπο νομικά δεσμευτικό των αποφάσεων της ένωσης προς τα μέλη της σχετικά με τον συντονισμό της επιχειρηματικής στρατηγικής των τελευταίων³³.

²⁹ βλ. Πλιάκος Α., *ό.π.*, σελ. 282

³⁰ βλ. Κοτσίρης Λ., *ό.π.*, σελ 442-443 «Η joint venture α) αποτελεί κοινή θυγατρική επιχείρηση υπό τον κοινό έλεγχο των μητρικών επιχειρήσεων που κατά τα λοιπά είναι ανεξάρτητες χωρίς να βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση ελέγχοντος και ελεγχόμενου, β) κάθε μητρική επιχείρηση συμβάλλει ουσιαστικά συνεισφέροντας στην κοινή, γ) η κοινή επιχείρηση λειτουργεί ως αυτοτελής επιχειρηματική μονάδα, δ) αναπτύσσει ίδιες νέες επιχειρηματικές ικανότητες από άποψη παραγωγικότητας, τεχνολογίας νέων προϊόντων και νέων αγορών.

³¹ βλ. Κοτσίρης Λ., *ο.π.* σελ. 443; Πρβλ. Korah V./Lianos I., *Competition Law*, 4th edition, Oxford 2014; Slot P. J./Johnston A., *An Introduction to Competition Law*, 2nd edition, Leiden 2014; Whish R./Bailey D., (2012), *Competition Law*, 7th Edition, Oxford 2012; Kokkoris I., *Competition Cases for the EU*, London 2008; Amato G./Ehlermann C.-D./Komninos A., *EC Competition Law – A Critical Assessment*, Oxford 2007.

³² βλ. Καρύδης Γ., *ό.π.*, σελ. 118.

³³ βλ. Κοτσίρης Λ., σελ 445 με περαιτέρω παραπομπή σε απόφαση ΔΕΚ, C- 209-215/78, FEDETAB, Συλλογή Νομολογίας 1980, σελ. I-3125, σκέψεις. 88, 91, Grabitz/Koch, *ο.π.* σελ. 23.

Ειδικότερα, για να θεωρηθεί ότι μία απόφαση προσβάλλει τον ανταγωνισμό πρέπει κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ να πληρούνται αθροιστικά οι κάτωθι προϋποθέσεις:

α) να υφίσταται απόφαση, η οποία έχει ληφθεί από καταστατικό όργανο μιας ένωσης (Γενική Συνέλευση ή Διοικητικό Συμβούλιο) εντός της καθ' ύλην αρμοδιότητάς τους, όπως αυτές οι αρμοδιότητες καθορίζονται και καταγράφονται στο καταστατικό λειτουργίας τους,

β) η απόφαση να ορίζει κανόνες συμπεριφοράς σε μία αγορά,

γ) να υπάρχει εξουσιοδότηση αντιπροσώπευσης της ένωσης από τα μέλη του κλάδου προκειμένου να ενεργεί και να αποφασίζει αυτή προς αποκλειστικό συμφέρον του επαγγελματικού κλάδου,

δ) η κρατική εξουσία να μην ασκεί αποφασιστικό έλεγχο και δυνατότητα λήψης απόφασης σε τελευταίο βαθμό, εγκρίνοντας ή απορρίπτοντας τις αποφάσεις της ένωσης³⁴. Με άλλα λόγια, πρέπει η ένωση να διατηρεί την αυτονομία δράσης της.

Οι αποφάσεις μιας ένωσης μπορούν να έχουν την μορφή οδηγιών, εγκυκλίων απλών συστάσεων, εφόσον έχουν χαρακτήρα υποχρεωτικό για τα μέλη. Ωστόσο, ακόμη και αν από μια απόφαση υπό την μορφή απλής σύστασης, ελλείπει το στοιχείο της δεσμευτικότητας, το ΔΕΚ έχει δεχθεί ότι υπάρχει συμφωνία μεταξύ των επιχειρήσεων-μελών μιας ένωσης υπό την προϋπόθεση ότι τα μέλη εκτέλεσαν την συμφωνία μετά από παρουσία τους στις συνελεύσεις των καταστατικών τους οργάνων όπου έγινε σχετική συζήτηση. Κατά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μάλιστα, η «συμμετοχή σε ένωση σημαίνει κατά κανόνα αποδοχή των κανόνων και της συμπεριφοράς της, εκτός αν διατυπωθεί ρητή αντίθεση».³⁵

Περαιτέρω, από την έννοια των αποφάσεων μιας ένωσης επιχειρήσεων είναι αναγκαίο να διαχωρίζεται η περίπτωση εκείνων των αποφάσεων, οι οποίες εκδίδονται μεν από την Ένωση κατ' εφαρμογή όμως νομοθετικής πρόβλεψης, η οποία δεν καταλείπει στην ένωση καμία διακριτική ευχέρεια ως προς την διαμόρφωση του περιεχομένου της απόφασης αυτής. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατάρτιση από έναν επαγγελματικό σύλλογο σχεδίου πίνακα τιμών σε εκτέλεση σχετικής νομοθετικής πρόβλεψης και υπό την δεσμευτική αίρεση της τροποποίησης του από τον

³⁴ βλ. Καρύδης Γ., ο.π. σελ. 119 επ.

³⁵ βλ. Κοτσίρης Λ., ο.π. σελ 446.

αρμόδιο υπουργό και της εκκαθάρισης των εν λόγω αμοιβών από τα καθ' ύλην αρμόδια δικαστήρια³⁶.

3. Εναρμονισμένη πρακτική

Η εναρμονισμένη πρακτική αποτελεί μια αόριστη νομική έννοια³⁷ η οποία είναι δύσκολο να οριοθετηθεί εννοιολογικά καθώς και η κλίμακα των περιπτώσεων που μπορεί να προσλάβει είναι αρκετά εκτενής. Χαρακτηριστικά, έχει ειπωθεί ότι η εναρμονισμένη πρακτική βρίσκεται ανάμεσα στη «σύμβαση και στην απλή συμπτωματική ομοιόμορφη συμπεριφορά»³⁸.

Ωστόσο, κατά τον ορισμό που έχει δώσει η νομολογία, ως εναρμονισμένη πρακτική «νοείται μία μορφή συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων, η οποία χωρίς να έχει φτάσει στο στάδιο σύναψης μια συμφωνίας, συνειδητά διαμορφώνει μία πρακτική συνεργασίας προς αντιμετώπιση των κινδύνων που δημιουργεί ο ελεύθερος ανταγωνισμός»³⁹. Για τον χαρακτηρισμό, επομένως μιας συμπραξιακής πρακτικής ως εναρμονισμένης πρακτικής είναι απαραίτητο:

α) να υπάρχουν ευθυγραμμισμένες και συνδυασμένες συμπεριφορές οικονομικού σκοπού, ώστε να δίνεται η γενικότερη εικόνα μιας κοινής δραστηριότητας (αντικειμενικό στοιχείο),

β) να υπάρχει αμφίπλευρη θέληση των επιχειρήσεων να δράσουν κοινώς εναρμονίζοντας τη συμπεριφορά τους στην αγορά⁴⁰. Είναι αναγκαία, επομένως, η ύπαρξη ηθελημένης ή έστω αποδεκτής συνεργασίας προς αποφυγή του ανταγωνισμού ή άλλως κατάλυσης της μέχρι τώρα αυτονομίας δράσης τους, στοιχείο βασικό για την ελευθερία του ανταγωνισμού (βουλευτικό στοιχείο)⁴¹. Η απόδειξη του βουλευτικού αυτού στοιχείου αποβαίνει συχνά δυσχερής στην πράξη καθότι τα συνήθως προσκομισθέντα ενώπιον της Επιτροπής και του Δικαστηρίου στοιχεία συνιστούν ενδείξεις,

³⁶ Βλ. ΔΕΚ C-35/99, Arduino, Συλλ. I-1529.

³⁷ βλ. Σταμάτης Κωνσταντίνος, Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων, 2002, σελ. 201: Στη γλώσσα του δικαίου ενυπάρχουν έννοιες «αόριστες», οι οποίες κουβαλούν ένα αξιολογικό φορτίο, το οποίο όμως δεν είναι πάντα ευδιάκριτο. Στο ευρύτατο πεδίο του δικαίου και όχι μόνο συναντά κανείς συχνά έννοιες όπως «χρηστά ήθη» και «καλή πίστη». Αξίζει να σημειωθεί ότι γλωσσική ακαθοριστία δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση και απουσία σημασιολογικού περιεχομένου.

³⁸ βλ. Κοτσίρης Λ. ό.π., σελ 449 επ.

³⁹ βλ. Πλιάκος Α., ο.π. σελ. 285 με περαιτέρω παραπομπή σε απόφαση ΔΕΚ C- 48/69, ICI v. Commission, Συλλογή Νομολογίας 1971, Συλλογή 1975, σελ. 1663.

⁴⁰ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ 449 επ .

⁴¹ βλ. Καρύδης Γ. ο.π.μ , σελ. 124; Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 285.

όπως επί παραδείγματι πρακτικά κοινών συσκέψεων, ανταλλαγή συμβατικής ή ηλεκτρονικής αλληλογραφίας ή άλλων πληροφοριών⁴².

γ) να υφίσταται μια αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των δύο παραπάνω στοιχείων. Με άλλα λόγια η συνεννόηση μεταξύ των συμπραττουσών επιχειρήσεων να αποτελεί την αιτία και ο συντονισμός της επιχειρηματικής (π.χ. της τιμολογιακής) τους πολιτικής το αποτέλεσμα της κοινής τους δράσης⁴³. Κατά κανόνα, στα πλαίσια του ελεύθερου ανταγωνισμού η χάραξη της εμπορικής πολιτικής των επιχειρήσεων οφείλει να είναι κατά κανόνα ελεύθερη. Η εναρμόνιση της επιχειρηματικής στρατηγικής δύο ή περισσότερων ανταγωνιστριών επιχειρήσεων που συνοδεύεται από την πρόθεση τους να καταργήσουν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό απαγορεύεται⁴⁴.

Ωστόσο, από την περίπτωση της εναρμονισμένης πρακτικής πρέπει να διαχωρίζεται αυτής της παράλληλης συμπεριφοράς κατά την οποία ο συντονισμός της επιχειρηματικής δράσης δεν αποτελεί προϊόν συμφωνίας ανάμεσα στις επιχειρήσεις αλλά αποτέλεσμα της προσαρμοστικής αντίδρασης της μιας επιχείρησης στην επιχειρηματική στρατηγική της άλλης⁴⁵.

B. Κάθετες συμπράξεις

Ως κάθετες συμπράξεις νοούνται οι συμπράξεις επιχειρήσεων, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε διαφορετικό επίπεδο της αλυσίδας παραγωγής και διανομής. Η περίπτωση των κάθετων συμπράξεων εισάγει μια εξαίρεση από τον κανόνα της απαγορευμένης σύμπραξης ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Σε αντίθεση με τις οριζόντιες συμπράξεις, οι οποίες αφορούν ανταγωνιστικές επιχειρήσεις (επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ίδια σχετική αγορά, που παράγουν δηλ. υποκατάστατα προϊόντα), οι κάθετες συμπράξεις δύναται να αφορούν και στην σύμπραξη επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετική σχετική αγορά και οι οποίες παράγουν όχι υποκατάστατα αλλά συμπληρωματικά προϊόντα. Οι αντιπροσωπευτικότεροι τύποι κάθετων συμπράξεων είναι οι ακόλουθοι: α) Σύμβαση αποκλειστικής διανομής και προμήθειας, β) Σύμβαση μη γνήσιας αντιπροσωπείας, γ) Σύμβαση επιλεκτικής διανομής, δ) Σύμβαση δικαιόχρησης (franchising)

⁴² βλ. Πλιάκος Α, ό.π., σελ. 285-286.

⁴³ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ. 453.

⁴⁴ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 285.

⁴⁵ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 285.

Με τη σύμβαση αποκλειστικής διανομής ο διανομέας έχει αναλάβει μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή και ο προμηθευτής συμφωνεί να μην προμηθεύει άλλους μεταπωλητές στην περιοχή αυτή. Αντίστοιχα, με τη σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας ο μεταπωλητής/διανομέας δεσμεύεται έναντι συγκεκριμένου προμηθευτή και για μια αρκετά μακρά χρονική περίοδο να προμηθεύεται συγκεκριμένο προϊόν μόνο από τον τελευταίο, ο οποίος όμως είναι ελεύθερος να προμηθεύει και άλλους⁴⁶.

Περαιτέρω, με τη σύμβαση μη γνήσιας αντιπροσωπείας ο εμπορικός αντιπρόσωπος αναλαμβάνει οικονομικό κίνδυνο των συμβάσεων που συνάπτει και την ευθύνη πώλησης των προϊόντων της επιχείρησης που αντιπροσωπεύει. Η σύμβαση αυτή θεωρείται σύμπραξη δύο αυτόνομων επιχειρηματικών μονάδων και ως εκ τούτου υπόκειται στον έλεγχο του ν. 3959/2011. Σημειωτέον, ότι σύμβαση αντιπροσωπείας στην οποία ο αντιπρόσωπος δεν αναλαμβάνει και τον οικονομικό κίνδυνο και την ευθύνη των πωλήσεων δεν θεωρείται σύμπραξη αυτόνομων επιχειρήσεων⁴⁷.

Με τη συμβάσεις επιλεκτικής διανομής δημιουργούνται επιλεκτικά συστήματα διανομής προϊόντων ή υπηρεσιών μέσα από την επιλογή από μέρους μια επιχείρησης συγκεκριμένων μεταπωλητών των προϊόντων της. Η επιλογή των μεταπωλητών οφείλει να γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια ποιοτικής φύσεως όπως η επαγγελματική καταλληλότητα του μεταπωλητή, του προσωπικού και των εγκαταστάσεων του. Τα κριτήρια αυτά πρέπει να ισχύουν κατά τρόπο ομοιόμορφο έναντι όλων των ενδεχόμενων μεταπωλητών και να εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις⁴⁸.

Τέλος, η παράθεση των τύπων κάθετων συμπράξεων ολοκληρώνεται με τις συμβάσεις δικαιόχρησης, όπου ο δικαιούχος παραχωρεί έναντι άμεσου ή έμμεσου ανταλλάγματος σε μια άλλη επιχείρηση (δικαιοδόχος) το δικαίωμα εκμετάλλευσης του συνόλου των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (όπως επωνυμία, διακριτικά γνωρίσματα, τεχνογνωσία, δικαιώματα copyright) με σκοπό την διανομή ή παραγωγή προϊόντων ή την προσφορά υπηρεσιών στον τελικό καταναλωτή⁴⁹.

---

⁴⁶ βλ. Τριανταφυλλάκης Γ., ό.π., σελ. 167.

⁴⁷ βλ. Τριανταφυλλάκης Γ., ό.π., σελ. 169.

⁴⁸ βλ. Τριανταφυλλάκης Γ., ό.π., σελ. 174.

⁴⁹ βλ. Τριανταφυλλάκης Γ., ό.π., σελ. 176.

III. Προϋποθέσεις υπαγωγής συμπράξεων στον απαγορευτικό κανόνα του αρ. 101 ΣΛΕΕ

Μετά τον προσδιορισμό των ειδών των οριζόντιων συμπράξεων ακολουθεί η διακρίβωση των προϋποθέσεων υπαγωγής των συμπράξεων αυτών στον απαγορευτικό κανόνα του άρθ. 101 ΣΛΕΕ. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη η υπαγωγή μιας σύμπραξης στον απαγορευτικό κανόνα προϋποθέτει τον μέσω αυτής κατ' αντικείμενο ή αποτέλεσμα περιορισμό, παρακώλυση ή νόθευση του ανταγωνισμού, κατά τρόπο αισθητό στην κοινοτική αγορά⁵⁰.

Για την ευχερέστερη κατανόηση των όρων υπαγωγής μιας οριζόντιας σύμπραξης στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ κρίνεται αναγκαία η ο αναλυτικός προσδιορισμός καθ' επίκληση της θεωρίας και της νομολογίας του θεματικού περιεχομένου των εννοιών: περιορισμός του ανταγωνισμού (κάτωθι Α), αισθητό του περιορισμού (κάτωθι Β) και περιορισμός του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών (κάτωθι Γ).

A. Περιορισμός του ανταγωνισμού

Σκοπό μίας απαγορευμένης σύμπραξης πρέπει να αποτελεί ο περιορισμός, ή νόθευση ή η παρακώλυση του ανταγωνισμού. Γενικά, ως αντι-ανταγωνιστικό αποτέλεσμα εκλαμβάνεται, εν προκειμένω, κάθε περιοριστική της ελευθερίας του ανταγωνισμού συνέπεια η οποία απορρέει αιτιωδώς από μια συμπραξιακή συμπεριφορά.

Ειδικότερα, περιορισμός του ανταγωνισμού υπάρχει, όταν περιορίζεται η ελευθερία της οικονομικής δραστηριότητας και της αυτόνομης λήψης αποφάσεων των εταιριών που συμμετέχουν σε μία σύμπραξη περιορίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις δυνατότητες επιλογής τόσο τις δικές τους όσο και των τρίτων⁵¹. Παρακώλυση του ανταγωνισμού στοιχειοθετείται όταν με τη σύμπραξη έχουμε την θέση ανυπέρβλητων εμποδίων για την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων και υπηρεσιών και για τις σχέσεις μεταξύ των συμπραττουσών εταιριών ενώ ως νόθευση του ανταγωνισμού νοείται κάθε αλλαγή των συνθηκών συναλλαγής που προκύπτουν από τη διάρθρωση της αγοράς.

Για την κατάφαση μιας εκ των ανωτέρω επιπτώσεων μιας αντι-ανταγωνιστικής πρακτικής συμπραξιακού τύπου αρκεί τα μέρη που λαμβάνουν μέρος

⁵⁰ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., 2015, σελ 459.

⁵¹ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., 2015, σελ 463.

σε μία συμφωνία, απόφαση ή εναρμονισμένη πρακτική να επιδιώκουν το ανταγωνιστικό αποτέλεσμα χωρίς να είναι αναγκαία η επέλευση του⁵². Υπό αυτή την έννοια το Δικαστήριο αν διαπιστώσει κατά την εξέταση μιας σύμπραξης ότι ο σκοπός της (αντικείμενο της) νοθεύει τον ανταγωνισμό, δεν προχωράει περαιτέρω σε έρευνα των αποτελεσμάτων της στην αγορά⁵³

B. Αισθητό του περιορισμού

Το δεύτερο κριτήριο υπαγωγής μιας σύμπραξης στον απαγορευτικό κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ είναι ποσοτικής φύσεως και αφορά το κατά πόσον η σύμπραξη επηρεάζει αισθητά την αγορά.

Η διαπίστωση του εν λόγω κριτηρίου εξαρτάται από το μερίδιο που κατέχουν οι συμπράττουσες επιχειρήσεις στην αγορά⁵⁴. Όπως δύναται να συναχθεί από τις αποφάσεις της Επιτροπής, να μεν μία σύμπραξη μπορεί να κριθεί ότι περιορίζει κατ' αρχάς την οικονομική ελευθερία των μερών, όμως αν λείπει το στοιχείο του αισθητού περιορισμού του ανταγωνισμού, αν δηλαδή οι συμπράττουσες εταιρείες έχουν αδύναμη θέση στην αγορά, έχει κριθεί τελικά ότι η σύμπραξη δεν έχει αρνητικό αντίκτυπο στην αγορά⁵⁵.

Με βάση την ανωτέρω παραδοχή έχει καθιερωθεί από την Επιτροπή η λεγόμενη *de minimis* θεωρία και έχει οριστεί ένας ποσοτικός περιορισμός που αφορά στο αισθητό του περιορισμού του ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία δεν έχουμε περιορισμό του ανταγωνισμού αν τα μερίδια αγοράς που κατέχουν τα συμβαλλόμενα μέρη μιας συμφωνίας, δεν ξεπερνούν ποσοστό 10% της σχετικής αγοράς που προσβάλλεται με την συμφωνία (το ποσοστό αυτό ισχύει για συμφωνίες μεταξύ ανταγωνιστών). Εάν η συμφωνία έχει γίνει από μη ανταγωνίστριες μεταξύ τους εταιρίες, το ποσοστό που καταλαμβάνει κάθε μέρος στην αγορά δεν πρέπει να ξεπερνάει ποσοστό 15% της σχετικής αγοράς⁵⁶.

---

⁵² βλ. Κοτσίρης Λ. ο.π. σελ. 461.

⁵³ βλ. ΔΕΚ C- 161/84, *Pronuptia de Paris*, Συλλογή Νομολογίας 1986, σελ. 353, σκέψεις 15-21; Πρβλ. περαιτέρω ΔΕΚ C- 10/86, *Vag France/Magne, Schroeter*, Συλλογή Νομολογίας 1986, σελ. I- 4088. ΔΕΚ C-56&58/64, *Consten/Grundig*, Συλλογή Νομολογίας 1966, σελ. I-392. ΔΕΚ C-319/82, *Societe de Vente de Ciments et Betons/Kerpen & Kerpen*, Συλλογή Νομολογίας 1983, σελ. I- 4173.

⁵⁴ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ. 464-465.

⁵⁵ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., 2011, σελ. 290.

⁵⁶ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 291.

Ο προκείμενος κανόνας όμως δεν είναι απόλυτος καθώς όπως συνάγεται από την νομολογία του Δικαστηρίου δύνανται συμπράξεις επιχειρήσεων με μικρά μερίδια αγοράς να συνεπάγονται -μέσα από μια συνδυαστική θεώρηση των εκάστοτε στην επηρεαζόμενη αγορά συντρεχουσών περιστάσεων- επιβαρυντικές του ανταγωνισμού συνέπειες και ως εκ τούτου να υπαχθούν στον απαγορευτικό κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Ενδεικτικό παράδειγμα τέτοιας εξαίρεσης αποτελεί η υπόθεση «Distillers» στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι παρόλο που το ποσοστό πωλήσεων του προϊόντος που αφορούσε η σύμπραξη αντιπροσώπευε λιγότερο από 1% της σχετικής αγοράς, έπρεπε να τύχει εφαρμογής το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, γιατί τη συνολική παραγωγή του επίμαχου προϊόντος κατείχε μεγάλη επιχείρηση με ρυθμιστικό ρόλο στην εν λόγω σχετική αγορά⁵⁷.

Γ. Περιορισμός του εμπορίου μεταξύ κρατών-μελών

Τρίτη προϋπόθεση για την υπαγωγή μιας απαγορευμένης σύμπραξης στον απαγορευτικό κανόνα του 101 ΣΛΕΕ σχετίζεται με τα γεωγραφικά όρια του περιορισμού που προκύπτουν από την αντι-ανταγωνιστική συμπεριφορά. Η προϋπόθεση αυτή έχει λεχθεί ότι θέτει και τα ευρωπαϊκά όρια του δικαίου του ανταγωνισμού καθώς ορίζει ότι συμπραξιακός περιορισμός του ανταγωνισμού πρέπει να επηρεάζει τις ενδοενοσιακές εμπορικές συναλλαγές⁵⁸.

Στο κοινοτικό (ενοσιακό) δίκαιο του ανταγωνισμού, προϋπόθεση για να εφαρμοστεί ο απαγορευτικός κανόνας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ είναι η σύμπραξη να περιορίζει ή να νοθεύει ή να δύναται να περιορίσει ή να νοθεύσει το διακοινοτικό εμπόριο, δηλαδή τον ανταγωνισμό που αναπτύσσεται ή μπορεί να αναπτυχθεί στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων⁵⁹. Πρέπει η σύμπραξη να μπορεί επί τη βάση ενός συνόλου πραγματικών και νομικών στοιχείων να μπορεί να ασκήσει ουσιώδη επιρροή με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, πραγματικά ή δυνητικώς, στους εμπορικούς διαύλους μεταξύ των κρατών μελών⁶⁰.

⁵⁷ βλ. Πλιάκος Α. ό.π., σελ. 291.

⁵⁸ βλ. Αυγερινός Γ., ό.π., σελ. 72.

⁵⁹ βλ. Πλιάκος Α. ό.π., σελ. 300-301: Περιπτώσεις περιορισμού του εμπορίου αποτελούν επί παραδείγματι η ύπαρξη απαγόρευσης εξαγωγής που επέβαλε η εταιρία Kawasaki στη Μεγάλη Βρετανία λόγω στους Βρετανούς διανομείς της, η απαγόρευση ή ο περιορισμός των εξαγωγών εκτός της Ένωσης που οδηγεί τα συμβαλλόμενα μέρη να τροποποιήσουν τον όγκο των πωλήσεών τους στο Εσωτερικό της Ένωσης.

⁶⁰ βλ. Πλιάκος, Α. ό.π., σελ. 300, Καρύδης Γ. ό.π., σελ. 132.

Η έννοια του ενδοενωσιακού εμπορίου περιλαμβάνει κάθε μορφή διασυνοριακής συναλλαγής όπως αυτές προκύπτουν από την ελευθερία κίνησης εμπορευμάτων και υπηρεσιών που ισχύει στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων⁶¹. Αναφορικά δε με τη στοιχειοθέτηση βλάβης στο διακοινοτικό εμπόριο, αυτή δεν απαιτείται να έχει επέλθει αλλά αρκεί και μόνο η κατάφαση σοβαρού ενδεχομένου επέλευσης⁶².

IV. Αντι-ανταγωνιστικές συμπραξιακές πρακτικές (αρ. 101 περ. α-ε ΣΛΕΕ)

Εκκινώντας από την γραμματική διατύπωση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ απαγορεύονται όλες εκείνες οι συμπράξεις επιχειρήσεων οι οποίες περιορίζουν, νοθεύουν ή παρακαλύδουν τον ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά μέσα από την υιοθέτηση των ακόλουθων πρακτικών:

α) άμεσος καθορισμός τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής. Κάθε συμφωνία περί περιορισμού του δικαιώματος ελεύθερου καθορισμού της τιμής της αγοράς είναι παράνομη και ελέγχεται αυστηρά

β) ο περιορισμό ή ο έλεγχος της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης ή των επενδύσεων, πρακτικές που νοθεύουν τον εσωτερικό ανταγωνισμό των επιχειρήσεων που συμπράττουν και οι οποίες βαίνουν σε βάρος του τελικού καταναλωτή,

γ) η κατανομή των αγορών ή των πηγών εφοδιασμού άλλως η διαίρεση των αγορών με σκοπό την διατήρηση της δύναμης των επιχειρήσεων

δ) η εφαρμογή άνισων όρων επί ισοδύναμων παροχών, έναντι των εμπορικών συναλλασσόμενων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό, και

ε) η εξάρτηση της συνάψεως συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσόμενων, πρόσθετων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών⁶³

⁶¹ βλ. Καρύδης Γ., ο.π. σελ. 132-133.

⁶² βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 132.

⁶³ βλ. Καρύδης Γ., ο.π. σελ 131-132.

A. Καθορισμός τιμών και άλλων όρων συναλλαγής

Ο καθορισμός της τιμολογιακής πολιτικής των επιχειρήσεων αποτελεί βασική έκφραση της οικονομικής ελευθερίας και την ελευθερία της ιδιωτικής αυτονομίας που κατοχυρώνεται και είναι θεμελιώδης πτυχή του ανταγωνισμού. Ο άμεσος ή έμμεσος καθορισμός τιμών στην αγορά ή την πώληση απαγορεύεται αυστηρά σύμφωνα με το άρθρο 101 παρ. 1 περ. α ΣΛΕΕ.

Η πρακτική εναρμόνισης της τιμολογιακής πολιτικής των επιχειρήσεων, για να αποφευχθούν οι συνέπειες που συνεπάγεται ο ανταγωνισμός κατά τις συναλλαγές, αποτελεί τη βασικότερη μορφή νόθευσης του ανταγωνισμού⁶⁴. Ρήτρες καθορισμού τιμών μπορούμε να έχουμε τόσο σε οριζόντιο επίπεδο όσο και σε κάθετο⁶⁵. Σε οριζόντιο επίπεδο έχουμε όταν οι παραγωγοί καθορίζουν μεταξύ τους την τιμή διάθεσης ή οι αγοραστές ορίζουν τις τιμές της προμήθειας των προϊόντων τους. Αντίστοιχα, κάθετο επίπεδο καθορισμού έχουμε όταν υπάρχει ανάληψη υποχρέωσης για μεταπώληση σε τρίτους σε ορισμένες πηγές⁶⁶.

Ο καθορισμός ενιαίας τιμής στην Επικράτεια της Ένωσης επιδιώκει σε γενικές γραμμές να αποστερήσει από τους πολίτες-καταναλωτές την ελευθερία επιλογής φθηνότερων προϊόντων ή υπηρεσιών. Με αφετηρία την συμπραξιακή τιμολογιακή πρακτική έχει αναπτυχθεί ένας κατάλογος συστηματικής καταγραφής των πρακτικών καθορισμού τιμών με τις οποίες έχει έρθει έχει κατά καιρούς αντιμέτωπη η Επιτροπή⁶⁷. Αυτές είναι:

α) Οι συμφωνίες καθορισμού ελάχιστων τιμών ή τιμών στόχου, οι οποίες δίνουν την ευκαιρία στα συμπραττόμενα μέλη να προβλέψουν με ένα σοβαρό ποσοστό πιθανότητας την τιμολογιακή πολιτική που θα ακολουθήσουν οι έτεροι ανταγωνιστές⁶⁸,

β) Οι συμφωνίες για «προτεινόμενες τιμές» μέσω ενός καταλόγου, που έχουν ως σκοπό ή αποτέλεσμα να εξαλείψουν τον ανταγωνισμό τιμών⁶⁹,

---

⁶⁴ βλ. Πλιάκος Α.ό.π., σελ. 305.

⁶⁵ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ 468.

⁶⁶ βλ. Κοτσίρης Λ. ό.π., σελ 469.

⁶⁷ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 306-307.

⁶⁸βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 306, με περαιτέρω παραπομπή σε ΔΕΚ C- 22/72, Vereniging van Cementhandelaren, Συλλογή, 1972, σελ. 977, σκέψεις 19-21.

⁶⁹ βλ. απόφαση Επιτροπής Zinc Phosphate, ΕΕ 2003, L 153/1.

γ) Οι συμφωνίες για εφαρμογή αύξησης τιμών που ουσιαστικά αποτελούν και άμεση μορφή επιβολής τιμών⁷⁰,

δ) Οι συμφωνίες περιορισμού των εκπτώσεων, καθότι γενικά οι εκπτώσεις αποτελούν για τις επιχειρήσεις μια κατ'εξοχήν μορφή ανταγωνιστικής δράσης ενισχύοντας την πραγμάτωση της ελευθερίας επιλογής του καταναλωτή⁷¹,

ε) Οι συμφωνίες αποφυγής εκπτώσεων προς διαφήμιση⁷²,

στ) Οι συμφωνίες ματαίωσης της χορήγησης δώρων προς τους πελάτες άλλων προϊόντων με απώλεια, όταν υπάρχει ανταγωνισμός τιμών μεταξύ των ανταγωνιστών⁷³,

ζ) Οι συμφωνίες με τις οποίες περιορίζεται η χορήγηση πιστωτικών διευκολύνσεων και οι οποίες επιβάλλουν την εφαρμογή ενός ανωτάτου πλαισίου όρων πίστωσης, αναιρώντας εν τοις πράγμασι την δυνατότητα των εταιριών να προσφύγουν σε ανταγωνισμό τιμών⁷⁴,

η) Οι συμφωνίες που επιβάλλουν περιθώρια στα κέρδη των χονδρεμπόρων και των λιανεμπόρων, όπως εκείνων που επιβάλλουν τιμές μεταπώλησης⁷⁵,

θ) Οι συμφωνίες με τις οποίες αποφεύγονται να υιοθετηθούν τιμές κάτω του κόστους, γιατί προσιδιάζουν στη μορφή καθορισμού τιμών⁷⁶,

ι) Οι συμφωνίες με τις οποίες αγοράζεται η πλεονασματική παραγωγή έναντι στη δέσμευση τήρησης ορισμένων τιμών⁷⁷,

ια) Οι συμφωνίες που αφορούν το κόστος μεταφοράς μέσω ομοιόμορφων τιμών ανεξάρτητα από την απόσταση, καθότι έτσι ευνοούνται οι πελάτες που βρίσκονται μακριά έναντι όλων των υπόλοιπων⁷⁸,

---

⁷⁰ βλ. απόφαση Επιτροπής Cast Iron & Steel Rolls, EE 1983, L 317/1, όπου η μορφή συμφωνίας είναι επισυναπτόμενος κατάλογος αύξησης τιμών

⁷¹ βλ. απόφαση Επιτροπής Vimpoltu, EE 1983, L 317/1.

⁷² βλ. αποφάσεις Επιτροπής FEG & TU, EE 200/44, Citric Acid, EE 2002, L239/18.

⁷³ βλ. απόφαση Επιτροπής Roofing felt cartel, EE 1986, L 232/15.

⁷⁴ βλ. απόφαση Επιτροπής Fedetab, EE 1978, L 224/29.

⁷⁵ βλ. απόφαση Επιτροπής Fedetab, EE 1978, LL 224/29.

⁷⁶ βλ. απόφαση Επιτροπής IFTRA rules for producers of virgin Aluminium, EE 1975, L228/3.

⁷⁷ βλ. απόφαση Επιτροπής Soda-ash-Solvay/CFK, EE 2003, L 10/10.

⁷⁸ βλ. απόφαση Επιτροπής Agreements between manufactures of glass containers, EE 1974, L 160/1.

ιβ) Οι συμφωνίες που αφορούν τις τιμές που ενσωματώνουν περιβαλλοντικές πολιτικές καλυτέρευσης ενός προϊόντος, χωρίς ο νόμος να ορίζει το εύρος των επιβαρύνσεων στο περιβάλλον.

Πέρα από τις ανωτέρω απαριθμείσες κατηγορίες συμπραξιακών πρακτικών με αντικείμενο τον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό τιμών απαγορεύονται βάσει του άρθρου 101 παρ. 1 περ. α ΣΛΕΕ και οι πρακτικές άμεσου ή έμμεσου καθορισμού των λοιπών όρων συναλλαγής. Υπό την έννοια αυτή, η Επιτροπή έκρινε ως απαράδεκτες και παράνομες συμφωνίες που καθόριζαν τις απόλυτες προθεσμίες αποπληρωμής, τους όρους για την χορήγηση εκπτώσεων και τους τόκους που έπρεπε να καταβληθούν, σε περίπτωση εκπρόθεσμης αποπληρωμής⁷⁹.

Τέλος, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω στα πλαίσια της ενότητας περί εναρμονιζόμενης πρακτικής, μπορεί η πολιτική της λεγόμενης «παράλληλης τιμολόγησης» σύμφωνα με το ΔΕΚ μπορεί να μην είναι ευθέως αντίθετη με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ωστόσο δύναται να υποδηλώνει ισχυρή απόδειξη παράβασης αν οδηγεί σε συνθήκες ανταγωνισμού που δεν είναι συνήθειες στην λειτουργία της αγοράς λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη την ευρύτερη εικόνα της αγοράς και σταθμίζοντας διάφορους παράγοντες της φύσης των προϊόντων, το οικονομικό μέγεθος της επιχείρησης και τον όγκο της σχετικής αγοράς στην οποία δραστηριοποιείται⁸⁰.

B. Ο περιορισμός της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης και των επενδύσεων.

Σύμφωνα με τα κοινά διδάγματα της οικονομικής επιστήμης που απορρέουν από την φύση της αγοράς η υπερπροσφορά ενός προϊόντος συνεπάγεται κατά κανόνα και μείωση της τιμής του ενώ αντίθετα, η περιορισμένη παραγωγή του δύναται να οδηγήσει σε αύξηση της τιμής. Βασισόμενοι στον ανωτέρω κανόνα που διέπει την προσφορά και την ζήτηση σε μια αγορά ο νομοθέτης έκρινε τις συμπράξεις που έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης και των επενδύσεων ως αντι-ανταγωνιστικό και ως εμπόπων στο κανονιστικό πεδίο του απαγορευτικού κανόνα του άρθρου 101 παρ. 1 περ. β ΣΛΕΕ⁸¹.

⁷⁹ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 307.

⁸⁰ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ. 470.

⁸¹ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 307, Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ. 470.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα περιπτώσεων περιορισμού και ελέγχου της παραγωγής αποτελούν οι «συμπράξεις ποσοτώσεων» με βάση τις οποίες τίθενται ανώτατα όρια ή ανώτατα ποσοστά παραγωγής και διάθεσης ή οι «συμφωνίες αυτοπεριορισμού», με τις οποίες οι συμπράττουσες επιχειρήσεις, με σκοπό την προστασία μη μετεχουσών επιχειρήσεων παραιτούνται από την άσκηση ορισμένων ανταγωνιστικών πράξεων (ανέγερση νέων εργοστασιακών μονάδων, επένδυση σε ερευνητικά προγράμματα κτλ.)⁸².

Από τον κανόνα του ελέγχου της παραγωγής προβλέπονται όμως και σαφείς εξαιρέσεις. Κατ' αρχάς οι συμφωνίες περιορισμού της παραγωγής γίνονται δεκτές, όταν συνοδεύονται από άλλους όρους όπως επί παραδείγματι από μια ρήτρα εδαφικής προστασίας, ένας όρος ο οποίος διατηρεί υψηλές τιμές λόγω ανταγωνισμού. Επίσης, οι λεγόμενες συμφωνίες εξειδίκευσης δεν θεωρούνται παράνομες εφόσον βελτιώνουν την ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών μέσω της έρευνας και της ανάπτυξης και δεν αποτελούν πρόσχημα για τον περιορισμό της παραγωγής μέσω της κατανομής ποσοτώσεων στην αγορά.⁸³

Επίσης, δεν αποτελεί αντι-ανταγωνιστική πρακτική και η μείωση της παραγωγής που αποσκοπεί στην αναδιάρθρωση ή αναδιοργάνωση επιχειρήσεων των οποίων η οικονομική επιβίωση απειλείται⁸⁴. Εδώ υπάγεται η περίπτωση των λεγόμενων «καρτέλ κρίσης» δηλαδή των συμφωνιών που συνάπτονται μεταξύ επιχειρήσεων προκειμένου να υπερκεραστούν τα προβλήματα που προκύπτουν από την υπερπαραγωγή προϊόντων, η οποία, όπως προαναφέρθηκε, συνεπάγεται και μείωση της ζήτησης. Ειδικότερα, τα καρτέλ κρίσης είναι συμφωνίες παρεμβατικού χαρακτήρα που έχουν ως στόχο να μειώσουν τις αρνητικές συνέπειες που προκύπτουν από τις αλλαγές στην αγορά. Η Επιτροπή έχει ορίσει ότι εμπίπτουν στο άρθρο αυτό συμφωνίες, οι οποίες έχουν ως σκοπό να λύσουν το πρόβλημα της διαρθρωτικής υπερπαραγωγής προϊόντων μέσω μία συντονισμένης μείωσης της, χωρίς όμως να περιορίζεται η ελευθερία αποφάσεων της επιχείρησης. Κατά καιρούς το πρόβλημα παρουσιάστηκε σε αρκετούς κλάδους όπως στη σιδηροοργία και την κλωστοϋφαντουργία.

---

⁸² βλ. Κοτσίρης Λ ό.π., σελ 471.

⁸³ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 308.

⁸⁴ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ 471.

Για να υπαχθεί μια συμφωνία στην κατηγορία αυτή και άρα να τύχει σχετικής απαλλαγής από την Επιτροπή, πρέπει να πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις⁸⁵:

α) να υπάρχει διαθροτικά πλεονασματική παραγωγή,

β) να υπάρχει πρόβλεψη κλεισίματος εργοστασίων ή μετατροπή τους σε άλλου είδους παραγωγής,

γ) να διασφαλίζεται η δυνατότητα των καταναλωτών να μπορούν να απευθύνονται σε περισσότερους προμηθευτές.

Τέλος, αναφορικά με τις συμπράξεις ελέγχου της τεχνολογικής ανάπτυξης, που επίσης προβλέπονται στο άρθρο 101 παρ. 1 περ. β ΣΛΕΕ, αυτές συγκαταλέγονται σε ευρύτερες συμφωνίες που έχουν ως επιδίωξη τον έλεγχο της παραγωγής, της διάθεσης και των επενδύσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση συμφωνίας μεταξύ κατασκευαστών μηχανών λειτουργίας μαγνητοταινιών, κασετών μουσικής ή εικόνας εμπεριέχουσα την δέσμευση να τηρούνται οι τεχνικές προδιαγραφές λειτουργίας τους με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας της εταιρίας Philips. Η προκείμενη ρήτρα κρίθηκε ως αντι-ανταγωνιστική καθώς αποστερούσε από τους κατασκευαστές το δικαίωμα να χρησιμοποιήσουν τεχνικές προδιαγραφές από άλλες ανταγωνίστριες εταιρίες⁸⁶.

Γ. Η κατανομή των αγορών και των πηγών ανεφοδιασμού

Η τρίτη αντιανταγωνιστική περίπτωση, η κατανομή αγορών και πηγών ανεφοδιασμού αποτελεί σοβαρή περίπτωση νόθευσης του ανταγωνισμού καθώς έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τη βασικότερη λειτουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που είναι η εγκαθίδρυση μιας εσωτερικής αγοράς εντός των συνόρων της Ένωσης, και για αυτό το λόγο η προκείμενη συμπραξιακή πρακτική αντιμετωπίζεται από την Επιτροπή και το ΔΕΚ με ιδιαίτερη αυστηρότητα.

Ειδικότερα, με τον όρο κατανομή αγορών και πηγών εφοδιασμού εννοούμε την συμφωνία σχετικά με την αποκλειστική δραστηριοποίηση μιας επιχείρησης σε ένα συγκεκριμένο τμήμα της αγοράς⁸⁷. Κάθε συμπράττουσα επιχείρηση θέτει υπό την αποκλειστική της δικαιοδοσία μια συγκεκριμένη γεωγραφικά οριζόμενη περιοχή της

⁸⁵βλ. Πλιάκος Α., ο.π., σελ. 309.

⁸⁶βλ. Κοτσίρης Λ., ο.π. σελ. 471.

⁸⁷βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ 471, Πλιάκος Α., ο.π. σελ. 310 επ.

αγοράς και συμφωνεί με τον αντισυμβαλλόμενο/ανταγωνιστή της να μην δραστηριοποιείται και αυτός εμπορικά στην περιοχή αυτή⁸⁸.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα κατανομής αγορών είναι η de facto κατανομή της αγοράς μεταξύ των συμπραττουσών με γεωγραφικά κριτήρια, η κατανομή που επιτυγχάνεται μέσα από την παραχώρηση δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Αντίστοιχα ως χαρακτηριστικό παράδειγμα κατανομής πηγών εφοδιασμού δύναται να αναφερθεί η περίπτωση των συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας μεταξύ ανταγωνιστών παραγωγών.

Δ. Άνιση μεταχείριση ισοδύναμων περιπτώσεων

Επόμενη αντι-ανταγωνιστική συμπραξιακή πρακτική αποτελεί η εφαρμογή στο εμπόριο άνισων όρων για ισοδύναμες παροχές με τρόπο, ώστε να δυσχεραίνεται ο ανταγωνισμός. Οποιαδήποτε περίπτωση άνισης ή διακριτικής μεταχείρισης ισοδύναμων παροχών είναι ασύμβατη με την γενική αρχή της ισότητας και απαγορεύεται ρητά από το άρθρο 101 παρ. 1 περ. α ΣΛΕΕ.

Η απαγόρευση της ανωτέρω περιγραφείσας εφαρμογής των διακρίσεων προϋποθέτει⁸⁹:

α) ισοδύναμες, όχι αναγκαστικά ισάξιες, παροχές, δηλαδή παροχές που είναι ίδιες σε ποσότητα, ποιότητα και χρόνο,

β) την εφαρμογή άνισων όρων κατά την διαχείριση των εν λόγω ισοδύναμων παροχών

γ) η εν λόγω διακριτική μεταχείριση να είναι αδικαιολόγητη και

δ) να συνεπάγεται περιορισμό του ανταγωνισμού ανταγωνισμό, μέσα από την μείωση της ικανότητας των μειονεκτικά μεταχειριζόμενων επιχειρήσεων να ανταπεξέλθουν στις λειτουργίες του αποτελεσματικού ανταγωνισμού.

Η εφαρμογή άνισων όρων σε μία παροχή γίνεται δεκτή μόνο, όταν αφορά σε διαφορετικές κατηγορίες εμπορικώς συναλλασσόμενων δηλαδή σε χονδρεμπόρους,

---

⁸⁸ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 309.

⁸⁹ βλ. Κοτσίρης Λ., ο.π. σελ. 490.

λιανεμπόρους και τελικούς καταναλωτές, οι οποίοι δεν είναι απαραίτητο να είναι μεταξύ τους ανταγωνιστές⁹⁰.

Άνιση μεταχείριση η οποία συνίσταται σε επιλεκτικές πρακτικές που βασίζονται στην ιθαγένεια των συναλλασσόμενων ή στον τόπο διαμονής τους απαγορεύονται από υπερνομοθετικές διατάξεις, όπως η αρχή της μη διάκρισης⁹¹.

Ε. Πρόσθετες παροχές

Τελευταία περίπτωση αντι-ανταγωνιστικής συμπραξιακής πρακτικής που εμπίπτει στον απαγορευτικό κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ αποτελεί η εξάρτηση σύναψης συμβάσεως με την αποδοχή από τους συμβαλλομένους πρόσθετων όρων που από τη φύση τους ή σύμφωνα με τις συνήθειες συναλλαγές δεν συνδέονται με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών.

Ειδικότερα, οι συμπράξεις αυτού του είδους λεγόμενες και «συζευγμένες συμβάσεις»⁹², απαγορεύονται καθότι συντείνουν στον «πειθαναγκασμό των ενός εκ των αντισυμβαλλομένων να δεχθεί - ως επί το πλείστον άκριτα - μια πρόσθετη παροχή ως αίρεση σύναψης μιας συνεργασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η θέση σε μια σύμβαση αγοράς ενός φωτοτυπικού μηχανήματος του πρόσθετου όρου αγοράς χαρτιού εκτύπωσης από συγκεκριμένο προμηθευτή, ούτως ώστε να αποκλείονται οι λοιποί ανταγωνιστές από την αγορά του προς εκτύπωση χαρτιού⁹³.

Στην προκειμένη διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 περ. ε ΣΛΕΕ δεν εμπίπτουν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες η θέση και η αποδοχή μιας πρόσθετης παροχής είναι αναγκαία προκειμένου να διασφαλιστεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ή η επιτυχής και ασφαλής λειτουργία ενός προϊόντος.

V. Απαλλαγή απαγορευτικών συμπράξεων (αρ. 101 ΙΙΙ ΣΛΕΕ)

Η ρυθμιστική εμβέλεια του απαγορευτικού κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεν ισχύει σε απόλυτο βαθμό. Μια κατ' αρχάς απαγορευμένη σύμπραξη επιχειρήσεων δύναται υπό τον όρο της σωρευτικής συνδρομής μιας σειράς προϋποθέσεων που περιγράφονται στο άρθρο 101 ΙΙΙ ΣΛΕΕ να τύχει του ευεργετήματος της απαλλαγής.

⁹⁰ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 311-312.

⁹¹ βλ. Πλιάκος Α. ο.π. σελ 312.

⁹² βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ 492.

⁹³ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 312.

Η εν λόγω απαλλαγή μπορεί να είναι ατομική ή ομαδική (κατά κατηγορίες), όπως ισχύει στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, όπου τυγχάνει εφαρμογής ο σχετικός Κανονισμός 772/2004.

Ειδικότερα, υπάρχουν περιπτώσεις συμπράξεων που ναι μεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό, καθιστώντας την ευημερία εντός της κοινής αγοράς εν αμφιβόλω και αυξάνοντας τον κίνδυνο να υπάρξει ανισομερής κατανομή των αγαθών και των υπηρεσιών εντός της Ένωσης, ωστόσο τα αποτελέσματά τους μπορεί τελικώς να είναι ευεργετικά, γιατί βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα, μειώνουν το κόστος παραγωγής ή τη διανομή των προϊόντων και βελτιώνουν την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών και προϊόντων⁹⁴.

Από μια επισκόπηση της πρακτικής της Επιτροπής δύναται να συναχθεί το συμπέρασμα ότι έχει μέχρι σήμερα χορηγήσει αρκετές ατομικές απαλλαγές, καθώς έκρινε ότι σε πολλές περιπτώσεις συμπράξεων επιχειρήσεων πληρούνται σωρευτικά και οι τέσσερις προϋποθέσεις που περιγράφονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ⁹⁵: Συγκεκριμένα, οι επιμέρους προϋποθέσεις απαλλαγής μια σύμπραξης επιχειρήσεων έχουν ως ακολούθως:

α) συμβολή στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή της οικονομικής προόδου,

β) εξασφάλιση στους καταναλωτές δίκαιο κομμάτι από το κέρδος που προκύπτει,

γ) μη επιβολή στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιορισμών μη απαραίτητων για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων,

δ) παροχή στις επιχειρήσεις αυτές της δυνατότητα να μην καταργούν τον ανταγωνισμό επί αξιολογού μέρους των σχετικών προϊόντων.

Η εκτίμηση για την σωρευτική συνδρομή των ανωτέρω προϋποθέσεων πρέπει να λαμβάνει χώρα κατόπιν συνεκτίμησης και άλλων παραγόντων όπως α) η σχετική αγορά, β) ο χρόνος σύναψής της και γ) τα ειδικότερα ισχύοντα σε εκείνη τη στιγμή πραγματικά δεδομένα. Υπό αυτή την έννοια, άλλωστε, και οι πιθανές αρνητικές επι-

⁹⁴ βλ.. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 137, Κοτσίρης, ό.π., σελ. 508 επ.

⁹⁵ βλ. Πλιάκος Α., ο.π., σελ. 313.

πτώσεις μιας σύμπραξης σε μία γεωγραφική αγορά ή σε μια αγορά προϊόντος/υπηρεσιών δεν μπορεί να αντισταθμιστούν από τα θετικά αποτελέσματα που προκύπτουν σε μία άλλη γεωγραφική αγορά ή σε μια διαφορετική αγορά προϊόντος/υπηρεσιών⁹⁶.

A. Ομαδική απαλλαγή

Συμπράξεις οι οποίες κατά κανόνα απαγορεύονται θεωρούνται ως «ισχυρές» κατά περίπτωση εφόσον δύνανται να υπαχθούν στο ρυθμιστικό πεδίο συμπράξεων που απαλλάσσονται κατά κατηγορίες. Η ομαδική απαλλαγή μέσω της ενωσιακής νομοθεσίας επιφυλάσσεται σε κατηγορίες ομοειδών συμπράξεων που αναπτύσσουν ευεργετικά αποτελέσματα, καθώς βελτιώνουν και ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα αντί να την περιορίζουν.

Ειδικότερα, η κατά κατηγορία απαλλαγή συμπράξεων αποτελεί πρακτική που χρησιμοποιείται εντός της Ένωσης, για να αποφευχθεί η χρονοβόρα διαδικασία που απαιτεί η ατομική απαλλαγή αλλά και για να δοθεί η κατάλληλη καθοδήγηση προς τις επιχειρήσεις που θέλουν να υπογράψουν μεταξύ τους συμφωνίες σε διάφορους τομείς δραστηριότητας⁹⁷. Συγκεκριμένα, η παράγραφος 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ ορίζει ρητά ότι οι διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δύνανται να μην εφαρμοστούν και σε «κατηγορίες» συμφωνιών, αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων ή εναρμονισμένων πρακτικών⁹⁸.

Η ανωτέρω ρήτρα απαλλαγής απαγορευμένων συμπράξεων δίνει τη δυνατότητα έκδοσης κανονιστικών διατάξεων «ομαδικής απαλλαγής» και με τις οποίες περιγράφονται τα χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να διακρίνουν μία συμφωνία προκειμένου να τύχει απαλλαγής με βάση την παράγραφο 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ⁹⁹. Τέτοιου είδους συμφωνίες που αφορούν κυρίως ειδικούς τομείς της αγοράς όπως την παραγωγή και εμπορία αγροτικών προϊόντων, τον τομέα μεταφορών ή ασφαλίσεων¹⁰⁰ είναι επί παραδείγματι ο κανονισμός 2790/1999 για τις κάθετες συμφωνίες, ο κανονισμός 2659/2000 για τις συμφωνίες για την έρευνα και την ανάπτυξη και φυσικά ο κα-

⁹⁶ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 313.

⁹⁷ βλ. Κοτσίρης Λ., ό.π., σελ. 509.

⁹⁸ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 137.

⁹⁹ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 137.

¹⁰⁰ βλ. Καρύδης Γ. ό.π., σελ. 138.

νονισμός 772/2004 για τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας¹⁰¹. Οι κανονισμοί αυτοί έχουν εκδοθεί επί τη βάση μιας οικονομικής προσέγγισης, όπου αξιολογούνται κυρίως οι συνέπειες της κάθε συμφωνίας στη σχετική αγορά. Ο νομοθέτης οφείλει, επίσης, να προβεί με προσοχή στον προσδιορισμό των κατηγοριών των συμφωνιών που απαλλάσσονται μέχρι ένα συγκεκριμένο επίπεδο ανταγωνιστικής δύναμης καθώς και στην εξειδίκευση των περιορισμών και των ρητρών που απαγορεύεται να περιλαμβάνονται σε τέτοιου είδους συμφωνίες¹⁰².

Το τεκμήριο ομαδικής απαλλαγής είναι κατά την πρακτική της Επιτροπής μαχητό. Τα συμβαλλόμενα στην συμφωνία μέρη έχουν το βάρος απόδειξης ότι η συμφωνία στην οποία λαμβάνουν μέρος υπάγεται σε κάποιον από τους κανονισμούς απαλλαγής. Αντίστοιχα, η Επιτροπή ή οι εθνικές αρχές Προστασίας του Ανταγωνισμού των κρατών μελών έχουν το δικαίωμα να ανακαλέσουν την απαλλαγή, όταν *in concreto*¹⁰³ διαπιστωθεί ότι δεν συντρέχουν -λόγω ιδίως της δομής της αγοράς- οι προϋποθέσεις εφαρμογής της παραγράφου 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ¹⁰⁴.

Από την αναγνώριση του ανωτέρω δικαιώματος της ομαδικής απαλλαγής απορρέουν συγκεκριμένες έννομες συνέπειες. Συγκεκριμένα, «οι κανονισμοί ομαδικής απαλλαγής δημιουργούν μία ζώνη ασφάλειας δικαίου για τις επιχειρήσεις¹⁰⁵. Για τα δικαστήρια των κρατών μελών, η υπαγωγή μιας συμφωνίας σε έναν κανονισμό ομαδικής απαλλαγής, δημιουργεί αμάχητο τεκμήριο υπέρ της εγκυρότητάς της. Παράγεται έτσι απόφαση κοινοτικού οργάνου, η οποία δεν μπορεί να ανατραπεί από εθνικά όργανα ούτε καθ' επίκληση του άρθρου 101 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ ούτε της εθνικής νομοθεσίας καθότι ισχύει η αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου έναντι του εθνικού¹⁰⁶. Για την Επιτροπή και τις εθνικές αρχές προστασία του ανταγωνισμού η υπαγωγή μιας συμφωνίας σε κάποιο πεδίο κανονισμού είναι μαχητό τεκμήριο εγκυ-

¹⁰¹ βλ. Κοτσίρης Γ., *ό.π.*, σελ. 509.

¹⁰² βλ. Καρύδης Γ., *ό.π.*, σελ. 138.

¹⁰³ σημ: κατά περίπτωση.

¹⁰⁴ βλ. Καρύδης Γ. *ό.π.*, σελ. 138.

¹⁰⁵ βλ. Καρύδης Γ., *ό.π.* σελ. 139.

¹⁰⁶ βλ. απόφαση ΔΕΚ Costa κατά Enel της 15ης Ιουλίου 1964 με βάση την οποία καθιερώθηκε η αρχή της υπεροχής. Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο αναφέρει ότι δίκαιο που απορρέει από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα ενσωματώνεται στα νομικά συστήματα των κρατών μελών, τα οποία υποχρεούνται να το σέβονται. Επομένως, το ευρωπαϊκό δίκαιο υπερέχει των εθνικών δικαίων. Έτσι, εάν ένας εθνικός κανόνας αντιβαίνει σε μία ευρωπαϊκή διάταξη, οι αρχές των κρατών μελών πρέπει να εφαρμόσουν την ευρωπαϊκή διάταξη. Το εθνικό δίκαιο δεν ακυρώνεται ούτε καταργείται, αλλά αναστέλλεται η υποχρεωτική ισχύς του.

ρότητας και υπάρχει η δυνατότητα ανατροπής του αν διαπιστωθεί ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παραγράφου 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

Περαιτέρω, υπάρχει περίπτωση μία σύμπραξη να μην υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής ενός Κανονισμού λόγω του ότι υπερβαίνει τα μερίδια αγοράς που ορίζει ο ενωσιακός νόμος ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του. Σε αυτήν την περίπτωση ακολουθείται η ατομική αξιολόγηση της σύμπραξης, η οποία γίνεται εκ των υστέρων και από την Επιτροπή και από τις εθνικές αρχές και τα δικαστήρια του κράτους μέλους χωρίς να χρειάζεται να κοινοποιηθεί στις ενεχόμενες επιχειρήσεις. Επίσης, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ, αν δεν τηρείται μία αναγκαία προϋπόθεση, για να απαλλαγεί αυτομάτως μία σύμπραξη, δεν ακυρώνεται αυτοδικαίως ολικώς ή μερικώς η συμφωνία ούτε γεννώνται άλλου είδους αστικές αξιώσεις ούτε υφίσταται εκ των υστέρων υποχρέωση προσαρμογής της συμφωνίας στις απαιτήσεις του σχετικού κανονισμού¹⁰⁷.

Επίσης, είναι δυνατόν μια σύμπραξη να αποκλειστεί από την ομαδική απαλλαγή όχι για λόγους υπέρβασης των μεριδίων αγοράς που θέτει ο κατά περίπτωση Κανονισμός ή άλλων περιστάσεων που τη θέτουν εκτός πεδίου εφαρμογής αλλά γιατί δεν προκύπτουν αντικειμενικώς οικονομικά πλεονεκτήματα από τις ρήτρες που υπάρχουν στην συμφωνία που να δικαιολογούν την αυτόματη απαλλαγή της. Στην περίπτωση αυτή οι ρήτρες αυτές, που αποτελούν συνήθως περιορισμούς ιδιαίτερης σοβαρότητας, εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ ανεξάρτητα από το μερίδιο αγοράς των επιχειρήσεων και δεν έχουν πιθανότητα να «νομιμοποιηθούν» στο επόμενο επίπεδο που είναι η ατομική αξιολόγηση της σύμπραξης¹⁰⁸.

Τέλος πρέπει να σημειωθεί, ότι τα μειονεκτήματα της πρακτικής της κατά κατηγορίες απαλλαγής εντοπίζονται κυρίως στην στενότητα ορισμού των κατηγοριών, στην ευρύτητα των ρητρών των καταλόγων που επιφυλάσσουν δυσχέρειες λόγω της γενικής τους διατύπωσης κατά την εφαρμογή τους.

B. Ατομική Απαλλαγή

Σε περίπτωση κατά την οποία μια συμφωνία δεν εμπίπτει στους κανόνες της ομαδικής απαλλαγής, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, η Επιτροπή φτάνει στο τελευ-

---

¹⁰⁷ βλ.. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 140.

¹⁰⁸ βλ.. Καρύδης Γ. ό.π., σελ. 141.

ταίο στάδιο αξιολόγησης που είναι η ατομική απαλλαγή ή εξαίρεση. Για να γίνει δεκτή μια ατομική απαλλαγή, πρέπει να πληρούνται σωρευτικά τέσσερις προϋποθέσεις, δύο θετικές και δύο αρνητικές, οι οποίες απαριθμούνται ρητά στο άρθρο 101 παρ. 3 ΣΛΕΕ. Αν συντρέχουν, η απαλλαγή είναι υποχρεωτική. Η διαπίστωση της σωρευτικής συνδρομής των προϋποθέσεων ατομικής απαλλαγής είναι ζήτημα αξιολόγησης των πραγματικών περιστατικών μιας υπόθεσης, κατάλληλης νομικής υπαγωγής και εν γένει ορθής αξιολόγησης από την Επιτροπή. Η Επιτροπή διαθέτει από τον νόμο την διακριτική ευχέρεια να υπαγάγει ή όχι μία σύμπραξη στον κανόνα της ατομικής απαλλαγής. Σαφώς η επιλογή και απόφαση της Επιτροπής τελεί στα πλαίσια ενός κράτος δικαίου υπό την αίρεση της κρίσεως των αρμόδιων διοικητικών δικαστηρίων.¹⁰⁹.

Συγκεκριμένα, οι προϋποθέσεις χορήγησης ατομικής απαλλαγής μιας σύμπραξης συνίσταται α) στην οικονομική αποτελεσματικότητα της, β) στην εξασφάλιση δικαίου οφέλους στον καταναλωτή, γ) στον συμβατό με την αρχή της αναλογικότητας χαρακτήρα των περιορισμών που συνεπάγεται η υπό κρίση σύμπραξη και δ) στην μη κατάργηση του ανταγωνισμού.

1. Οικονομική Αποτελεσματικότητα

Πρώτη προϋπόθεση ατομικής απαλλαγής αποτελεί η συμβολή της στην προώθηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Ως συμβολή στην προώθηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας νοείται η βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή η προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου. Βελτίωση της παραγωγής μπορεί να επιτευχθεί, κυρίως, μέσα από τον εξορθολογισμό της προκειμένου να παράγονται ποιοτικά καλύτερα ή φθηνότερα προϊόντα ή μέσω της βελτίωσης του δικτύου διανομής των προϊόντων. Καθ, επίκληση και απόδειξη, άλλωστε, αυτού του επιχειρήματος έτυχαν ατομικής απαλλαγής, όπως θα αναλυθεί κάτωθι, και οι περιπτώσεις συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας.

Σε δικονομικό επίπεδο, τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να αποδείξουν τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της συμφωνίας και της στην επαύξηση της επικαλούμενης αποτελεσματικότητας. Ο σύνδεσμος πρέπει να είναι άμεσος και όχι έμμεσος. Έμμεσος είναι ο σύνδεσμος όταν τα μέρη ισχυρίζονται ότι η προς αξιολόγηση συμφωνία επιτρέπει να αυξήσουν τα κέρδη τους και άρα να επενδύσουν περισσότερο στην ανά-

---

¹⁰⁹ βλ. Καρύδης Γ. ό.π., σελ. 141.

πτυξη και την τεχνολογία¹¹⁰. Άμεσος σύνδεσμος υπάρχει, όταν στην περίπτωση μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας επιτρέπεται στους δικαιοδόχους να παράγουν νέα ή βελτιωμένα προϊόντα¹¹¹. Οι ισχυρισμοί περί βελτίωσης της αποτελεσματικότητας και συμβολής στην οικονομική πρόοδο πρέπει να τεκμηριώνονται και να είναι εμπειρικά επαληθεύσιμοι.

Ιδιαίτερα, υπό την εννοιολογική «σκέπη» της «οικονομικής προόδου» η Επιτροπή έχει εντάξει πολλές και διαφορετικές περιπτώσεις όπως επί παραδείγματι «την εξασφάλιση προμήθειας πετρελαίου σε καιρό κρίσης», «την πραγματοποίηση οικονομικών ενέργειας», «την αύξηση και διαφοροποίηση πηγών ενέργειας», «την βελτίωση του περιβάλλοντος», «την διευκόλυνση ανακύκλωσης απορριμμάτων», «την απόσυρση πυρηνικών αποβλήτων», «την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών», «την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των πολιτών κατά τη ρύθμιση της διανομής προϊόντων δυνητικά επικίνδυνων»¹¹².

2. Όφελος καταναλωτών

Δεύτερη θετική προϋπόθεση για την εφαρμογή της ατομικής απαλλαγής μιας σύμπραξης είναι η εξασφάλιση στους καταναλωτές ενός δικαίου τμήματος από το όφελος που προκύπτει από αυτή. Ως καταναλωτές νοούνται και οι άμεσοι και οι έμμεσοι αποδέκτες προϊόντων και υπηρεσιών που αφορά η σύμπραξη, ήτοι τελικοί καταναλωτές, χονδρέμποροι και λιανέμποροι¹¹³.

Τα όφελος που πρέπει να αποκομίζουν οι ανωτέρω καταναλώτριες πρέπει να είναι επαρκές, ώστε να αντισταθμίζονται οι αρνητικές επιπτώσεις από τον περιορισμό του ανταγωνισμού που απορρέουν από την συμφωνία. Αν και υπάρχει δυσκολία στον υπολογισμό ποσοστού οφέλους που θα κριθεί ως επαρκές, η Επιτροπή έχει ορίσει γενικές αρχές αξιολόγησης, τόσο από πλευράς κόστους όσο και από πλευρά παραγωγής νέων ή βελτιωμένων προϊόντων. Κατά την εκτίμηση του οφέλους των καταναλωτών από την πλευρά του κόστους λαμβάνονται υπόψη ιδίως οι παράγοντες αφορούν στα χαρακτηριστικά και τη διάθρωση της αγοράς, τη φύση και το μέγεθος της βελτίωσης της αποτελεσματικότητας, την ελαστικότητα της ζήτησης και το μέγεθος του περιορισμού του ανταγωνισμού.

¹¹⁰ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 315, βλ. Καρύδης Γ., ο.π. 142.

¹¹¹ βλ. Καρύδης Γ., ο.π. σελ. 142.

¹¹² βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 317.

¹¹³ βλ. Καρύδης, ό.π., σελ. 144, Πλιάκος Α. ό.π., 318 επ.

Αντίστοιχα, η εκτίμηση από την Επιτροπή της αξίας που έχουν για το καταναλωτικό κοινό τα νέα και βελτιωμένα προϊόντα που προκύπτουν από τις συμφωνίες περιορισμού του ανταγωνισμού είναι δύσκολο να προσδιοριστεί και για το λόγο αυτό απαιτείται η διατύπωση και τεκμηρίωση σχετικής αξιολογικής έκθεσης από μέρους των συμπραττουσών επιχειρήσεων προκειμένου να δικαιολογήσουν την συνδρομή του προκειμένου λόγου απαλλαγής¹¹⁴.

3. Αναλογικότητα των περιορισμών

Η τρίτη προϋπόθεση ατομικής απαλλαγής αφορά στο συμβατό των περιορισμών που εισάγει μια σύμπραξη με την αρχή της αναλογικότητας. Οι περιορισμοί του ανταγωνισμού πρέπει να είναι απαραίτητοι για την επίτευξη των στόχων. Όσο πιο σοβαρές είναι οι αντι-ανταγωνιστικές συνέπειες μιας σύμπραξης, τόσο πιο σημαντικά πρέπει να είναι και τα οικονομικά οφέλη¹¹⁵. Ειδικότερα, η συμπραξιακή πρακτική καθώς και οι περιορισμοί που προκύπτουν από αυτή, θα πρέπει να είναι αναγκαίοι και κατάλληλοι προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα σε μια σχετική αγορά και να μη συνεπάγονται υπέρμετρα επαχθείς περιορισμούς της οικονομικής ελευθερίας των συμπραττουσών και λοιπών συμμετεχόντων σε μια αγορά μελών (ανταγωνιστών, καταναλωτών κλπ.).

Το κριτήριο της καταλληλότητας την δεδομένη συμβολή της σύμπραξης στην βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας ενώ το κριτήριο της αναγκαιότητας επιτάσσει την έρευνα και την διαπίστωση της μη ύπαρξης ενός λιγότερου επαχθούς για τον ανταγωνισμό αλλά ισοδύναμα οικονομικά αποτελεσματικού μέτρου από αυτό το οποίο τελικά μέσω της σύμπραξης επελέγη. Κρίσιμοι παράγοντες κατά τον έλεγχο ενός περιοριστικού συμπραξιακού μέτρου υπό το πρίσμα της καταλληλότητας του και της αναγκαιότητας του αποτελούν οι εκάστοτε συντρέχουσες συνθήκες στην δι' αυτού επηρεαζόμενη αγορά προϊόντος ή υπηρεσιών.¹¹⁶

Εφόσον πληρούνται οι δύο ανωτέρω προϋποθέσεις ο έλεγχος της αναλογικότητας μιας περιοριστικής του ανταγωνισμού σύμπραξης ολοκληρώνεται με την εξέταση του κατά πόσο ο περιορισμός αυτός και ειδικότερα η ένταση του δεν συνεπάγονται μια υπέρμετρα επαχθή προσβολή της ελευθερίας του ανταγωνισμού. Η ένταση

¹¹⁴ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 320.

¹¹⁵ βλ. Καρύδης Γ., ο.π., σελ. 144.

¹¹⁶ βλ. Πλιάκος Α. ό.π., σελ. 321.

του περιοριστικού μέτρου δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση να θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος του ελεύθερου ανταγωνισμού. Και κατά την εκτίμηση του εν λόγω κριτηρίου λαμβάνεται υπόψη η σχετική αγορά δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων αλλά και οι οικονομικοί κίνδυνοι εν σχέσει με την συμφωνία καθώς και τα κίνητρα των μερών¹¹⁷.

4. Μη κατάργηση του ανταγωνισμού

Συναφής με την αρχή της αναλογικότητας είναι και η τελευταία αρνητική προϋπόθεση, η μη κατάργηση διά της σύμπραξης του ανταγωνισμού σε σημαντικό τμήμα της επηρεαζόμενης αγοράς. Βασική επιδίωξη της Συνθήκης για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί η διασφάλιση του ανταγωνισμού έστω σε ένα minimum επίπεδο. Η κατάργησή του είναι κάτι το οποίο ρητά απαγορεύεται καθώς ο ελεύθερος ανταγωνισμός αποτελεί θεσμό κατοχυρωμένο ρητά στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο και στα Συντάγματα των χωρών μελών και ως εκ τούτου υπερέχει θεσμικά τη μη κατοχυρωμένης σε αντίστοιχα θεσμικά νομικά κείμενα οικονομικής αποτελεσματικότητας. Η δε προάσπιση του δεν αποτελεί μόνο πρωταρχική δημοκρατική συνθήκη αλλά και την βασική κινητήρια δύναμη της οικονομικής αποτελεσματικότητας εντός της ενιαίας αγοράς¹¹⁸. Η δυνατότητα των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων για κατάργηση του ανταγωνισμού πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ιδίως η δομή της αγοράς, το μέγεθος της επιχείρησης, η ύπαρξη ή μη πραγματικού ή δυνητικού ανταγωνισμού.

VI. Συμπέρασμα

Από την παράθεση του προτύπου του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου για τις οριζόντιες συμπράξεις δύνανται να συναχθούν χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τις γενικές αρχές που διέπουν το νομικό πλαίσιο ρύθμισης μιας ειδικότερης κατηγορίας οριζόντιων συμπράξεων στην ενιαία αγορά, αυτής των συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας.

Εκκινώντας από τα υποκείμενα των εν λόγω συμπράξεων δύνανται οι προκείμενες συμφωνίες, ως συμπραξιακές πρακτικές επιχειρήσεων να υπαχθούν ως οριζό-

---

¹¹⁷ βλ. Πλιάκος Α. ό.π., σελ. 321.

¹¹⁸ βλ. Πλιάκος Α, ό.π., σελ. 323.

ντιες ή και κάθετες συμπράξεις επιχειρήσεων και δη ως συμφωνίες επιχειρήσεων στο κανονιστικό πλαίσιο του απαγορευτικού κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

Σύμφωνα με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας απαγορεύονται όταν έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό, την νόθευση ή την παρακώλυση του ανταγωνισμού σε μια σχετική αγορά. Προϋπόθεση, επομένως, υπαγωγής των συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας στον απαγορευτικό κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ αποτελεί η υιοθέτηση μέσω αυτών πρακτικών περιοριστικών του ανταγωνισμού. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα αντι-ανταγωνιστικών πρακτικών σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη και την νομολογία του Δικαστηρίου και της Επιτροπής θεωρούνται α) ο προκαθορισμός τιμών ή άλλων όρων συναλλαγής, β) ο περιορισμός της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης και έρευνας, γ) η άνιση μεταχείριση ισοδύναμων περιπτώσεων, δ) η κατανομή αγορών και πηγών εφοδιασμού καθώς και ε) η εξάρτηση σύναψης συμβάσεων από πρόσθετες παροχές.

Ωστόσο, ο ευρωπαϊκός νομοθέτης ενστερνιζόμενος την ανάγκη μεν της διασφάλισης ενός εκ των κορυφαίων θεσμικών εγγυήσεων της ενιαίας αγοράς, αυτόν του ελεύθερου ανταγωνισμού, δεν παραβλέπει και το γεγονός ότι η διασφάλιση της οικονομικής αποτελεσματικότητας δύναται σε ορισμένες περιπτώσεις να προκρίνεται έναντι της θεμελιώδους θεσμικής του επιλογής για προστασία του ανταγωνισμού. Αυτό επιτρέπεται, βέβαια, να συμβαίνει αποκλειστικά και μόνο υπό τον όρο της πλήρωσης αυστηρών προϋποθέσεων και ειδικότερα μετά από απόδειξη της βάσιμης συνάφειας της οικονομικής αποτελεσματικότητας μιας αντι-ανταγωνιστικής σύμπραξης με την προαγωγή του γενικού συμφέροντος και της οικονομικής ελευθερίας των καταναλωτών.

Υπό αυτή την έννοια το άρθρο 101 III ΣΛΕΕ προβλέπει την δυνατότητα απαλλαγής μιας αντι-ανταγωνιστικής σύμπραξης κατ' αρχάς ατομικά εφόσον πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Επομένως, μια σύμβαση μεταφοράς τεχνολογίας, η οποία λόγω του αντικειμένου της θα κριθεί αρχικά ως περιοριστική του ανταγωνισμού βάσει του άρθρου 101 I ΣΛΕΕ, δύναται τελικά να τύχει του ευεργετήματος της απαλλαγής, εφόσον αποδειχθεί ότι α) προάγει την οικονομική αποτελεσματικότητα, β) εξασφαλίζει δίκαιο τμήμα του οφέλους που προκύπτει από αυτή στους καταναλωτές, γ) είναι συμβατή ως προς την έκταση των αντι-ανταγωνιστικών της αποτελεσμά-

των με την αρχή της αναλογικότητας και δ) δεν έχει ως συνέπεια την κατάργηση του ανταγωνισμού στην επηρεαζόμενη από αυτή αγορά (αρ. 101 III ΣΛΕΕ).

Εκτός της ανωτέρω ατομικής απαλλαγής το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο εξουσιοδοτεί τον ευρωπαϊκό νομοθέτη να θεσμοθετεί και μέσω του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου και δη με την έκδοση κανονισμών την υπό προϋποθέσεις ομαδική απαλλαγή περιοριστικών του ανταγωνισμού συμπράξεων, δυνατότητα της οποίας ο νομοθέτης έχει κάνει εκτενή χρήση στην περίπτωση των εν λόγω συμφωνιών τεχνολογίας μέσω της έκδοσης του κανονισμού 774/2004, τον οποίο και θα εξετάσουμε λεπτομερώς στο οικείο κεφάλαιο περί του ειδικότερου πλαισίου που προδιαγράφει το δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο για τις εν λόγω συμβάσεις. .

Κεφάλαιο Δεύτερο: Κεφάλαιο Δεύτερο: Συνταγματικό υπόβαθρο – Οικονομική Ελευθερία (αρ. 5 Ι Σ και 106 ΙΙ Σ)

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας συνίσταται στην παράθεση του ελληνικού Συνταγματικού πλαισίου σχετικά με τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας και ειδικότερα στην αξιολόγηση της εν λόγω συμπραξιακής επιχειρηματικής πρακτικής υπό το πρίσμα της οικονομικής ελευθερίας (αρ. 5 Ι Σ και 106 ΙΙ Σ) και δη των ειδικότερων θεματικών συνιστωσών της.

Η συναγωγή του ελληνικού συνταγματικού πλαισίου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας επιχειρείται μέσα από τον προσδιορισμό α) του πεδίου προστασίας της οικονομικής ελευθερίας όπως αυτό δύναται να συναχθεί από την συνδυαστική παράθεση των ειδικότερων θεματικών συνιστωσών της (κάτωθι Ι), β) του πεδίου ισχύος της οικονομικής ελευθερίας (κάτωθι ΙΙ), γ) των απορρεουσών από τις διατάξεις αρ. 5 Ι Σ και 106 ΙΙ Σ περιορισμών της οικονομικής ελευθερίας (κάτωθι ΙΙΙ) και δ) των απώτατων θεσμικών ορίων των ανωτέρω περιορισμών (κάτωθι ΙV).

Ι. Πεδίο Προστασίας - Ειδικότερες θεματικές ενότητες

Η αξιολόγηση των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας προϋποθέτει τον προηγούμενο προσδιορισμό και των ειδικότερων οικονομικών ελευθεριών στο κανονιστικό περιεχόμενο των οποίων και εμπίπτει η εν λόγω συμπραξιακή πρακτική και τον προσδιορισμό του αντικειμένου προστασίας τους. Συγκεκριμένα, τα ειδικότερα ατομικά δικαιώματα υπό το πρίσμα των οποίων δύναται να αξιολογηθούν οι επιχειρηματικές συμφωνίες με αντικείμενο την μεταφορά τεχνολογίας συνίστανται α) στην ελευθερία των συμβάσεων, ως έκφραση του βασικού για μία φιλελεύθερη οικονομία, δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας (κάτωθι Α), β) στην ελευθερία του ανταγωνισμού ως έκφραση της οικονομικής ελευθερίας (κάτωθι Β) και γ) στο δικαίωμα προστασίας της πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας (κάτωθι Γ).

Α. Ελευθερία των Συμβάσεων

Η ελευθερία των συμβάσεων αποτελεί μια εκ των σπουδαιότερων θεματικών συνιστωσών του γενικού δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας (αρ. 5 Ι Σ) και κατοχυρώνει την συναλλακτική ελευθερία του ανθρώπου μέσα από την ελεύθερη σύνα-

ψη συμβάσεων¹¹⁹. Ειδικότερα, κατά την εκδήλωση της ατομικής (ιδιωτικής) βούλησης τα υποκείμενα του δικαίου δηλαδή τα φυσικά πρόσωπα και οι εταιρικές επιχειρήσεις έχουν το δικαίωμα να επιλέγουν ελεύθερα, εκτός αν δεν απαγορεύεται από το νόμο, το περιεχόμενο, τον τόπο, τον χρόνο, το πρόσωπο και άλλα στοιχεία που αφορούν στην κατάρτιση μίας σύμβασης¹²⁰. Επίσης, ο καθένας μπορεί να αυτοδεσμευθεί υπογράφοντας μία σύμβαση αλλά και να αποδεσμευθεί από αυτή εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται στο περιεχόμενο της σύμβασης. Η σύναψη μιας συμφωνίας θα πρέπει να αποτελεί σύμπτωση της ελεύθερης βούλησης των συμβαλλομένων και ως εκ τούτου κανείς δεν μπορεί να εξαναγκαστεί σε σύναψη σύμβασης, από την οποία αναφύονται υποχρεώσεις σε βάρος του.¹²¹

Η κατοχύρωση της ιδιωτικής αυτονομίας μέσω της ελευθερίας των συμβάσεων δημιουργεί έναν ζωτικό χώρο μέσα στον οποίο τα υποκείμενα του δικαίου μπορούν να δράσουν καταρχήν ανενόχλητα από την κρατική παρέμβαση καθορίζοντας μεταξύ τους ελεύθερα τις όποιες συμφωνίες τους με άλλους ιδιώτες. Παρά ταύτα η ελευθερία των συμβάσεων δεν είναι απόλυτη αλλά υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς οι οποίοι όμως δεν επιτρέπεται, όπως θα αναλυθεί κάτωθι, να οδηγούν σε ετερόνομη ρύθμιση των συναλλακτικών σχέσεων.

Μεταγενέστερη επέμβαση του νομοθέτη σε βάρος της ελευθερίας των συμβαλλομένων δεν συμβιβάζεται με την έννοια της ελευθερίας των συμβάσεων πλην εξαιρέσεων, όπως π.χ. στην περίπτωση της ανάγκης προστασίας της εθνικής οικονομίας¹²². Οι περιορισμοί της ελευθερίας των συμβάσεων δεν πρέπει να είναι δυσβάστακτοι σε σύγκριση με τον δι' αυτών επιδιωκόμενο σκοπό ή να εμποδίζουν αδικαιο-

---

¹¹⁹ βλ. Δαγτόγλου Πρ., Ατομικά Δικαιώματα, Αθήνα 2012, σελ. 1145, Πλιάκος Α., Εισαγωγή στο Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα 2011, σελ. 31, Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 358, Βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αθήνα 2006, σελ. 189, βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 367. πρβλ και την πάγια νομολογία του ΣτΕ: ΣτΕ 2125/77 (Ολ.), δημοσιευθείσα σε: ΤοΣ 1977, σελ. 633. ΣτΕ 2125/77 (Ολ.), δημοσιευθείσα σε: Νομικό Βήμα 1978, σελ. 89 επ.; ΣτΕ 2918/1986, δημοσιευθείσα σε: Νομικό Βήμα 1986, σελ. 187 επ.; ΣτΕ 1094/1987 (Ολ.), δημοσιευθείσα σε: Αρμενόπουλος 1987, σελ. 529 επ.; ΣτΕ 3313/1989, δημοσιευθείσα σε: Αρμενόπουλο 1989, σελ. 1018 επ.; ΣτΕ 2153/1989, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 1990, σελ. 72 επ.; ΣτΕ 1591/1990, δημοσιευθείσα σε Διοικητική Δίκη 1991, σελ. 87 επ.

¹²⁰ βλ. Γέροντας Απ., Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο, Β Έκδοση, Αθήνα- Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 358-359.

¹²¹ βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αθήνα 2006, σελ. 189-190.

¹²² βλ. Πλιάκος Α., Εισαγωγή στο Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα 2011, σελ. 32.

λόγητα την αρχή της ασφάλειας του δικαίου¹²³, της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ιδιώτη ή την αρχή της αναλογικότητας και της ισότητας¹²⁴.

Πέρα των συνταγματικά και νομοθετικά προβλεπόμενων περιορισμών της συμβατικής ελευθερίας τα όρια της άσκησης του εν λόγω δικαιώματος αποτελεί και η απαγόρευση κατάχρησης του. Ως παράδειγμα καταχρηστικής άσκησης της ελευθερίας των συμβάσεων δύναται να αναφερθεί η αδικαιολόγητη άρνηση παροχής ή η παροχή κάτω από αδικαιολόγητα επαχθείς όρους αγαθών ή υπηρεσιών από τον μονοπωλιακό ή δεσπόζοντα προμηθευτή στην αγορά τους¹²⁵.

Περαιτέρω, αναφορικά με την έκταση του πεδίου προστασίας της ελευθερίας των συμβάσεων τίθεται το ζήτημα αν στηρίζεται ευθέως στο Σύνταγμα η λεγόμενη αξίωση σύναψης σύμβασης. Σύμφωνα με την κρατούσα θεωρία, υποστηρίζεται η άποψη ότι μια τέτοια αξίωση ερείδεται στη διάταξη του άρθρου 106 παρ. 2 Σ με την οποία κατοχυρώνεται η θεσμική εγγύηση της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, υπό τον όρο ότι συντρέχουν οι τρεις κάτωθι προϋποθέσεις:

α) να αφορά η αξίωση σύναψης σύμβασης παροχή υπηρεσιών ή αγαθών ζωτικής σημασίας,

β) να εξαρτάται η παροχή αυτή από αντισυμβαλλόμενο ο οποίος κατέχει ιδιωτικό ή δημόσιο μονοπώλιο ή κατέχει την δεσπόζουσα θέση στην αγορά,

γ) να μην είναι εν προκειμένω δικαιολογημένη η άρνησης παροχής αγαθών ή υπηρεσιών.

B. Ελευθερία του ανταγωνισμού

Πέρα από την ελευθερία των συμβάσεων ήτοι την ελευθερία κατάρτισης δικαιοπραξιών, από την οικονομική ελευθερία απορρέει και η ελευθερία του ανταγωνισμού, που καταλαμβάνει σημαντική θέση στις σύγχρονες ανεπτυγμένες οικονομίες¹²⁶. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός αποτελεί τον αιτιώδη σύνδεσμο για την βελτίωση των προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών αλλά και την διαμόρφωση ευνοϊκότερων όρων συναλλαγών για τους ασθενέστερους αντισυμβαλλόμενους δηλαδή τους κατανα-

¹²³ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 360-361.

¹²⁴ βλ. Πλιάκος, Α., ό.π., σελ. 32.

¹²⁵ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1151.

¹²⁶ βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 34, βλ. Δαγτόγλου Πρ., ο.π. 1155, βλ. Χρυσόγονος Κ., ο.π. σ. 194, βλ. Αντωνίου Θ., 368-369.

λωτές. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός επιδιώκει να αντισταθμίσει ή να αμβλύνει την οικονομική ανισότητα των συμβαλλομένων¹²⁷.

Ιστορικά, η πρώτη νομοθετική ρύθμιση περί ανταγωνισμού που εφαρμόστηκε στη χώρα μας ήταν ο ν. 146/1914 «περί αθέμιτου ανταγωνισμού». Μετά την ανάπτυξη μεγάλων οικονομικών μονάδων και στον απόηχο της τεχνολογικής ανάπτυξης που συντελέστηκε καθ'όλο τον 20^ο αιώνα και μετά την προσχώρησή μας στην ΕΟΚ ψηφίζεται ο ν. 703/1977 «περί ελέγχου των μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού». Ο νόμος αυτός στηριζόταν στα άρθρα 85 ΣυνθΕΟΚ και 86 ΣυνθΕΟΚ, τα οποία σήμερα ως μέρος της Συνθήκης της Λισαβόνας (αρ. 101 και 102 ΣΛΕΕ) αποτελούν τον πυρήνα της προστασίας του ανταγωνισμού στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο.¹²⁸

Το περιεχόμενο του ελεύθερου ανταγωνισμού είναι διττό. Δι' αυτού κατοχυρώνεται αφενός η ελευθερία πρόσβασης στην αγορά αφετέρου η ελευθερία ανταγωνισμού εντός της αγοράς, δηλαδή το δικαίωμα του ελεύθερου καθορισμού των όρων) για τη συμμετοχή στην αγορά (όπως η παραγωγή, η τιμολόγηση, το κέρδος κ.λ.π.)¹²⁹. Ειδικότερα, η ελευθερία πρόσβασης στην αγορά έγκειται στην προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού από κρατικές και ιδιωτικές τακτικές παρεμπόδισης που αποκλείουν τους ανταγωνιστές από την είσοδο τους στην αγορά, δίνοντας έτσι ευκαιρία για ισότιμη διεκδίκηση πελατών σε μια σχετική αγορά¹³⁰.

Ως παραδείγματα αντι-ανταγωνιστικών πρακτικών δύνανται να αναφερθούν: η εξάρτηση του ελεύθερου ανταγωνισμού από διοικητική ή νομοθετική άδεια, η διαμόρφωση ιδιωτικών μονοπωλίων, ο καθορισμός τιμών συμμετοχής στην αγορά από κρατικές αποφάσεις και ιδίως ο καθορισμός τιμής και κέρδους, η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, οι κρατικές ενισχύσεις που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό, η απαγόρευση διαφήμισης μιας οικονομικής δραστηριότητας, ο περιο-

¹²⁷ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1156.

¹²⁸ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1157-1158.

¹²⁹ βλ. Αντωνίου Θ., Γενικές Αρχές Δημοσίου Δικαίου, Αθήνα 2014, σελ. 369; Πρβλ και την πάγια νομολογία του ΣτΕ: ΣτΕ 1911/1995, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 1995, σελ. 866 επ.; ΣτΕ 3582/1996, δημοσιευθείσα σε ΔτΑ 2/1997, σελ. 133 επ.; ΣτΕ 3587/1997, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 1998, σελ. 120 επ.; ΣτΕ 2336/98, αναρτηθείσα σε: NOMOS 1998, (lawdb.intrasoftnet.com) ΣτΕ 2336/98, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2000, σελ. 479 επ.; ΣτΕ 4702/98, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2000, σελ. 479 επ.

¹³⁰ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 373.

ρισμός και η παρεμπόδιση των καταναλωτών στην ελεύθερη επιλογή μεταξύ των περισσότερων προσφερόμενων αγαθών ή υπηρεσιών¹³¹.

Γ. Πνευματική και Βιομηχανική ιδιοκτησία

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, τα αγαθά επί των οποίων δύνανται να συσταθούν δικαιώματα κατοχής και διάθεσής τους είναι τα ενσώματα πράγματα δηλαδή τα ακίνητα και τα κινητά, οι απαιτήσεις και οι αξιώσεις καθώς και τα άυλα περιουσιακά αγαθά. Στα άυλα περιουσιακά αγαθά δηλαδή τα «νομίμως κεκτημένα οικονομικά συμφέροντα»¹³², περιλαμβάνονται η πνευματική ή διανοητική και η βιομηχανική ιδιοκτησία.

Σχετικά με την συνταγματική προστασία της βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας, τέθηκε στη χώρα μας εξ αρχής ο προβληματισμός εάν η προστασία της ιδιοκτησίας εν γένει καταλαμβάνει και τα περιουσιακά δικαιώματα. Σύμφωνα με την παραδοσιακή θέση που ακολουθεί η θεωρία και η νομολογία, η ιδιοκτησία ταυτίζεται με την κυριότητα. Συνεπώς το πεδίο προστασίας της ιδιοκτησίας καταλαμβάνει κυρίως τα εμπράγματα δικαιώματα. Άρα, η συνταγματική προστασία δεν καταλαμβάνει τα άυλα αγαθά ούτε τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτά¹³³.

Υπό την έννοια αυτή η συνταγματική προστασία του άρθρου 17 Σ καταλαμβάνει μόνον τα εμπράγματα δικαιώματα. Για τα λοιπά άυλα περιουσιακά δικαιώματα συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας ισχύει το άρθρο 1 παρ. 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ που προστατεύει την περιουσία. Η εν λόγω διάταξη υπερσυνταγματικής ισχύος προβλέπει ότι «η αποστέρηση των ενοχικών δικαιωμάτων χωρεί μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας και προϋποθέτει την καταβολή προηγούμενης αποζημίωσης». Κατά συνέπεια ο εθνικός νομοθέτης δεν δύναται να καταργήσει προστατευόμενο περιουσιακό δικαίωμα με απλή τυπική διάταξη νόμου, χωρίς να χωρούν λόγοι δημοσίου συμφέροντος, όπως επί παραδείγματι οι λόγοι προστασίας του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος κατ' άρθρον 24 Συντ. και χωρίς να καταβάλλεται αποζημίωση. Μια τέτοια κατάργηση θα ήταν κατάφορα αντισυνταγματική.

¹³¹ βλ. Δαγτόγλου Πρ, ό.π., σελ. 1158-1159.

¹³² βλ. Πλιάκος Α., ό.π., σελ. 37.

¹³³ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 377.

Αναφορικά με την προστατευτική του λειτουργία, το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας κατ άρθρο 1 παρ. 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣ-ΔΑ είναι απόλυτο και αποκλειστικό και ισχύει *erga omnes* (έναντι όλων). Το περιεχόμενό του είναι διττό καθότι αφενός συνίσταται στο το δικαίωμα που διαθέτει ο δημιουργός ενός έργου της διανοίας να επιτρέπει ή να απαγορεύει κατ επιλογήν την εκμετάλλευσή του (περιουσιακό δικαίωμα) αφετέρου στο δικαίωμά του να προστατεύει το δεσμό του με αυτό το έργο (ηθικό δικαίωμα).

Αντικείμενο προστασίας του εν λόγω δικαιώματος αποτελεί κάθε πρωτότυπο πνευματικό έργο δηλαδή κάθε έκφραση τέχνης ήτοι δημιουργικής έκφρασης της ανθρώπινης φαντασίας. Ειδικότερα, αντικείμενο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελεί η μορφή του πρωτότυπου πνευματικού έργου δηλαδή η μορφή, η οποία γίνεται αντιληπτή από τις αισθήσεις του ανθρώπου και όχι η πρωτότυπη ιδέα στην οποία βασίζεται αυτή η μορφή. Με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η ελεύθερη κυκλοφορία των ιδεών και γίνεται δυνατή η περαιτέρω πνευματική ανάπτυξη της παραγωγής των έργων της διανοίας. Αναφορικά με τη διάρκεια προστασίας των έργων της πνευματικής ιδιοκτησίας αυτή δεν είναι αέναη. Μετά την πάροδο συγκεκριμένου χρόνου ένα έργο καθίσταται «κοινό κτήμα, πολιτιστικά ελεύθερο και προσιτό στον καθένα»¹³⁴. Η επιλογή του είδους του τεχνολογικού μέσου της εκμετάλλευσης ενός πνευματικού έργου δεν αλλάζει την προστασία που παρέχει το εν λόγω δικαίωμα¹³⁵.

II. Πεδίο ισχύος

Ο προσδιορισμός του πεδίου ισχύος της οικονομικής ελευθερίας συνίσταται στον προσδιορισμό των φορέων/υποκειμένων της οικονομικής ελευθερίας (κάτωθι Α) καθώς και των αποδεκτών της συνταγματικής προστασίας που επιτάσσει η οικονομική ελευθερία (κάτωθι Β).

¹³⁴ βλ.. Σαραφιανός Δ, Συνταγματική Προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινωνία της Πληροφορίας, Το Σύνταγμα 4/2003, σελ. 660.

¹³⁵ βλ. Σαραφιανός Δ., ό.π., σελ. 655-656; Πρβλ απο την πάγια νομολογία του ΣτΕ: ΣτΕ 466/1999, δημοσιευθείσα σε ΔτΑ 7/2000, σελ. 74 επ.; ΣτΕ 2962/1999, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2001, σελ. 1449 επ.; ΣτΕ 412/99, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2000, σελ. 1013 επ.; ΣτΕ 466/1999, αναρτηθείσα σε: NOMOS 1999, (lawdb.intrasoftnet.com)Υπόθεση 1735/2012, αναρτηθείσα σε: NOMOS 2012, (lawdb.intrasoftnet.com).

A. Υποκείμενα δικαιώματος

Φορείς του θεμελιώδους δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας δύνανται να είναι σύμφωνα με το Σύνταγμα τόσο φυσικά πρόσωπα όσο και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, δηλαδή κάθε μορφής ιδιωτική εταιρία.

Παρά το γεγονός ότι στο άρθρο 5 παρ. 1 Σ κατοχυρώνεται το δικαίωμα της οικονομικής αυτοδιάθεσης ως έκφρασης της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας κι όχι και το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης μιας νομικής προσωπικότητας, συμμετοχή στην οικονομική ζωή της χώρας έχουν σαφώς και οι εμπορικές εταιρίες, οι οποίες και κυριαρχούν όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε πολυεθνικό επίπεδο. Η εξαίρεση επομένως των εταιρικών συσσωματώσεων από το πεδίο ισχύος της εν λόγω ελευθερίας δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτή¹³⁶.

Φορέας της οικονομικής ελευθερίας δεν δύναται να είναι οποιαδήποτε νομικό πρόσωπο αλλά μόνο τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, όπως κυρίως οι εμπορικές εταιρίες (προσωπικές, κεφαλαιουχικές κλπ). Αντιθέτως, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δεν είναι κατ' αρχήν υποκείμενα ατομικών δικαιωμάτων έστω και στο μέτρο που ασκούν συναλλακτική δραστηριότητα. Το ίδιο ισχύει και για τους δημόσιους οργανισμούς και τις δημόσιες υπηρεσίες που είναι μονοπώλια ή κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά ζωτικών υπηρεσιών και αγαθών (ύδρευση, ηλεκτρισμός, συγκοινωνίες)¹³⁷. Ωστόσο, δημόσιες επιχειρήσεις αναγνωρίζονται από θεωρία και νομολογία ως φορείς ατομικών δικαιωμάτων, εφόσον δεν αποτελούν μονοπώλιο ή δεν κατέχουν δεσπόζουσα θέση σε μια σχετική αγορά αλλά μετέχουν ισότιμα στην αγορά και στην οικονομική ζωή της χώρας. Τέλος, δεν ενδιαφέρει η διάκριση των επιχειρήσεων σε ημεδαπές ή αλλοδαπές καθώς όλες ανεξαιρέτως μπορούν να αποτελούν υποκείμενα της οικονομικής ελευθερίας¹³⁸.

B. Αποδέκτες

Αποτελεί κοινό τόπο ότι ο «πρώτος που δεσμεύεται από τα θεμελιώδη δικαιώματα που θεσπίζει το Ελληνικό Σύνταγμα είναι η ίδια η κρατική εξουσία». Όλοι λοιπόν οι φορείς του δημοσίου τομέα, ανεξάρτητα από τη φύση τους ως νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, δεσμεύονται κατ άμεσο τρόπο και ευθέως από

¹³⁶ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1169; Γέροντας Απ. ο.π. σελ. 294 επ.

¹³⁷ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 295.

¹³⁸ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1171.

τα συνταγματικά δικαιώματα και άρα και από το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας, χωρίς να χρειάζεται η επίκληση της «τριτενέργειας» τους.

Συγκεκριμένα, το πρόβλημα της ισχύος των συνταγματικών δικαιωμάτων και μεταξύ ιδιωτών επιλύεται με την επίκληση της θεωρίας της τριτενέργειας των ατομικών δικαιωμάτων. Ειδικότερα, με δεδομένη κατά τα τελευταία χρόνια την μετακίνηση των κοινωνικών λειτουργιών από τα κράτος προς τους ιδιώτες, το εν λόγω πρόβλημα αφορά και τα ατομικά δικαιώματα και άρα και το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας. Υπό την αίρεση της πλήρωσης των προϋποθέσεων της τριτενέργειας η προστασία που κατοχυρώνει η οικονομική ελευθερία (αρ. 5 Ι Σ) ισχύει όχι μόνο έναντι του κράτους αλλά και έναντι διακινδυνεύσεων της από τρίτα πρόσωπα δηλαδή από ιδιώτες. Διακρίνεται μάλιστα σε δύο εκδοχές. Στην άμεση τριτενέργεια και την έμμεση τριτενέργεια. Η άμεση ισχύει στις ιδιωτικές έννομες σχέσεις δεσμεύοντας ευθέως τους πολίτες, όπως ακριβώς και το κράτος δημιουργώντας μία αξίωση του φορέα της ελευθερίας έναντι όλων για παράλειψη προσβολής της. Η έμμεση αφορά στη περίπτωση διείσδυσης της οικονομικής ελευθερίας στις ιδιωτικές έννομες σχέσεις μέσω διαύλων όπως είναι οι γενικές ρήτρες και οι αόριστες νομικές έννοιες του ιδιωτικού δικαίου¹³⁹.

III. Περιορισμοί της οικονομικής ελευθερίας

Οι συνταγματικά θεμιτοί περιορισμοί της οικονομικής ελευθερίας δύνανται να διακριβωθούν μέσα από την συνδυαστική παράθεση των άρθρων 5 Ι Σ (κάτωθι Α) και 106 ΙΙ Σ (κάτωθι Β).

A. Περιορισμοί κατά το αρ. 5 Ι Σ

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος, ο καθένας δικαιούται να συμμετέχει στην οικονομική ζωή της χώρας εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη. Η παράγραφος εισάγει μια τριάδα περιορισμών απέναντι στην απόλυτη άσκηση του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας και συνακόλουθα συμβατικής ελευθερίας, της ελευθερίας του ανταγωνισμού και των δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας. Ειδικότερα, η οικονομική ελευθερία επιτρέπεται να περιοριστεί κατά το άρθρο 5 Ι Σ. α) ευθέ-

---

¹³⁹ Βλ. Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2006, σελ. 57 και 60-61.

ως από το ίδιο το Σύνταγμα (κάτωθι 1), από τα λεγόμενα δικαιώματα των άλλων (κάτωθι 2) καθώς και από τα χρηστά ήθη (κάτωθι 3).

1. Σύνταγμα

Ο πρώτος περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας που αναφέρεται στο άρθρο 5 I Σ είναι το ίδιο το Σύνταγμα¹⁴⁰. Συγκεκριμένα, με τον όρο Σύνταγμα εννοούμε το τυπικό Σύνταγμα δηλαδή τον ανώτατο ελληνικό τυπικό νόμο όχι τη συνολική συνταγματική τάξη¹⁴¹. Με το συγκεκριμένο άρθρο θεσπίζεται η υπό προϋποθέσεις υπεροχή των υπόλοιπων συνταγματικών διατάξεων έναντι της οικονομικής ελευθερίας χωρίς να χρειάζεται να θεμελιωθεί ο ειδικός χαρακτήρας των λοιπών συνταγματικών διατάξεων. Υπό αυτή την έννοια το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας δύναται να περιοριστεί από όλες τις υπόλοιπες συνταγματικές διατάξεις και όχι μόνο από το άρθρο 106 παρ. 2 Σ και το άρθρο 17 παρ. 1 Σ που προβλέπουν την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία και την προστασία της ιδιοκτησίας αντίστοιχα¹⁴². Έτσι, έχει γίνει δεκτός σε θεωρία και νομολογία ο περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας καθ επίκληση του άρθρου 24 Συντ. περί προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, του άρθρου 2 I Σ περί της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, του άρθρου 3 I Σ περί της τήρησης της αρχής της ισότητας κτλ.¹⁴³.

Κατ' ουσίαν το άρθρο 5 παρ. 1 Σ αποτελεί ένα εργαλείο στάθμισης σε περίπτωση σύγκρουσης του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας με άλλο συνταγματικά προβλεπόμενο δικαίωμα. Μάλιστα, μετά και την απόφαση 3478/1999 του Συμβουλίου της Επικρατείας που επέβαλλε τον περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας προς χάριν προστασίας του περιβάλλοντος, ο συνταγματικός νομοθέτης υποχρεούται όχι μόνο στη θεωρητική θέσπιση μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και στη θετική ενέργεια μέσω των αρμοδίων οργάνων για λήψη μέτρων έναντι στην οικονομική δραστηριότητα. Τα εν λόγω μέτρα μπορεί να είναι κατασταλτικά ή προληπτικά και διοικητικά ή νομοθετικά. Κατά την λήψη δε των μέτρων αυτών, τα αρμόδια όργανα οφείλουν να σταθμίζουν και άλλους παράγοντες που σχετίζονται με το εθνικό συμφέρον και την ανάπτυξη¹⁴⁴.

¹⁴⁰ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 370; Δαγτόγλου Πρ. ο.π. σελ. 1174; Γέροντας Απ. ο.π. σελ. 298.

¹⁴¹ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 298.

¹⁴² βλ. Δαγτόγλου Πρ, ό.π., σελ. 1174-1175.

¹⁴³ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 370.

¹⁴⁴ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 299.

2. Δικαιώματα των άλλων

Ο δεύτερος περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας που καθιερώνει η διάταξη 5 παρ. 1 του Συντάγματος αφορά στα δικαιώματα των άλλων. Αυτά είναι α) τα δικαιώματα των άλλων να μετέχουν στην οικονομική ζωή της χώρας, β) όλα τα άλλα ατομικά και συλλογικά και γ) τα δικαιώματα των καταναλωτών¹⁴⁵.

Η άσκηση του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας από ένα άτομο δεν επιτρέπεται να εμποδίζει την άσκηση του ίδιου δικαιώματος από έναν άλλο φορέα του. Υπό αυτή την έννοια όλοι οι φορείς της οικονομικής ελευθερίας έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν ελεύθερα σε μια σχετική αγορά χωρίς να μπορεί να τους παρεμποδίσει κάποιος στην άσκησή του εν λόγω δικαιώματος. Παράδειγμα προσβολής του δικαιώματος των άλλων αποτελεί η καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, η οποία επιβαρύνει την θέση των ανταγωνιστών επιχειρήσεων ή/και των καταναλωτών. Η κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης που μπορεί να κατέχει κάποιος στην αγορά δεν αποτελεί έκφραση του δικαιώματος της συμμετοχής στην οικονομική ζωή αντίθετα είναι αξιόμηπη^{καθώς σύμφωνα με την συνταγματική πρόβλεψη η} οικονομική ελευθερία δεν ανήκει σε ορισμένους με αποκλεισμό των άλλων αλλά σε όλους¹⁴⁶.

Ως "δικαιώματα των άλλων" κατά το άρθρο 5 I Σ δύναται να εκληφθούν και τα υπόλοιπα ατομικά δικαιώματα όπως, κυρίως, η ελευθερία του ανθρώπου και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Πέραν όμως των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, ιδιωτικά δικαιώματα δυνάμει των οποίων μπορεί να περιοριστεί η οικονομική ελευθερία δύναται να προκύψουν είτε από το νόμο είτε από την ιδιωτική πρωτοβουλία, δηλαδή από μια σύμβαση, αρκεί να μην καθιερώνονται με νόμο ειδικώς για να παύσουν ή να μικρύνουν την οικονομική ελευθερία ενός προσώπου. Επιπλέον, δικαιώματα των άλλων αποτελούν και τα δημόσια δικαιώματα, με την έννοια των δικαιωμάτων που παρέχονται ή αντιτάσσονται στο κράτος. Σε κάθε περίπτωση όμως ο περιορισμός της ελευθερίας του άρθρου 5 I Σ καθ' επίκληση ιδιωτικών είτε δημοσίων δικαιωμάτων δεν επιτρέπεται να θίγει τον πυρήνα της οικονομικής ελευθερίας¹⁴⁷.

¹⁴⁵ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 298; Δαγτόγλου σελ. 1173; Αντωνίου Θ. ο.π. σελ. 369.

¹⁴⁶ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1173.

¹⁴⁷ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 369.

Χαρακτηριστική περίπτωση δικαιωμάτων άλλων κατά την έννοια του άρθρου 5 I Σ αποτελούν και τα δικαιώματα των καταναλωτών, τα οποία ο νομοθέτης οφείλει κατά συνταγματική επιταγή να προστατεύσει τόσο ουσιαστικά όσο και δικονομικά. Ειδικότερα, ο καταναλωτής πρέπει να προστατεύεται από την πιθανή εξαπάτηση από τον παραγωγό προϊόντων ή υπηρεσιών μέσω παραπλανητικών ή ψευδών διαφημίσεων ή μέσω απόκρυψης στοιχείων που αφορά στην ποιότητα των προσφερόμενων παροχών. Επίσης, ο καταναλωτής πρέπει να τυγχάνει προστασίας και απέναντι σε πρακτικές αποδοχής ανεπιεικών γενικών όρων συναλλαγών, αγοράς ελαττωματικών προϊόντων ή κερδοσκοπίας. Βέβαια, η κρατική παρέμβαση οφείλει να παραμένει μόνο στη στάση της προστασίας του καταναλωτή από τέτοιες πρακτικές και όχι να αναλαμβάνει το ρόλο ενός «γενικού ασφαλιστή» των καταναλωτών. Ο καταναλωτής οφείλει από την πλευρά του να ενημερώνεται ώστε να οξύνει την κριτική διάκρισης του τί είναι καλό για αυτόν και τι όχι και να αναλαμβάνει και την ευθύνη των πράξεών του¹⁴⁸.

Είναι ξεκάθαρο πάντως από την γραμματική διατύπωση του άρθρου 5 I Σ ότι η οικονομική ελευθερία δύναται να περιοριστεί μετά από στάθμιση με συγκρουόμενα δικαιώματα. Αυτό σημαίνει ότι δεν υφίσταται περιορισμός από απλά συμφέροντα των άλλων που δεν προστατεύονται ειδικά από το δίκαιο ή από προσδοκίες διαφόρων ειδών δικαιωμάτων και απολαβών. Υπό την έννοια αυτή, δεν προστατεύεται η πελατεία μιας επιχείρησης από πιθανούς ανταγωνιστές της,¹⁴⁹ ούτε, βεβαίως, η προσδοκία δικαιωμάτων¹⁵⁰.

3. Χρηστά ήθη

Η τρίτη περίπτωση λόγου νομιμοποιητικού του περιορισμού της οικονομικής ελευθερίας αποτελεί αυτή της προστασίας των χρηστών ηθών. Ο εν λόγω περιορισμός αποτελεί ουσιαστικά μια επιφύλαξη υπέρ του νόμου καθότι τα χρηστά ήθη εξειδικεύονται ως αόριστη νομική έννοια από τον νομοθέτη προπάντων τον ποινικό εντός, πάντοτε, των ορίων που οριοθετεί το Σύνταγμα¹⁵¹.

Συγκεκριμένα, το περιεχόμενο της έννοιας των χρηστών ηθών είναι ιδιαίτερα ευρύ καθότι είναι εμπειρικά προσδιορίσιμο. Υπό την έννοια αυτή χωρούν των αξιο-

¹⁴⁸ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1173.

¹⁴⁹ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1173.

¹⁵⁰ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 369.

¹⁵¹ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1175; Αντωνίου Θ. ό.π. σελ. 370 επ.; Γέροντας Απ. ό.π. σελ. 300.

λογήσεις των χρηστών ηθών με βάση τις εκάστοτε κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις και την κοινωνική ηθική. Προς τούτο δεν ενδιαφέρουν εξιδανικευμένες αντιλήψεις και πρότυπα ηθικής αλλά οι απόψεις που διαθέτει ο μέσος συνετός άνθρωπος. Το ασφαλέστερο κριτήριο για την διάγνωση των αντιλήψεων του μέσου ανθρώπου θα μπορούσαμε να πούμε ότι ορίζεται από τις αξιολογικές παραστάσεις του νομοθέτη που συνάγονται από τους κοινωνικούς θεσμούς¹⁵². Το αντίθετο θα είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας και όχι την ελεύθερη άσκηση της καθότι η επιδίωξη κέρδους για ένα εξιδανικευμένο πρότυπο ανθρώπου θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι παραβιάζει τα χρηστά ήθη. Φυσικά κάτι τέτοιο, σε ένα φιλελεύθερο και ανθρωποκεντρικό συνταγματικό πλαίσιο όπως το ελληνικό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Συνεπώς, ο νομοθέτης μπορεί να περιορίσει την οικονομική ελευθερία μόνο, όταν αυτή προσβάλλει τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, όπως αυτές προκύπτουν από την ισχύουσα νομοθεσία και δη την ποινική, όπου περιγράφονται οι εκάστοτε ισχύουσες αντιλήψεις περί ατομικής και κοινωνικής ηθικής ως τα όρια προσδιορισμού της απαξίας της ανθρώπινης συμπεριφοράς¹⁵³.

B. Περιορισμοί κατά το αρ. 106 Π Σ.

Η δεύτερη κατηγορία των περιορισμών του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας προκύπτουν από το άρθρο 106 παρ. 2 του Συντάγματος περί της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας¹⁵⁴. Συγκεκριμένα οι λόγοι περιορισμού της οικονομικής ελευθερίας που προβλέπει η εν λόγω διάταξη είναι καταρχάς η ελευθερία, η οποία δε νοείται μόνο ως ανθρώπινη ελευθερία αλλά περιλαμβάνει και κάθε ατομική ελευθερία που κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και στους συν αυτό νόμους (κάτωθι 1). Περαιτέρω, ο δεύτερος προβλεπόμενος από το άρθρο 106 Π Σ λόγος περιορισμού της οικονομικής ελευθερίας αφορά στην προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας από παραβατικές οικονομικές πρακτικές (κάτωθι 2) ενώ ο τρίτος στην προστασία της εθνικής οικονομίας, η οποία ως περιορισμός είναι νεότερος σε σχέση με την ελευθερία στο Σύνταγμά μας και ειδικός αλλά εξίσου σημαντικός, καθότι αποτελεί μια ασφαλιστική δικλείδα για την ασφαλή λειτουργία του κράτους και των επιχειρήσεων (κάτωθι 3). Η

¹⁵² βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 300-301.

¹⁵³ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 370.

¹⁵⁴ Για μια αναλυτική παρουσίαση της προβληματικής των ρυθμιστικών παρεμβάσεων στην οικονομία που προκρίνουν τα σύγχρονα νομικά συστήματα βλ. Παπαρρηγόπουλος Ξ., Η Δεύτερη Οδός, Πολιτική και Νομική σκέψη του Roberto M. Unger, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 174-178.

παράθεση των περιοριστικών της οικονομικής ελευθερίας λόγων κατ' άρθρο 106 Π Σ ολοκληρώνεται με τη ανάγκη διασφάλισης του δημοσίου συμφέροντος (κάτωθι 4).

1. Ελευθερία

Η ιδιωτική οικονομική αυτονομία περιορίζεται καταρχάς από την ελευθερία. Ο πρώτος αυτός περιορισμός αποτελεί κατ' ουσίαν επανάληψη του περιορισμού «των δικαιωμάτων των άλλων» που καθιερώνεται στο άρθρο 5 παρ. 3 Σ.¹⁵⁵

Ως ελευθερία δε νοείται μόνον η προσωπική ελευθερία αλλά και οι επιμέρους ατομικές ελευθερίες που κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα και στους νόμους. Επομένως, ο νομοθέτης έχει τη δυνατότητα να επιβάλλει περιορισμούς στην ιδιωτική πρωτοβουλία, όταν καταπατάται η ανθρώπινη ελευθερία και οι κατοχυρωμένες ανθρώπινες ατομικές ελευθερίες, όπως επί παραδείγματι το δικαίωμα της ελευθερίας εγκατάστασης, κίνησης, θρησκευτικής συνείδησης και άλλα. Υπό αυτή την έννοια ο άνθρωπος δεν μπορεί να απεμπολήσει ή να παραχωρήσει την ελευθερία του συνολικά αλλά μόνο να την περιορίσει κατά περίπτωση έναντι αμοιβής¹⁵⁶.

2. Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια προστατεύεται μεν ρητά στη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος όπου γίνεται γενική μνεία, ωστόσο ο ειδικότερος προσδιορισμός της γίνεται στο άρθρο 106 του Συντάγματος. Ο προκείμενος είναι βασικός και για το λόγο αυτό ανήκει ην συγκεκριμένη διάταξη στην κατηγορία των μη αναθεωρήσιμων διατάξεων του Συντάγματος. Μία πιθανή παραίτηση, μερική ή ολική, από το δικαίωμα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι ανεπίτρεπτη, αντισυνταγματική και ως εκ τούτου ανίσχυρη, ακόμη και αν γίνει για χάρη του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας¹⁵⁷.

Ειδικότερο όριο απέναντι στην οικονομική ελευθερία θέτει και το άρθρο 106 παρ. 3 Σ, το οποίο επιτρέπει στο κράτος να συμμετέχει ή να μπορεί να εξαγοράσει τμήμα εταιρειών που ασχολούνται με παροχή υπηρεσιών που είναι ζωτικής σημασίας για τον άνθρωπο. Κατά συνέπεια, για αγαθά ή υπηρεσίες σημαντικά για την ανθρώπινη ζωή όπως το νερό, η ασφάλιση, η υγεία (δημόσια αγαθά), ο νομοθέτης μπορεί να

¹⁵⁵ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 374; Δαγτόγλου Πρ. ο.π. σελ. 1175.

¹⁵⁶ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1175.

¹⁵⁷ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1176; Αντωνίου Θ. σελ. 374; Γέροντας Απ. σελ. 301 επ.

επιβάλλει σημαντικό φραγμό στην οικονομική ελευθερία ή ακόμα και να αναλάβει το ίδιο επιχειρηματική δραστηριότητα στους τομείς ζωτικής σημασίας, προκειμένου να διασφαλίσει την ισότιμη πρόσβαση σε αυτά και κατ'επέκταση της προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας¹⁵⁸.

Περαιτέρω, δέον να σημειωθεί ότι για λόγους προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύεται η λήψη ενός μέτρου δικονομικού εξαναγκασμού σε διαφορές από αδυναμία εκπλήρωσης συμβατικών υποχρεώσεων. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα δύναται να αναφερθεί η περίπτωση της προσωποκράτησης για την οποία έχει κριθεί ότι παραβιάζει το Διεθνές σύμφωνο ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (άρα και το εθνικό) και ειδικότερα βασικά ατομικά δικαιώματα όπως την ελευθερία, τιμή και την ζωή του ατόμου¹⁵⁹.

3. Εθνική Οικονομία

Η οικονομική ελευθερία απαγορεύεται να αναπτύσσεται εις βάρος της εθνικής οικονομίας. Ο εν λόγω περιορισμός που προβλέπει το άρθρο 106 παρ. 2 Σ είναι σχετικά νέος και ειδικός και γι αυτό δεν περιλαμβάνεται στους περιορισμούς του άρθρου 5 παρ.1 Σ¹⁶⁰. Η κρίση για την διαπίστωση του εάν και πότε θίγεται η εθνική οικονομία αποτελεί θέμα απόφασης της Βουλής και της εκάστοτε Κυβέρνησης ενώ ο δικαστικός τους έλεγχος υπό το πρίσμα της αρχής της διάκρισης των εξουσιών κρίνεται ως δυσχερής. Για την κατάφαση της ανάπτυξης της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας εις βάρος της εθνικής οικονομίας δεν αρκεί μόνο να θίγεται το συμφέρον ενός ατόμου, μιας επιχείρησης ή ενός κλάδου αλλά το συμφέρον της εθνικής οικονομίας εν γένει. Σκοπός προστασίας της εθνικής οικονομίας είναι η οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας.

Ο ανωτέρω συνταγματικός περιορισμός της ιδιωτικής αυτονομίας χάριν της εθνικής οικονομίας αποτελεί μία επιφύλαξη για έλεγχο και ρύθμιση της ελεύθερης αγοράς δηλαδή των ιδιωτικών οικονομικών συναλλαγών ιδίως όταν από αυτές υπάρχει κίνδυνος να θιγεί η οικονομική σταθερότητα της χώρας, ο προγραμματισμός των οικονομικών κλάδων, καθώς και η γενική οικονομική κατάσταση¹⁶¹. Κατά συνέπεια, τυχόν κρατικά μέτρα για τον περιορισμό του πληθωρισμού, την προστασία του νομί-

¹⁵⁸ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 374.

¹⁵⁹ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1177.

¹⁶⁰ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 374; Δαγτόγλου Πρ. ο.π. σελ. 1178 επ.; Γέροντας Απ., ο.π. σελ. 302.

¹⁶¹ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 375.

σματος και για την ενίσχυση του τραπεζικού συστήματος δεν είναι αυτόματα αντίθετα με την οικονομική ελευθερία αλλά δύνανται να δικαιολογούνται επιβάλλονται για λόγους προστασία της εθνικής οικονομίας υπό την προϋπόθεση ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας των περιορισμών αυτών και δεν θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας¹⁶².

Υπό αυτή την έννοια το Συμβούλιο της Επικρατείας επισημαίνει ταυτόχρονα ότι οι προαναφερθέντες περιορισμοί δεν είναι επιτρεπτό να εισέρχονται στον ουσιαστικό κύκλο των συναλλαγών μιας επιχείρησης, ώστε να βρίσκει εμπόδιο στην λειτουργία της ή να υπάρχει άμεσος κίνδυνος για την πραγμάτωση των εμπορικών σκοπών της επιχείρησης καθώς κάτι τέτοιο θα αποτελούσε υπέρμετρα επαχθή προσβολή του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας¹⁶³.

Σε πολλές περιπτώσεις η νομολογία προκειμένου να αιτιολογήσει το θεμιτό των περιορισμών προβαίνει στην επίκληση του δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο, η επίκληση θα πρέπει να συνοδεύεται από επαρκή επιχειρηματολογία του βασίμου αυτής. Η γενική και αόριστη επίκληση της προκειμένης αόριστης αυτής νομικής έννοιας δεν είναι επιτρεπτή καθώς αποδυναμώνει απαραδέκτως τα ατομικά δικαιώματα θέτοντας πρακτικά το δημόσιο συμφέρον υπεράνω του Συντάγματος¹⁶⁴.

4. Δημόσιο συμφέρον

Την τετράδα των περιορισμών της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας κατά το άρθρο 106 Π Σ συμπληρώνει το δημόσιο συμφέρον. Όπως προβλέπει το άρθρο 106 παρ. 1 Συντ. «το κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα της χώρας με σκοπό την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος».

Η εν λόγω διάταξη εισάγει λόγο περιορισμού της οικονομικής ελευθερίας και αναπτύσσει διττή λειτουργία. Πρώτον, περιέχει τη γενική ρήτρα του δημοσίου συμφέροντος καθ' επίκληση της οποίας δύναται να περιοριστεί η άσκηση ατομικών δικαιωμάτων, όπως της οικονομικής ελευθερίας, αμβλύνοντας τον ατομοκεντρικό τους

¹⁶² βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 302.

¹⁶³ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1179.

¹⁶⁴ βλ. Δαγτόγλου Πρ., ό.π., σελ. 1179.

χαρακτήρα. Δεύτερον, καθιερώνεται δι' αυτής ο ρυθμιστικός και σύγχρονος ρόλος του κράτους¹⁶⁵.

Το περιεχόμενο της αόριστης νομικής έννοιας του δημοσίου συμφέροντος συγκεκριμενοποιείται από τον κοινό νομοθέτη ή τον ακυρωτικό δικαστή. Αρμόδιο δικαστήριο για τον έλεγχο της ορθής ή μη υπαγωγής της επιδίωξης ενός σκοπού προς το δημόσιο συμφέρον είναι το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Αναφορικά με τη νομική φύση της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος πρέπει να αναφερθεί ότι αυτή αποτελεί κατ' αρχή γενική συνταγματική αρχή που διέπει τις σχέσεις μεταξύ κράτους και κοινωνικού συνόλου αλλά ταυτόχρονα είναι και όρος ρύθμισης ειδικών κατηγοριών σχέσεων μεταξύ κράτους και κοινωνίας σε ευάλωτους τομείς, όπως η προστασία του περιβάλλοντος και η εθνική οικονομία. Και υπό τις δύο μορφές του πάντως αποτελεί τη δικαιολογητική βάση διαμόρφωσης των ρόλων και των ενεργειών του κράτους, δυνητικών ή υποχρεωτικών. Υπό των πρίσμα των ανωτέρω, το δημόσιο ή κοινωνικό συμφέρον είναι ισότιμο με τα λοιπά συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα της οικονομικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της επαγγελματικής ελευθερίας¹⁶⁶.

Μία αρρυθμιστη και ασύδοτη οικονομική δραστηριότητα δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες που δύνανται να θέσουν εν αμφιβόλω την κοινωνική ειρήνη. Προς αποτροπή αυτού του ενδεχόμενου το Σύνταγμα προβλέπει ρητά και στο 79 παρ. 8 Συντ. Σ την κρατική παρέμβαση υπό την μορφή του κεντρικού οικονομικού σχεδιασμού. Συγκριμένα, επειδή η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία είναι δυνατό να ασκείται μονομερώς η συλλογικά καταχρηστικά με αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της ελεύθερης συνολική οικονομική ανάπτυξη και την συνακόλουθη βλάβη του δημοσίου συμφέροντος είναι επιβεβλημένη η θέσπιση περιορισμών στην οικονομική πρωτοβουλία αρκεί να μην θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας και να μην οδηγούμαστε σε αλλαγή του μοντέλου της οικονομίας από φιλελεύθερη σε κρατικά διευθυνόμενη¹⁶⁷.

¹⁶⁵ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 322-323; Αντωνίου Θ. ο.π. 375 επ.

¹⁶⁶ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 319.

¹⁶⁷ βλ. Αντωνίου Θ., ό.π., σελ. 375 επ.

IV. Όρια των περιορισμών

Στα πλαίσια ενός κράτος δίκαιου, κάθε περιορισμός που τίθεται απέναντι στο δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας έχει συγκεκριμένα όρια που πρέπει να τηρούνται, γιατί σε διαφορετική περίπτωση ο περιορισμός θα είναι αντισυνταγματικός και θα προσβάλει κατάφορα την οικονομική ελευθερία. Τα όρια των περιορισμών της οικονομικής ελευθερίας συνίστανται α) στην αρχή της αναλογικότητας (κάτωθι Α), β) στην αρχή του απαραβίαστου του κανόνα του δικαιώματος (κάτωθι Β) και γ) στην αρχή της πρακτικής αρμονίας (κάτωθι Γ).

A. Αρχή της αναλογικότητας

Πρώτο όριο των περιορισμών ενός ατομικού δικαιώματος και εν προκειμένω της οικονομικής ελευθερίας αποτελεί η θεμελιώδης σε όλο το φάσμα του δημοσίου δικαίου, αρχή της αναλογικότητας. Η εν λόγω αρχή διαπλάστηκε αρχικά στο γερμανικό δημόσιο δίκαιο και στην αντίστοιχη νομολογία και κατόπιν υιοθετήθηκε από τη νομολογία του ΔΕΚ (ΔΕΕ). Στο Ελληνικό Σύνταγμα καθιερώθηκε ως αρχή ελέγχου της συμβατότητας της κρατικής/διοικητικής δράσης με τα ατομικά δικαιώματα με την αναθεώρηση το 2001 και την ρητή ενσωμάτωση της στο άρθρο 25 V Σ.

Συγκεκριμένα, η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει την αναζήτηση εύλογης σχέσης μεταξύ ενός συγκεκριμένου μέτρου με ένα επιδιωκόμενο σκοπό. Η οικονομική ελευθερία ενός προσώπου μπορεί να περιοριστεί δι' ενός κρατικού μέτρου, όταν κρίνεται απολύτως αναγκαία η προστασία υπέρτερων αγαθών και συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου και με δεδομένο ότι δεν προσβάλλεται ο πυρήνας του θεμελιώδους δικαιώματος,¹⁶⁸.

Τα ειδικότερα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της αναλογικότητας είναι τρία ήτοι: η καταλληλότητα του μέτρου, η αναγκαιότητά του και η αναλογικότητα του υπό στενή έννοια. Ένα μέτρο είναι κατάλληλο, όταν με την βοήθειά του μπορεί να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Η καταλληλότητα του μέτρου δεν εξαρτάται μόνο από το νομοθέτη αλλά και από ιδιωτικούς οικονομικούς παράγοντες που πρέπει να δρουν με βάση τον εκάστοτε οικονομικοπολιτικό στόχο που θέτει η νομοθεσία. Ωστόσο, ο νομοθέτης διαθέτει ένα μεγάλο περιθώριο ενεργειών καθώς δύναται να κάνει νομοθετικές ρυθμίσεις που να περιέχουν το στοιχείο της πρόγνωσης, το ο-

¹⁶⁸ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 343; Τσάτσος Δ., ο.π. σελ. 245-248; Αντωνίου Θ., ο.π. σελ. 218.

ποίο είναι πολύ σημαντικό για την επιλογή του κατάλληλο μέτρου. Η δε πρόγνωση αυτή μπορεί να στηρίζεται στην συνδυαστική αξιολόγηση στοιχείων που έχει συλλέξει από γεγονότα, εμπειρίες και καταστάσεις.

Η αναγκαιότητα του επιβαλλόμενου κρατικού μέτρου επιτάσσει να μην υφίσταται άλλο μέτρο λιγότερο επαχθές αλλά εξίσου πρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού δημοσίου συμφέροντος. Η τήρηση του αναγκαίου μέτρου ισχύει πέραν από την διοίκηση και για το νομοθέτη, ο οποίος διαθέτοντας διαπλαστική εξουσία, πρέπει να επιλέγει τα μέτρα τα οποία δεν παραβιάζουν το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας, διαφορετικά θίγει την αρχή της αναλογικότητας.

Τέλος, η ένταση του μέτρου δια του οποίου επιδιώκεται η ευόδωση ενός σκοπού δημοσίου συμφέροντος μέσα από τον περιορισμό ενός ατομικού δικαιώματος, όπως η οικονομική ελευθερία, δεν πρέπει να είναι δυσανάλογα επαχθής¹⁶⁹. Δεν επιτρέπεται, δηλαδή, σε καμία περίπτωση να θίγει τον πυρήνα του προσβαλλόμενου ατομικού δικαιώματος.

B. Αρχή του απαραβίαστου του πυρήνα ενός ατομικού δικαιώματος

Όριο στους περιορισμούς ενός ατομικού δικαιώματος θέτει και η θεμελιώδης αρχή του απαραβίαστου του πυρήνα ατομικού δικαιώματος. Συγκεκριμένα, για κάθε δικαίωμα υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίο ο νομοθέτης δεν διαθέτει πρόσβαση, ώστε να μπορεί να επιβάλλει περιορισμούς. Δυσχέρειες προκαλεί σε θεωρία και νομολογία ο καθορισμός της έκτασης του ουσιαστικού πυρήνα για κάθε δικαίωμα και ως εκ τούτου δύσκολη είναι και η επίλυση μιας σύγκρουσης μεταξύ αντιτιθέμενων συμφερόντων που προστατεύει το Σύνταγμα.

Ωστόσο, σημαντική βοήθεια για τον σχηματισμό νομολογιακής κρίσης περί του απαραβίαστου του πυρήνα του δικαιώματος προσφέρει η αρχή της αναλογικότητας την οποία υιοθετεί πλήρως το ΣτΕ και ο Άρειος Πάγος¹⁷⁰.

Γ. Αρχή της πρακτικής αρμονίας

Τελευταίο όριο στους περιορισμούς του δικαιώματος οικονομικής ελευθερίας αποτελεί η αρχή της πρακτικής αρμονίας. Όπως επιτάσσει η εν λόγω αρχή, σε κάθε

¹⁶⁹ βλ. Γέροντας Απ., ό.π., σελ. 349.

¹⁷⁰ βλ. Τσάτσος Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Αθήνα - Κομοτηνή 1998, σελ. 249 επ.

περίπτωση πιθανής σύγκρουσης δύο δικαιωμάτων, ο νομοθέτης, ο δικαστής και η διοίκηση οφείλουν αρχικά να αναζητήσουν εκείνη την λύση η οποία θα επιτρέψει την μέγιστη δυνατή ευόδωση και πραγμάτωση των συγκρουόμενων ελευθεριών. Πριν δηλαδή ο εκάστοτε θεσμικά αρμόδιος ερμηνευτής της σύγκρουσης φτάσει να διαπιστώσει την αντίφαση μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων οφείλει να αναζητήσει τη λογική και νοηματική σύνδεση που υπάρχει στο Σύνταγμα, καθώς αυτό αποτελεί μία ενότητα, ένα σύστημα κανόνων δικαίου που διαπλέκονται.

Υπό αυτή την έννοια, η επίλυση μιας σύγκρουσης δικαιωμάτων μέσα από την πρόκριση ενός ατομικού δικαιώματος σε βάρος ενός άλλου θα επιλεγεί μόνο αν δεν τελεσφορήσει η προηγούμενη λογική αναζήτηση του ερμηνευτή στα πλαίσια της πρακτικής αρμονίας¹⁷¹. Ωστόσο, σε περίπτωση που η διακρίβωση της ανωτέρω "χρυσής τομής" δεν καθίσταται δυνατή είναι αναγκαία η στάθμιση των αντικρούσεων ελευθεριών υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας και του απαραβίαστου του πυρήνα των ατομικών ελευθεριών.

V. Συμπέρασμα

Από την παράθεση του συνταγματικού υποβάθρου της οικονομικής ελευθερίας δύνανται να συναχθούν χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά α) με την υπαγωγή των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας στο πεδίο των ατομικών ελευθεριών, β) με τον προσδιορισμό των υποκειμένων της εν λόγω έκφανσης της συμβατικής ελευθερίας, γ) με τους περιορισμούς που προδιαγράφει το Σύνταγμα στους οποίους δύνανται να υπαχθεί η εν λόγω συμπραξιακή πρακτική και δ) με τα απόλυτα όρια των περιορισμών αυτών.

Αναφορικά με την αξιολόγηση των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας υπό το πρίσμα των ατομικών δικαιωμάτων αυτές δύνανται να υπαχθούν στο κανονιστικό πεδίο α) της ελευθερίας των συμβάσεων, ως ειδικότερης έκφανσης της οικονομικής ελευθερίας, β) του δικαιώματος προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας, ως ειδικότερης θεματικής συνιστώσας έκφανση της ελευθερίας της ιδιοκτησίας και γ) της ελευθερίας του ανταγωνισμού. Ειδικότερα, οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, ως πρακτικές συμπραξιακού τύπου, αποτελούν καταρχάς έκφανση της ελευθερίας των συμβάσεων (αρ. 5 Σ) και υπάγονται στο προστατευτικό πεδίο του εν λόγω ατομικού

---

¹⁷¹ βλ. Τσάτσος Δ, ο.π. σελ. 297.

δικαιώματος, το οποίο κατοχυρώνει την ελευθερία των συμβαλλομένων επιχειρήσεων να αποφασίζουν ελεύθερα και ανεπηρέαστα των αντισυμβαλλόμενους και να καθορίζουν ελεύθερα το αντικείμενο της σύμβασης μεταφοράς τεχνολογίας και τις ειδικότερες προϋποθέσεις πραγμάτωσής της.

Περαιτέρω, η προκείμενη συμπραξιακή πρακτική δύναται να υπαχθεί και στο πεδίο προστασίας του δικαιώματος προστασίας της πνευματικής/βιομηχανικής ιδιοκτησίας (αρ. 1 I Πρόσθετο Πρωτόκολλο ΕΣΔΑ) καθώς η σύναψη μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας αποτελεί έκφραση του δικαιώματος του δικαιούχου των πνευματικών δικαιωμάτων να διαθέτει σύμφωνα με την ελεύθερη βούληση του τα δικαιώματα τα οποία έχει επί του πνευματικού του έργου. Τέλος, οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας δέον να αξιολογούνται και υπό το πρίσμα της ελευθερίας του ανταγωνισμού (αρ. 5 I Σ και 106 II Σ) καθώς η προκείμενη πρακτική δύναται να αποτελέσει πηγή διακινδύνευσης για την ανταγωνιστική ελευθερία ιδίως όταν αυτή αποτελεί αποτέλεσμα απαγορευμένης σύμπραξης ή συλλογικής κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, πρακτικές οι οποίες δύνανται να περιορίσουν την ελευθερία του ανταγωνισμού στην επηρεαζόμενη από αυτές αγορά.

Φορείς της προκείμενης πρακτικής ως έκφρασης του γενικού δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας δύναται να είναι τόσο φυσικά πρόσωπα όσο και εταιρικές συσσωματώσεις, κατά κανόνα ιδιωτικού δικαίου, ενώ αποδέκτες της υποχρέωσης σεβασμού του δικαιώματος είναι και το ίδιο το δημόσιο αλλά και οι ιδιώτες υπό την προϋπόθεση της τριτενέργειας (αρ. 25 Σ).

Αναφορικά με τους περιορισμούς στους οποίους δύνανται να υπαχθεί η ελευθερία σύναψης συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας αυτοί συνάγονται συνδυαστικά από τις διατάξεις των άρθρων 5 I Σ και 106 II Σ. Όπως προβλέπει το άρθρο 5 I Σ περιορισμοί των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας επιτρέπεται να λάβουν χώρα κατόπιν ρητής συνταγματικής ή νομοθετικής πρόβλεψης και καθ' επίκληση του Συντάγματος, της ανάγκης προστασίας υπέρτερων δικαιωμάτων τρίτων (όπως π.χ. η ανάγκη προστασίας της ελευθερίας του ανταγωνισμού) ή των χρηστών ηθών. Αντίστοιχα σύμφωνα με το άρθρο 106 II Σ περιορισμοί των προκείμενων συμπράξεων δύναται να γίνουν αποδεκτοί εφόσον δι' αυτών επιδιώκεται η προστασία της ανθρώπινης ελευθερίας, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της εθνικής οικονομίας από διακινδυνεύσεις, οι οποίες δύνανται να προκύψουν από τις εν λόγω συμφωνίες.

Ωστόσο, κάθε περιορισμός που τίθεται από το Σύνταγμα και τη νομοθεσία κατά την ενάσκηση της ελευθερίας σύναψης συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας υπόκειται σύμφωνα με την αρχή του κράτους δικαίου στα όρια, τα οποία προδιαγράφουν οι αρχές α) της αναλογικότητας και β) του απαραβίαστου του πυρήνα των ατομικών ελευθεριών. Υπό αυτή την έννοια κάθε περιορισμός της εν λόγω συμπραξιακής πρακτικής θα πρέπει να είναι κατάλληλος και αναγκαίος για την επίτευξη ενός ανώτερου σκοπού (π.χ. της προστασίας του θεσμού του ελεύθερου ανταγωνισμού) και να μη συνεπάγεται υπέρμετρα επαχθείς συνέπειες για την ελευθερία σύναψης συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας σε σημείο που να τίθεται εν αμφιβόλω ο πυρήνας της εν λόγω έκφανσης της οικονομικής/συμβατικής ελευθερίας.

Κεφάλαιο Τρίτο: Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας κατά τον Κανονισμό 772/2004/ΕΕ – Πεδίο εφαρμογής

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας λαμβάνει χώρα η παρουσίαση της νομικής ρύθμισης των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας με βάση το δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο και δη τον Κανονισμό 772/2004/ΕΚ. Προς τούτο, δίδεται έμφαση κατ αρχήν στην διακρίβωση των προϋποθέσεων υπαγωγής των συμφωνιών στον ανωτέρω Κανονισμό (κάτωθι Ι). Ακολουθεί η εκτενής αναφορά στις διακρίσεις των ειδών συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, όπως οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνογνωσίας, ευρεσιτεχνίας και λογισμικού (κάτωθι ΙΙ) ενώ το παρόν κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τον προσδιορισμό του περιεχομένου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, το οποίο τελεί σε άμεση συνάρτηση με την έκταση του δικαιώματος εκμετάλλευσης που παραχωρείται στον δικαιοδόχο από τον δημιουργό (κάτωθι ΙΙΙ).

Ι. Προϋποθέσεις υπαγωγής συμφωνιών στο κανονισμό 772/2004/ΕΚ

Ως προϋποθέσεις υπαγωγής των συμφωνιών στο κανονιστικό πεδίο του Κανονισμού 772/2004/ΕΚ εκλαμβάνονται -σύμφωνα με την συστηματική του εν λόγω Κανονισμού- α) το ποσοστό των μεριδίων της αγοράς των συμπραττουσών επιχειρήσεων (κάτωθι Α), β) ο απόρρητος χαρακτήρας του παραχωρηθέντος δικαιώματος τεχνογνωσίας καθώς πρέπει οι πληροφορίες που συνθέτουν την μεταφερόμενη τεχνογνωσία να είναι απόρρητες, ουσιώδεις και προσδιορίσιμες με οποιοδήποτε κατάλληλο τρόπο (κάτωθι Β), γ) το κύριο αντικείμενο της σύμβασης ως συμφωνία για μεταφορά τεχνολογίας (κάτωθι Γ) και δ) η ύπαρξη συμφωνίας σχετικά με την αποκλειστική χρήση της παραχωρούμενης τεχνολογίας για την παραγωγή προϊόντων (κάτωθι Δ).

Α. Μεριδία αγοράς συμπραττουσών επιχειρήσεων

Με την αντικατάσταση του Κανονισμού ομαδικής απαλλαγής 240/96¹⁷² που ίσχυε μέχρι πρότινος από τον 772/2004/ΕΚ Κανονισμό της Επιτροπής, καθιερώθηκε

---

¹⁷² Σχετικά με το πρότερο νομικό καθεστώς που ρύθμιζε τις συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας βλ. αναλυτικά Αναγνωστοπούλου Δ./ Κλεφτοδήμου Ε., Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνογνωσίας στο Κοινοτικό Δίκαιο, Αθήνα 1992; Δρυλλεράκης Ι., Σχέση Κανονισμών ομαδικών εξαιρέσεων και εθνικού δικαίου ανταγωνισμού, σε: ΕΕμπΔ 1999, σελ.447 επ.; Λοΐζου Δ., Ο Κανονισμός 240/96 της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, σε: ΕπισκΕΔ 1997, σελ. 66 επ.

ως πρώτη προϋπόθεση απαλλαγής των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας η κατοχή συγκεκριμένου επιπέδου ισχύος στην αγορά.

Πιο συγκεκριμένα, η νέα ρύθμιση που προκρίνει ο Κανονισμός 772/2004/EK αντιστοιχεί στις ρυθμίσεις που ίσχυαν και στους κανονισμούς ομαδικής απαλλαγής για τις συμπράξεις επιχειρήσεων. Η ρύθμιση αυτή στηρίζεται σε μία οικονομική προσέγγιση με βάση την οποία σφυγμομετρούνται οι επιπτώσεις μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας στη σχετική αγορά. Προκρίνονται όμως για την απαλλαγή μιας συμφωνίας διαφορετικά ποσοστά κατοχής ισχύος στην αγορά με κριτήριο το αν τα υποκείμενα δηλαδή οι συμπράττουσες επιχειρήσεις είναι ή όχι ανταγωνιστικές μεταξύ τους επιχειρήσεις¹⁷³.

Υπό αυτή την έννοια, είναι σημαντικός ο προσδιορισμός της έννοιας της ανταγωνιστικής επιχείρησης. Ως ανταγωνιστικές θεωρούνται αρχικά οι επιχειρήσεις που ανταγωνίζονται η μία την άλλη στη σχετική αγορά της προς παραχώρησης τεχνολογίας ή και στη σχετική αγορά προϊόντος. Περαιτέρω, δύο επιχειρήσεις θεωρούνται ανταγωνιστικές στη σχετική αγορά της τεχνολογίας, όταν παραχωρούν άδειες εκμετάλλευσης για ανταγωνιστικές τεχνολογίες, τις οποίες οι διάδοχοι λογίζουν ως υποκατάστατες ή εναλλάξιμες, εξαιτίας των ιδιοτήτων που έχουν, των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης και της χρήσης για την οποία προορίζονται. Ανταγωνιστικές στη σχετική αγορά προϊόντος θεωρούνται, επίσης, δύο επιχειρήσεις, όταν μη υπάρχουσας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας, δραστηριοποιούνται και οι δύο στη σχετική αγορά προϊόντος, που αφορά η υπό κατάρτιση συμφωνία και η σχετική αγορά διαθέτει όλα τα προϊόντα που οι αγοραστές θεωρούν εναλλάξιμα ή υποκατάστατα με τα προϊόντα, τα οποία αφορά η σύμβαση, εξαιτίας παραγόντων όπως η τιμή, οι ιδιότητες, και η χρήση για την οποία προορίζονται¹⁷⁴.

Ειδικότερα, οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ ανταγωνιστριών επιχειρήσεων θεωρείται κατά γενική ομολογία ότι οδηγούν στην βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής εξασφαλίζοντας έτσι στο καταναλωτικό κοινό δίκαιο μερίδιο από τα κέρδη που προκύπτουν, εφόσον όμως το συνολικό μερίδιο της αγοράς

¹⁷³ βλ. Bird B./Tououngi A., The new EC Technology Transfer Regulation: One Year on, σε: E.I.P.R. 2006, σελ. 292 επ.; Dolmans M./Pilola A., The proposed new Technology Transfer Block Exemption, σε: World Competition (26), 4 2003, σελ. 541 επ.; Feil M., The new Block Exemption Regulation on Technology Transfer agreements in light of the US Antitrust regime on the licensing of intellectual Property, σε: IIC 2005, σελ. 31 επ.; Hansen P./Shah C., The new EU Technology Transfer Regime – Out of the Straightjacket into the Safe Harbour?, σε: E.C.L.R. 2004, σελ. 465 επ.

¹⁷⁴ βλ. Καρύδης Γ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σελ. 238.

που διαθέτουν και οι δύο συμπράττουσες επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των συνδεδεμένων με αυτές επιχειρήσεων, δεν υπερβαίνει το 20% στην επηρεαζόμενη σχετική αγορά τεχνολογίας και προϊόντος. Ως συνολικό μερίδιο αγοράς λογίζεται η αξία πωλήσεων ή ο όγκος πωλήσεων κατά το προηγούμενο ημερολογιακό έτος. Πέρα από την προϋπόθεση του 20%, πρέπει οι συμφωνίες αυτού του είδους να μην περιλαμβάνουν και ορισμένους τύπους πολύ σοβαρών αντι-ανταγωνιστικών περιορισμών¹⁷⁵.

Αντίστοιχα, οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ μη ανταγωνιστών θεωρούνται ότι οδηγούν γενικά σε βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής και εξασφαλίζουν στους καταναλωτές δίκαιο μερίδιο από τα οφέλη που προκύπτουν, εφόσον το μερίδιο αγοράς καθενός από τα συμπράττοντα μέρη στην επηρεαζόμενη σχετική αγορά τεχνολογίας και προϊόντος δεν ξεπερνά το 30% και υπό την πρόσθετη προϋπόθεση ότι στις συμφωνίες αυτές δεν περιλαμβάνονται τύποι πολύ σοβαρών αντι-ανταγωνιστικών περιορισμών. Ο προσδιορισμός του μεριδίου στη σχετική αγορά της τεχνολογίας πραγματοποιείται μέσα από ανάλυση της παρουσίας της προς παραχώρηση τεχνολογίας στη σχετική αγορά του προϊόντος και είναι ίσο με το συνολικό μερίδιο που κατέχουν στην αγορά αυτή τα προϊόντα που αφορά η σύμβαση, τα οποία παράγονται χάρη στην παραχωρούμενη τεχνολογία από τον δικαιούχο και τους δικαιοδόχους του¹⁷⁶.

B. Απόρρητος χαρακτήρας παραχωρηθέντος δικαιώματος τεχνογνωσίας

Ως συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας, με βάση την έννοια του Κανονισμού 772/2004, νοούνται και οι αμιγείς και μικτές συμφωνίες παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης, τεχνογνωσίας (know-how) ενώ από τον Κανονισμό καλύπτονται επίσης και οι συμφωνίες εκχώρησης (δηλαδή μεταβίβασης – πώλησης) διπλωμάτων τεχνογνωσίας.

¹⁷⁵ βλ. Αποστολόπουλος Χ., Ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ για τις συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας, Αθήνα 2009, σελ. 49.

¹⁷⁶ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ.238 -239; Πρβλ. Περαιτέρω Αναγνωστοπούλου Δ. / Κλεφτοδήμου Ε., Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνογνωσίας στο κοινοτικό δίκαιο, Αθήνα 1992, σελ. 61 επ.; Lind R./Muysert P., The European Commission's Draft Technology Transfer Block Exemption Regulation and Guidelines, A significant departure from accepted Competition Policy principles, σε: E.C.L.R. 2004, σελ. 181 επ.; Ritter L., The new Technology Transfer Block Exemption under EC Competition law, σε: Legal issues of Economic Integration 31 (3), σελ. 161 επ.; Treacy P., Intellectual Property Transactions and Block Exemptions – The future, σε: C.T.L.R. 2005 11 (6), σελ. 191 επ..

Η σύμβαση μεταφοράς τεχνολογίας υπό τη μορφή της παραχώρησης τεχνογνωσίας (know-how) υπάγεται στο ρυθμιστικό πεδίο του Κανονισμού 772/2004/ΕΚ στο μέτρο και για όσο χρονικό διάστημα η τεχνογνωσία παραμένει απόρρητη, εκτός από την περίπτωση που αυτή γίνεται γνωστή δημοσίως μετά από τη σύναψη της σύμβασης, λόγω ενεργειών (πράξεων ή παραλείψεων) του δικαιοδόχου, οπότε η απαλλαγή ισχύει για όλη τη διάρκεια της συμφωνίας¹⁷⁷.

Η τεχνογνωσία, προκειμένου η σύμβαση παραχώρησης της σχετικής άδειας εκμετάλλευσης να μπορεί να υπαχθεί στο πεδίο του Κανονισμού, πρέπει να διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, πρέπει οι πληροφορίες που συνθέτουν την μεταφερόμενη τεχνογνωσία να είναι απόρρητες, ουσιώδεις και προσδιορίσιμες με οποιοδήποτε κατάλληλο τρόπο. Ως απόρρητη λογίζεται η τεχνογνωσία, η οποία ως σύνολο δεν είναι γενικά γνωστή και δεν είναι εύκολο να αποκτηθεί, με αποτέλεσμα μέρος της αξίας της βρίσκεται στο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που της προσδίδει η γνωστοποίησής της στον δικαιούχο της άδειας εκμετάλλευσης¹⁷⁸.

Ως ουσιώδης εκλαμβάνεται η τεχνογνωσία που περιλαμβάνει χρήσιμες πληροφορίες, οι οποίες, κατά το χρόνο κατάρτισης της σύμβασης, προσδοκείται ότι είναι σε θέση να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα του δικαιοδόχου βοηθώντας τον επί παραδείγματι να μπει σε μία νέα αγορά ή παρέχοντας σε κάποιον άλλο πλεονέκτημα στον ανταγωνισμό σε σχέση με τους κατασκευαστές αντίστοιχων προϊόντων. Προσδιορίσιμη, τέλος, είναι η τεχνογνωσία που μπορεί να περιγραφεί ή να ενσωματωθεί σε ένα υλικό υπόστρωμα έτσι ώστε να μπορεί να επιβεβαιωθεί αν είναι όντως απόρρητη και ουσιώδης και άρα έχει την αξία για την οποία ο δικαιοδόχος προτίθεται να πληρώσει φορολογία. Η συνδρομή και των τριών ανωτέρων χαρακτηριστικών μπορεί να εξασφαλίσει ότι η σύναψη μιας σύμβασης άδειας εκμετάλλευσης μπορεί να είναι μέσο ενίσχυσης του επιχειρηματικού ανταγωνισμού και της τεχνικής προόδου¹⁷⁹.

Αναφορικά με τη διάρκεια των αδειών εκμετάλλευσης δέον να τονισθεί ότι αυτή δεν είναι δυνατό να παραταθεί μετά την περιέλευση της τεχνογνωσίας σε

¹⁷⁷ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., Το Δίκαιο των Εφευρέσεων, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 188.

¹⁷⁸ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 188; Πρβλ. περαιτέρω Μαρίνος Μ.Θ., Συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας - Βασικά χαρακτηριστικά και προβλήματα, σε: ΕΕμππΔ 1998, σελ. 719-742; Παπαδοπούλου Ανθ., Το επιχειρηματικό απόρρητο, Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 34 επ.; Vollebregt E., The changes in the New Technology Transfer Block Exemption Compared to the Draft, σε: E.C.L.R. 2004, σελ. 660 επ.

¹⁷⁹ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ.238 -239; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 188.

δημόσια χρήση, εκτός αν αυτό οφείλεται σε πράξεις ή παραλείψεις και σε μία γενικά αντισυμβατική συμπεριφορά του δικαιοδόχου. Υπό αυτή την έννοια, ο δικαιούχος δε μπορεί να καταβάλει χρήματα για τη χρήση της τεχνογνωσίας μετά την περιέλευση της σε δημόσια χρήση από πράξεις ή παραλείψεις του δικαιοπαρόχου που δεν ανάγονται στο χώρο ευθύνης του δικαιοδόχου. Άλλως η σχετική ρήτρα δεν καλύπτεται από τον κανονισμό απαλλαγής. Και η συνολική συμφωνία όμως παύει να καλύπτεται από τις ευεργετικές διατάξεις του κανονισμού, όταν η τεχνογνωσία που αποτελεί το συμβατικό της αντικείμενο περιέλθει σε δημόσια χρήση με πράξεις και παραλείψεις του δικαιοπαρόχου ή εξαιτίας άλλων γεγονότων, τα οποία δεν συνδέονται με αντισυμβατική συμπεριφορά του δικαιοδόχου¹⁸⁰.

Γ. Συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας

Η επόμενη προϋπόθεση υπαγωγής μιας συμφωνίας στο ευεργετικό πλαίσιο που χορηγεί ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ ορίζει ότι κύριο αντικείμενό της συμφωνίας πρέπει να αποτελεί η μεταφορά τεχνολογίας.

Μια συμφωνία για να υπάρχει, επομένως, πρέπει προηγουμένως οι επιχειρήσεις να έχουν εκφράσει την κοινή τους βούληση να συμπεριφερθούν στην αγορά κατά συγκεκριμένο τρόπο. Αναφορικά με τη μορφή της έκφρασης της κοινής βούλησης, αρκεί ένας όρος της μεταξύ τους συμφωνίας να εκφράζει την βούληση των πλευρών να συμπεριφερθούν στην αγορά με βάση την κοινή τους αυτή συμφωνία. Η μορφή συντονισμού της επιχειρηματικής τους δράσης που θα επιλέξουν δεν ενδιαφέρει. Συμφωνία σημαίνει σύμπτωση βουλήσεων δύο τουλάχιστον μερών, της οποίας η μορφή εκδήλωσης δεν ενδιαφέρει, εφόσον συνιστά πιστή έκφραση των βουλήσεών τους. Υπό αυτή την έννοια η κοινή βούληση μπορεί να στηρίζεται και σε σιωπηρή συναίνεση των δικαιοδόχων στον συντονισμό της επιχειρηματικής τους στρατηγικής μέσα από την σιωπηρή συμμόρφωση τους σε πολιτικές π.χ. κοινής τιμολόγησης ή παραγωγή των προϊόντων τους και της θέσης σε εφαρμογή των εν λόγω συμπραξιακών πρακτικών παρά τις πιθανές αντιδράσεις και διαμαρτυρίες που θα προκύψουν¹⁸¹.

---

¹⁸⁰βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 240-242; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 189; Πρβλ. περαιτέρω Ταλιαδούρος Σπ., Παραχώρηση τεχνογνωσίας στην κοινοτική έννομη τάξη του ανταγωνισμού, Αθήνα 1987, σελ. 52 επ.

¹⁸¹ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 188; Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 242.

Όπως προαναφέρθηκε, κατά το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ στην έννοια της συμφωνίας περιλαμβάνεται και η συμφωνία κυρίων και όχι μόνο οι δεσμευτικές νομικά συμφωνίες. Για την υπαγωγή μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας το κανονιστικό πεδίο της εν λόγω διάταξης είναι ήσσονος σημασίας ο έγγραφος ή προφορικός τύπος αυτής καθώς επίσης το αν συνήφθησαν εκούσια ή κατόπιν πίεσεως και για ποιους λόγους (κίνητρα).

Περαιτέρω, σημαντικό στοιχείο για τον χαρακτηρισμό μιας συμφωνίας ως συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας αποτελεί και ο προσδιορισμός του κύριου σκοπού μιας συμφωνίας, ο οποίος πρέπει να αφορά την παραχώρηση άδειας εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας, τεχνογνωσίας, σχεδίου, υποδείγματος χρησιμότητας, ή λογισμικού. Πρέπει, επομένως, να εξετάζεται προσεκτικά αν η προς παραχώρηση τεχνολογία αποτελεί κύριο αντικείμενο της συμφωνίας διότι ο κανονισμός δεν καλύπτει την αγορά προϊόντων που δεν έχουν σχέση με τα προϊόντα που ενσωματώνουν την παραχωρούμενη τεχνολογία¹⁸².

Τέλος δέον να επισημανθεί ότι ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ καλύπτει μεν την παραχώρηση άδειας εκμετάλλευσης άλλων μορφών διανοητικής ιδιοκτησίας, όπως τα εμπορικά σήματα και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, μόνο όμως κατά το μέτρο που σχετίζονται άμεσα με την εκμετάλλευση της παραχωρούμενης τεχνολογίας και δεν αποτελούν το κύριο αντικείμενο της συμφωνίας¹⁸³.

Δ. Συμφωνίες παραγωγής προϊόντων

Επόμενη προϋπόθεση κάλυψης συμφωνιών τεχνολογίας από τον προς ανάλυση Κανονισμό είναι οι συμφωνίες παραχώρησης αδειών εκμετάλλευσης να αφορούν την παραγωγή προϊόντων που ενσωματώνουν ή παράγονται με την παραχωρούμενη τεχνολογία. Αυτό πραγματοποιείται είτε όταν η παραχωρούμενη τεχνολογία χρησιμοποιείται στη διαδικασία παραγωγής είτε ενσωματώνεται στο ίδιο το προϊόν. Συνεπώς, για να καλύπτεται μία συμφωνία από τον Κανονισμό, η άδεια είναι αναγκαίο να δίνει τη δυνατότητα στον δικαιοδόχο να εκμεταλλεύεται, να

---

¹⁸² βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 188.

¹⁸³ βλ. Αποστολόπουλος Χ, ό.π., σελ. 48-50; Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 243.

χρησιμοποιεί την παραχωρούμενη τεχνολογία για την παραγωγή προϊόντων ή υπηρεσιών¹⁸⁴.

Ωστόσο, ο Κανονισμός 772/2004/EK δεν καλύπτει τις κοινοπραξίες εκμετάλλευσης τεχνολογίας, στις οποίες υπάγονται συμφωνίες βάσει των οποίων δύο ή περισσότεροι συμβαλλόμενοι έρχονται σε συμφωνία προκειμένου να συνεκμεταλλεύονται τις τεχνολογίες τους, παραχωρώντας άδεια εκμετάλλευσης για τις δύο μαζί. Ο εν λόγω Κανονισμός, βέβαια, εφαρμόζεται στις συμφωνίες παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης για παραγωγή προϊόντων της σύμβασης με τις οποίες ο δικαιούχος αποκτά το δικαίωμα να επιτρέψει περαιτέρω άδεια εκμετάλλευσης της παραχωρούμενης τεχνολογίας σε τρίτα πρόσωπα υπό την προϋπόθεση όμως ότι η παραγωγή των προϊόντων της σύμβασης αποτελεί το βασικό αντικείμενο της συμφωνίας. Υπό αυτή την έννοια ο Κανονισμός δεν έχει εφαρμογή σε συμφωνίες που έχουν ως πρωταρχικό αντικείμενό τους την παραχώρηση περαιτέρω άδειας εκμετάλλευσης¹⁸⁵.

Περαιτέρω, στο κανονιστικό πεδίο του Κανονισμού 772/2004/EK εμπίπτει, επίσης, και η περίπτωση της λεγόμενης "υπεργολαβίας" κατά την οποία ο δικαιοπάροχος παραχωρεί άδεια εκμετάλλευσης τεχνολογίας στον δικαιούχο, ο οποίος με τη σειρά του αναλαμβάνει την υποχρέωση να παράγει ορισμένα προϊόντα αποκλειστικά για τον δικαιοπάροχο βάσει της συμφωνίας. Η υπεργολαβία μπορεί να περιλαμβάνει και την προμήθεια του κατάλληλου εξοπλισμού από τον δικαιοπάροχο, για να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή των προϊόντων και των υπηρεσιών που καλύπτει η συμφωνία. Το περίγραμμα του Κανονισμού βασίζεται στο δεδομένο ότι υπάρχει άμεσος σύνδεσμος μεταξύ της παραχωρούμενης τεχνολογίας και ενός προσδιορισμένου προϊόντος στο οποίο αναφέρεται η σύμβαση¹⁸⁶.

II. Διάκριση ειδών συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας

Στη δεύτερη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου αναλύονται με βάση το πλαίσιο του Κανονισμού τα είδη των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, τα οποία συνίστανται α) στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνογνωσίας (κάτωθι Α) δηλαδή η μυστική, μη προστατευόμενη από το δίκαιο ευρεσιτεχνίας τεχνική ή επιχειρησιακή

¹⁸⁴ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 189; Αποστολόπουλος Χ, ό.π., σελ. 50.

¹⁸⁵ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 242; Αποστολόπουλος Χ., ο.π. σελ. 51.

¹⁸⁶ βλ. Λυμπερόπουλος Κ. ό.π., σελ. 189; Αποστολόπουλος Χ., ο.π. σελ. 51-52.

γνώση, β) στις συμφωνίες μεταφοράς ευρεσιτεχνίας ήτοι στις αιτήσεις καταχώρησης υποδειγμάτων χρησιμότητας (κάτωθι Β) και γ) στις συμφωνίες μεταφοράς λογισμικού δηλαδή λογισμικό σε οποιοδήποτε επίπεδο κωδικοποίησης ακόμα και σε ενσωματωμένα σε υλικό προγράμματα (κάτωθι Γ).

A. Συμφωνίες μεταφοράς τεχνογνωσίας

Η έννοια του όρου "τεχνογνωσία" ορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 1 στοιχείο θ του Κανονισμού 772/2004/ΕΚ ως ένα πακέτο μη κατοχυρωμένων πρακτικών πληροφοριών, προϊόν πείρας και δοκιμών, το οποίο είναι απόρρητο, ουσιώδες και προσδιορισμένο.

Υπό την έννοια αυτή, ως "απόρρητη" κατά τον Κανονισμό εκλαμβάνεται η τεχνογνωσία που δεν είναι ευρύτερα γνωστή ή εύκολα προσπελάσιμη ενώ ως ουσιώδης θεωρείται η τεχνογνωσία που περιλαμβάνει πληροφορίες, οι οποίες είναι σημαντικές και χρήσιμες για την παραγωγή των προϊόντων που καλύπτονται από μία συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης ή για την εφαρμογή της διαδικασίας που καλύπτεται από τη συμφωνία παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης. Σε κάθε περίπτωση οι πληροφορίες πρέπει να συμβάλλουν ή να επιβληθούν σημαντικά την παραγωγή των προϊόντων της σύμβασης¹⁸⁷.

Περαιτέρω, η δια της συμφωνίας παραχωρούμενη τεχνογνωσία θεωρείται ως "προσδιορισμένη" όταν είναι δυνατό να διαπιστωθεί αν η παραχωρούμενη τεχνολογία πληροί τα κριτήρια του απορρήτου και του ουσιώδους. Η εν λόγω προϋπόθεση πληρούται, δηλαδή, όταν η παραχωρούμενη τεχνογνωσία περιγράφεται σε εγχειρίδια ή άλλα έντυπα. Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις αυτό μπορεί να είναι λογικώς αδύνατο, όπως π.χ. στην περίπτωση κατά την οποία η παραχωρούμενη τεχνολογία μπορεί να συνίσταται ακόμη και σε πρακτικές γνώσεις των υπαλλήλων του δικαιοπαρόχου.

Η σύμβαση μεταφοράς τεχνογνωσίας στην οποία περιλαμβάνεται η ανωτέρω περιγραφείσα μυστική, μη προστατευόμενη από το δίκαιο ευρεσιτεχνίας τεχνική ή επιχειρησιακή γνώση, δεν υπόκειται σε συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο. Το αντικείμενο της σύμβασης δεν ορίζεται νομικά και επειδή δεν υπάρχει νομική προστασία, η

---

¹⁸⁷ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 241; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 189.

τεχνογνωσία δεν επιφυλάσσει στον κάτοχό της κάποιο αποκλειστικό δικαίωμα έναντι των τρίτων. Η περιγραφή του αντικειμένου, το είδος, και η έκταση χρήσης της τεχνογνωσίας, οι περιορισμοί για την παρεμπόδιση περαιτέρω διάδοσης και οι συνέπειες από τη σύμβαση σε περίπτωση που υπάρξει προσβολή σε τέτοιου είδους συμβάσεις είναι σκόπιμο να καταγράφονται με την κάθε λεπτομέρεια, αφού η όποια οικονομική αξία της τεχνογνωσίας συνίσταται ακριβώς στο μυστικό χαρακτήρα της. Η τεχνογνωσία δεν πρέπει να αποτελεί νομικό μονοπώλιο αλλά να εξασφαλίζει στον κάτοχό της για κάποιο διάστημα τουλάχιστον μια εν της πράγμασι μονοπωλιακή θέση. Στην πρακτική, οι συμβάσεις μεταφοράς ευρεσιτεχνίας και τεχνογνωσίας υπογράφονται μαζί, καθώς το σύνηθες είναι να αξιοποιούνται μαζί τόσο η ευρεσιτεχνία όσο και η τεχνογνωσία¹⁸⁸.

B. Συμφωνίες μεταφοράς ευρεσιτεχνίας

Δεύτερο είδος συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας αποτελεί η ευρεσιτεχνία. Την έννοια του όρου ευρεσιτεχνία μας την δίνει το άρθρο 1 παρ. 1 περ. η Κανονισμός 772/2004/ΕΚ. Ως "διπλώματα ευρεσιτεχνίας" νοούνται οι αιτήσεις καταχώρησης υποδειγμάτων χρησιμότητας, τα σχέδια, οι τοπογραφίες προϊόντων ημιαγωγών, τα συμπληρωματικά πιστοποιητικά προστασίας για ιατροφαρμακευτικά προϊόντα ή άλλα προϊόντα ως προς τα οποία είναι δυνατή η έκδοση πρόσθετων πιστοποιητικών προστασίας και πιστοποιητικά φυτοκαλλιέργειας¹⁸⁹.

Αντικείμενο της σύμβασης μεταφοράς ευρεσιτεχνίας αποτελεί η μεταβίβαση του δικαιώματος εκμετάλλευσης. Σε αυτό περιλαμβάνεται το δικαίωμα επί της ευρεσιτεχνίας που είναι το ουσιαστικό δικαίωμα επί της επινόησης υπέρ του πραγματικού εφευρέτη και η αξίωση της κατοχύρωσης της ευρεσιτεχνίας που αποτελεί το δικονομικό δικαίωμα απόκτησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Οι αξιώσεις της εφεύρεσης καθορίζουν το προστατευτικό πεδίο της ευρεσιτεχνίας προκειμένου να προσδιοριστεί το αντικείμενο της σύμβασης. Προς τούτο, η περιγραφή της εφεύρεσης, τα σχέδια στα οποία αναφέρονται οι αξιώσεις ή η περιγραφή και οι επεξηγήσεις για την κατανόηση της περιγραφής αποτελούν τα ειδικότερα κριτήρια ερμηνείας των αξιώσεων της εφεύρεσης.

---

¹⁸⁸ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 40-41.

¹⁸⁹ βλ. Μηνούδης Μ., Συμβατική άδεια εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας, Αθήνα 1987 σελ. 33; Σελέκος Π., Το δικαίωμα στο βιομηχανικό σχέδιο και υπόδειγμα, Αθήνα - Κομοτηνή 1999, σελ. 34 επ.

Από τον Κανονισμό 772/2004/EK καλύπτονται και οι συμφωνίες εκχώρησης (μεταβίβασης - πώλησης) διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, εφόσον ένα μέρος του κινδύνου της εκμετάλλευσης της τεχνολογίας βαρύνει τον εκχωρητή, ιδίως όταν το πληρωτέο ποσό για την εκχώρηση (δηλαδή το αντάλλαγμα της μεταβιβαζόμενης τεχνολογίας) δεν είναι ένα κατ' αποκοπή ποσό, αλλά εξαρτάται από τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιεί ο δικαιοδόχος από την εκμετάλλευση της τεχνολογίας. Έτσι, η σύμβαση εκχώρησης δεν οδηγεί σε πλήρη αποξένωση του κατόχου της τεχνολογίας από τη μεταβιβαζόμενη τεχνολογία αλλά διαμορφώνει μία διαρκή ενοχική σχέση μεταξύ εκχωρητή και εκδοχέα που μοιάζει με την παραχώρηση άδειας εκμετάλλευσης, στην οποία εφαρμόζονται πλήρως οι κανόνες του ανταγωνισμού¹⁹⁰.

Αναφορικά με τη διάρκεια της σύμβασης εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας, αυτή κατά κανόνα δε μπορεί να ξεπεράσει τη διάρκεια ισχύος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, το οποίο αποτελεί το συμβατικό της αντικείμενο (δηλαδή κατά κανόνα 20 χρόνια, όσα δηλαδή χρόνια είναι και η διάρκεια ισχύος του κοινοτικού σήματος αλλά και άλλων διπλωμάτων εθνικής ισχύος). Οι περιορισμοί που μπορεί να υπάρχουν στη χρήση της ευρεσιτεχνίας, μετά τη λήξη της ισχύος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, κρίθηκε ότι υπάγονται στο πεδίο ελέγχου που παρέχει το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ, στο μέτρο που δεν καλύπτονται από το "ειδικό αντικείμενο" ή το σκοπό του δικαιώματος της ευρεσιτεχνίας, και δεν θα μπορούσαν να τύχουν απαλλαγής¹⁹¹.

Πάντως, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ο δικαιοδόχος μπορεί να υποχρεωθεί να καταβάλλει "royalties" και μετά τη λήξη του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, προκειμένου όμως να διευκολυνθεί η πληρωμή τους, η οποία καλύπτει αποκλειστικά τον προγενέστερο χρόνο χρήσεως της ευρεσιτεχνίας για όσο χρόνο το αντίστοιχο δίπλωμα δεν είχε λήξει.

Τέλος, πρέπει να τονισθεί ότι η αρχική διάρκεια μια αμιγούς σύμβασης εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας είναι δυνατόν να παρατείνεται αυτόματα, όταν σε

---

¹⁹⁰ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 39-40; Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 240-242.

¹⁹¹ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 233 και 235; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 189.

αυτήν εντάσσονται νέες βελτιώσεις, προστατευόμενες ή μη με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, που γνωστοποιούνται από τον δικαιοπάροχο στον δικαιοδόχο¹⁹².

Γ. Συμφωνίες μεταφοράς λογισμικού

Η τρίτη κατηγορία συμφωνιών που εντάσσεται στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας είναι αυτές της μεταφοράς λογισμικού. Η προστασία που παρέχει το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας πάνω στο λογισμικό αφορά σε οποιοδήποτε επίπεδο κωδικοποίησης είτε πρόκειται για τον λεγόμενο πηγαίο κώδικα είτε για κώδικα μηχανής ακόμα και ενσωματωμένα σε υλικά προγράμματα.

Οι τρόποι και οι δυνατότητες εκμετάλλευσης του λογισμικού καθορίζονται από το περιεχόμενο της άδειας εκμετάλλευσής του. Υπό αυτή την έννοια, υπάρχουν διαφορετικές κατηγορίες εκμετάλλευσης όπως το λογισμικό συστήματος, το μαζικό λογισμικό και το ατομικό λογισμικό. Οι τρεις αυτές κατηγορίες δεν λειτουργούν μόνο στην πράξη διαφορετικά αλλά έχουν και διαφορετικό νομικό τρόπο αντιμετώπισης.

Ειδικότερα, το λογισμικό συστήματος το λεγόμενο "system software" αποκτάται κατά γενικό κανόνα από τον υποψήφιο αγοραστή μαζί με τη συσκευή του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ως εκ τούτου είναι σπάνιο φαινόμενο να υπογραφούν διαφορετικές συμβάσεις αδειοδότησης με τον μελλοντικό χρήστη. Εν αντιθέσει, το μαζικό λογισμικό ("massive software") αποκτάται χωριστά από το χρήστη ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή μέσω της μορφής των standard προγραμμάτων και γενικά με τη νομική μορφή της σύμβασης πώλησεως. Για δε την απόκτηση του ατομικού λογισμικού υπάρχει έργο παραγγελίας και τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις για την σύμβαση έργου¹⁹³.

Πάντως σε συμφωνίες κατά τις οποίες το λογισμικό παρέχεται στον διανομέα σε υλικό φορέα ήτοι σε CD ή DVD κτλ για μεταπώληση, ο Κανονισμός 2790/1999/EK περί κάθετων συμφωνιών εφαρμόζεται ορθότερα. Ο εν λόγω Κανονισμός περί μεταφοράς συμφωνιών τεχνολογίας εφαρμόζεται σε συμβάσεις, βάσει των οποίων ο δικαιούχος παραχωρεί στον διανομέα το πρότυπο αντίγραφο με στόχο την παραγωγή και πώληση των αντιγράφων του λογισμικού αυτού. Τούτο

---

¹⁹² βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 39-40; Πρβλ. Batchelor, Application of the Technology Transfer Block Exemption to Software Licensing Agreements, σε: C.T.L.R. 2004, σελ. 166 επ. Korah V., Draft Block Exemption for Technology Transfer, σε: ECRL 2004, σελ. 247-262.

¹⁹³ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 40.

σημαίνει ότι υπάρχει διαφορετική νομική αντιμετώπιση σε δύο επί της πράξης εναλλάξιμες μορφές διανομής και πώλησης λογισμικού. Και τούτο ισχύει, επειδή η παραχώρηση στην πρώτη περίπτωση αφορά μεταβίβαση υλικού αντικειμένου και στην δεύτερη μεταβίβαση δικαιωμάτων.

Τέλος, οι συμφωνίες μεταβίβασης λογισμικού με τελικούς χρήστες δεν εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του Κανονισμού. Άρα δεν τυγχάνουν και ομαδικής απαλλαγής. Και αυτό ισχύει, γιατί τελικοί χρήστες πρέπει να είναι μόνο επιχειρήσεις. Αντικείμενο συμφωνιών με τελικούς χρήστες αποτελεί γενικά η παραχώρηση αδειών για προσωπική χρήση και όχι η μεταβίβαση για σκοπό παραγωγής προϊόντων, ούτε η παραχώρηση για την πώληση ή μεταπώληση προϊόντων ή υπηρεσιών από τους τελικούς χρήστες¹⁹⁴.

III. Έκταση περιεχομένου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας

Στην τρίτη και τελευταία ενότητα του παρόντος κεφαλαίου αναλύεται η έκταση του περιεχομένου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στην απαιτούμενη άδεια παραγωγής και διανομής (κάτωθι Α) καθώς και στην απλή και αποκλειστική άδεια, η οποία ιακρίνεται περαιτέρω σε ανοιχτή αποκλειστικότητα και κλειστή αποκλειστικότητα (κάτωθι Β).

A. Άδεια παραγωγής και διανομής

Η παραχώρηση άδειας μπορεί να λαμβάνει περισσότερες μορφές χρήσης όπως επί παραδείγματι άδεια παραγωγής, άδεια διανομής ή ακόμη και συνδυασμό αυτών των μορφών. Αυτό είναι και το συνήθως συμβαίνον στην πράξη. Στην περίπτωση της άδειας παραγωγής ο δικαιοδόχος αποκτά το δικαίωμα να παράγει ο ίδιος το αντικείμενο που έχει συμφωνηθεί με την άδεια να παράγεται. Συνήθως, σε περίπτωση που υπάρχει αμφιβολία, στην παραχώρηση άδειας παραγωγής περιλαμβάνεται και το δικαίωμα του δικαιοδόχου να χρησιμοποιεί ο ίδιος αλλά και να θέτει σε κυκλοφορία το προϊόν της παραγωγής του¹⁹⁵.

---

¹⁹⁴ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 42-43.

¹⁹⁵ βλ. Αποστολόπουλος Χ. ό.π., σελ. 43; Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 241.

B. Απλή και αποκλειστική άδεια

Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν αν η παραχώρηση της άδειας θα είναι απλή ή αποκλειστική.

Απλή άδεια έχουμε στην περίπτωση που ο δικαιούχος παρακρατεί για ίδιο όφελος το δικαίωμα και για άλλες παραχωρήσεις αδειών εντός ενός συγκεκριμένου γεωγραφικού πλαισίου. Αντίστοιχα, στην αποκλειστική άδεια διακρίνουμε δύο επιμέρους περιπτώσεις. Η πρώτη περίπτωση αφορά την αποκλειστική άδεια που είναι συνήθως και η μοναδική άδεια. Αυτό συμβαίνει όταν ο δικαιούχος δεν μπορεί πλέον να παραχωρήσει άλλη άδεια σε μία γεωγραφική περιοχή. Η δεύτερη περίπτωση, που είναι και σπανιότερη, είναι η αποκλειστική άδεια με ρήτρα αποκλειστικής χρήσης. Αυτό σημαίνει ότι ο δικαιούχος δεν μπορεί να χρησιμοποιεί ο ίδιος το αντικείμενο για το οποίο έδωσε την άδεια στην περιοχή που συμφώνησε να την παραχωρήσει¹⁹⁶.

Εφόσον μιλάμε για αποκλειστική άδεια ευρεσιτεχνίας, η παραχώρηση αποκλειστικότητας δεν δεσμεύει μόνο υποχρεωτικά το άλλο συμβαλλόμενο μέρος αλλά δίνει την εξουσία στον δικαιούχο εντός του πλαισίου της συμβατικής τους σχέσης, να νέμεται κατ'απόλυτη αποκλειστικότητα το δικαίωμα έναντι όλων.

Από μια επισκόπηση του ενωσιακού δικαίου προκύπτει περαιτέρω η διάκριση ανάμεσα στις ανοιχτές και κλειστές αποκλειστικές άδειες. Ανοιχτές αποκλειστικές άδειες είναι εκείνες που περιορίζουν μόνο τον δικαιούχο και κλειστές εκείνες με τις οποίες ο δικαιούχος εξασφαλίζει στους δικαιούχους του επιπροσθέτως εδαφική προστασία, υπό το περιεχόμενο ότι απαγορεύει άλλους δικαιούχους να διανείμουν τα προϊόντα τους στις περιοχές αυτές¹⁹⁷.

Η νομολογία του ΔΕΚ/ΔΕΕ πάντως στο θέμα των ανοιχτών και ανοιχτών αποκλειστικών αδειών, θεωρεί ανεφάρμοστη την απαγόρευση του 101 ΣΛΕΕ στις περιπτώσεις των ανοιχτών αποκλειστικών αδειών ενώ αντιθέτως εφαρμόζει την απαγόρευση του ίδιου άρθρου στις κλειστές αποκλειστικές άδειες. Το Δικαστήριο

¹⁹⁶ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 189; Αποστολόπουλος Χ, ό.π., σελ. 44, Πρβλ. περαιτέρω Τζουγανάτος Δ., Οι συμφωνίες αποκλειστικής και επιλεκτικής διανομής στο δίκαιο ανταγωνισμού, Αθήνα 2001, σελ. 77 επ.; Donovan W., Antitrust Issues in Licensing, σε: PLI/PAT 2005, σελ. 391 επ.; Fine F., The EC Competition Law on Technology Licensing, London 2006; Anderman S. / Kallaugher J. Technology Transfer and the new EU Competition Rules, Oxford University Press, σελ. 61 επ.

¹⁹⁷ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 189; Αποστολόπουλος Χ, ό.π., σελ. 50.

δηλαδή θεωρεί ότι στην ανοιχτή αποκλειστικότητα δεν ισχύει η απαγόρευση του 101 ΣΛΕΕ, ιδίως όταν η άδεια εκμετάλλευσης καλύπτει ένα νέο προϊόν, του οποίου η προώθηση σε μία νέα αγορά προϋποθέτει σημαντικές επενδύσεις στις οποίες καμία επιχείρηση δεν θα ήταν διατεθειμένη να αποδουθεί χωρίς να έχει την ασφάλεια που της παρέχει η αποκλειστικότητα.

Υπό αυτή την έννοια η ανοιχτή αποκλειστικότητα μπορεί στο αντίστοιχο πλαίσιο αγοράς, να αποδειχθεί η αναγκαία προϋπόθεση για τη χορήγηση μιας άδειας εκμετάλλευσης. Και αυτό γιατί ενισχύει τον διασηματικό ανταγωνισμό. Επιτρέπει δηλαδή την πρόσβαση σε μία συγκεκριμένη τεχνολογία σε μία ακόμη επιχείρηση προωθώντας έτσι τη διάδοση και την εκμετάλλευσή της απέναντι σε μία ανταγωνιστική τεχνολογία.

Από την άλλη μεριά, η κλειστή αποκλειστικότητα γεννάει μία ερμητικά κλειστή αγορά που οδηγεί αναπόφευκτα σε περιορισμό του ανταγωνισμού κάτι που είναι σε πλήρη αντίθεση με τους σκοπούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γι αυτό και απαγορεύεται από το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Η έννοια πάντως της κλειστής αποκλειστικότητας περιλαμβάνει τις συμφωνίες που απαγορεύουν τις πωλήσεις από έναν δικαιούχο σε πελάτες που θα εξήγαγαν το καλυπτόμενο με την άδεια εκμετάλλευσης προϊόν σε έδαφος που έχει παραχωρηθεί αποκλειστικά σε άλλους δικαιούχους ή στον ίδιο τον δικαιούχο. Περιλαμβάνει ακόμα, και τις συμφωνίες που περιορίζουν το δικαίωμα κάθε δικαιούχου να πραγματοποιεί πωλήσεις στα εδάφη που έχουν παραχωρηθεί σε άλλους δικαιούχους¹⁹⁸.

IV. Συμπέρασμα

Από την ανάλυση του προτύπου του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου σχετικά με τις συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας και δη του Κανονισμού 772/2004/ΕΚ δύναται καταρχάς να διακριβωθεί η ρυθμιστική εμβέλεια (πεδίο εφαρμογής) του εν λόγω κανόνα δικαίου μέσα από την συνδυαστική διακρίβωση α) των προϋποθέσεων υπαγωγής των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας στον ανωτέρω Κανονισμό, β) των ειδών στα οποία διακρίνονται οι εν λόγω συμφωνίες ανάλογα με το ειδικότερο αντικείμενο τους και γ) του ειδικότερου περιεχομένου το οποίο δύναται οι προκείμενες συμφωνίες να έχουν και το οποίο τελεί σε άμεση συνάρτηση

---

¹⁹⁸ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 51; Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 242.

με την έκταση του δικαιώματος εκμετάλλευσης που μεταβιβάζεται από τον δημιουργό (δικαιοπάροχο) στον δικαιοδόχο.

Αναφορικά με τις προϋποθέσεις υπαγωγής συμπραξιακών πρακτικών με αντικείμενο την μεταφορά τεχνολογίας στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 772/2004/EK αυτές συνίστανται α) στην κατοχή από τις συμπράττουσες επιχειρήσεις μεριδίου αγοράς που δεν θα υπερβαίνει το 20% (επί συμπράξεων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων) και 30% (επί συμπράξεων μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων), β) στον απόρρητο, ουσιώδη και προσδιορισίμο χαρακτήρα της παραχωρούμενης τεχνολογίας, υπό την έννοια ότι πρέπει να πρόκειται για γενικά μη γνωστή τεχνολογία, η μεταβίβαση της οποίας να είναι ικανή να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα του δικαιοδόχου ενώ το απόρρητο και ουσιώδες αυτής να μπορεί να περιγραφεί τεχνικά ή να ενσωματωθεί σε υλικό υπόστρωμα, ώστε να καθίσταται δυνατός ο έλεγχος της εμπορικής της αξίας και γ) στον συμπραξιακό της χαρακτήρα υπό την έννοια ότι η υπό κρίση συμφωνία (ανεξαρτήτως τύπου, γραπτού ή προφορικού) θα πρέπει να αποτελεί σύμπτωση της βούλησης των συμπραττουσών μερών να συμπεριφερθούν κατά ορισμένο τρόπο και μάλιστα να προβούν δια της παραχωρούμενης τεχνολογίας στην παραγωγή προϊόντων ή υπηρεσιών που ενσωματώνουν ή παράγονται με την παραχωρούμενη τεχνολογία.

Ανάλογα με το αντικείμενο τους οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας που πληρούν τις ανωτέρω προϋποθέσεις υπαγωγής στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού 772/2004/EK διακρίνονται α) σε συμβάσεις που αφορούν την μεταφορά τεχνογνωσίας, ενός πακέτου, δηλαδή, μη κατοχυρωμένων πρακτικών πληροφοριών, προϊόν πείρας και δοκιμών που είναι κατά την ανωτέρω έννοια απόρρητο, ουσιώδες και προσδιορισμένο, β) σε συμβάσεις μεταφοράς δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας, όπως η μεταβίβαση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή σχεδίων ή υποδειγμάτων και γ) οι συμβάσεις μεταφοράς λογισμικού, οι οποίες αφορούν κατά κανόνα στην μεταφορά από τον δικαιούχο στον διανομέα προτύπου αντιγράφου λογισμικού για την παραγωγή και πώληση αντιγράφων του λογισμικού αυτού.

Η έκταση των δικαιωμάτων που δύναται να μεταβιβαστούν μέσα από την σύναψη οποιασδήποτε από τις τρεις ανωτέρω κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας δύναται καταρχάς να διακριθεί α) ανάλογα με τη φύση της

παραχωρηθείσας άδειας χρήσης και β) ανάλογα με την έκταση του παραχωρηθέντος δικαιώματος χρήσης.

Συγκεκριμένα, κατά την σύναψη μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας δύναται η παραχωρούμενη άδεια εκμετάλλευσης μιας τεχνογνωσίας, ευρεσιτεχνίας ή λογισμικού να συνίσταται α) σε άδεια παραγωγής, β) σε άδεια διανομής ή γ) σε ένα συνδυασμό των δύο αυτών μορφών χρήσης, κάτι που στην πράξη αποτελεί και την συνηθέστερη περίπτωση.

Οι ανωτέρω κατηγορίες άδειας εκμετάλλευσης μιας τεχνολογίας δύναται ανάλογα με την έκταση τους να διακριθούν περαιτέρω α) σε απλή άδεια, η οποία συνίσταται στην παρακράτηση από μέρους του δικαιοπάροχου του δικαιώματος παραχώρησης και άλλων αδειών σε μια περιοχή και β) σε αποκλειστική άδεια, η οποία προβλέπει την απόλυτη εδαφική προστασία του δικαιοδόχου και ως εκ τούτου ελέγχεται βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ ως αντι-ανταγωνιστική καθώς οδηγεί σε στεγανοποίηση/κατανομή των σχετικών αγορών.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Προϋποθέσεις απαλλαγής συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας

Μετά τη διακρίβωση των προϋποθέσεων για την υπαγωγή μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας στο κανονιστικό πεδίο που προδιαγράφει ο Κανονισμός 772/2004¹⁹⁹, ακολουθεί η συναγωγή από τον παρόντα κανονισμό των κριτηρίων με βάση τα οποία γίνεται η αξιολόγηση του επιτρεπτού ή μη των περιοριστικών ρητρών, οι οποίες ενδέχεται να περιλαμβάνονται στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας που συμφωνούνται μεταξύ ανταγωνιστικών ή μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων.

Πιο συγκεκριμένα, στο τελευταίο κεφάλαιο λαμβάνει χώρα αρχικά μια εκτενής αναφορά στους περιορισμούς ιδιαίτερης σοβαρότητας (άρθρο 4 ΚΑΚΜΤ), οι οποίοι είναι πιθανόν να συνομολογούνται στα πλαίσια μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας (κάτωθι I). Εν συνεχεία, παρατίθεται η δεύτερη κατηγορία περιορισμών ήτοι οι περιοριστικές ρήτρες που υφίστανται σε μία συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας, οι οποίες όμως ενδέχεται υπό προϋποθέσεις να τύχουν απαλλαγής, ενώ το παρόν κεφάλαιο ολοκληρώνεται με αναφορά στις προϋποθέσεις που εάν πληρούνται, το ευεργέτημα της απαλλαγής που χορηγήθηκε, δύναται να ανακληθεί (κάτωθι III)²⁰⁰.

I. Περιορισμοί ιδιαίτερης σοβαρότητας

Η πρώτη κατηγορία περιορισμών που τίθενται στο άρθρο 4 ΚΑΚΜΤ περιλαμβάνει έναν κατάλογο με ιδιαίτερης σοβαρότητας περιορισμούς της ανταγωνιστικής ελευθερίας. Οι περιπτώσεις αυτές λόγω της φύσης τους εΐθισται να αναπτύσσουν αντι-ανταγωνιστικά αποτελέσματα και ως εκ τούτου απαγορεύονται από την νομοθεσία περί ελεύθερου ανταγωνισμού.

Στην περίπτωση που σε μία συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας υφίσταται περιορισμός ιδιαίτερης σοβαρότητας, η συμφωνία εν συνόλω δεν μπορεί να τύχει της απαλλαγής κατά κατηγορίες που προβλέπει το άρθρο 4 παρ. 1 και 2 του Κανονισμού. Οι περιορισμοί ιδιαίτερης σοβαρότητας δεν μπορούν να διαχωριστούν από το υπόλοιπο της συμφωνίας ακόμα κι αν τα όρια μεριδίου στην αγορά των επιχειρήσεων δεν

¹⁹⁹ βλ. Vollebregt E., The changes in the New Technology Transfer Block Exemption Compared to the Draft, σε: E.C.L.R. 2004, σελ. 660 επ.; Vollebregt E., The new Technology Transfer Block Exemption: From straightjacket to moving targets, σε: CTLR 2004, σελ. 660.

²⁰⁰ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., Το Δίκαιο των Εφευρέσεων, σελ. 191; Αποστολόπουλος Χ., Ο Κανονισμός 772/2004/EK για τις συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας, σελ. 71.

υπερβαίνουν το 20% ή 30% ανάλογα, δηλαδή, με το αν πρόκειται για συμφωνία μεταξύ ανταγωνιστριών (κάτωθι Α) ή μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων (κάτωθι Β) αντίστοιχα.

Οι συνήθεις περιπτώσεις συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, οι οποίες μπορούν να βλάψουν τον ανταγωνισμό διακρίνονται στις ακόλουθες τρεις. Η πρώτη αφορά στην εναρμονισμένη πρακτική μεταξύ επιχειρήσεων οι οποίες μέσω άμεσων συμφωνιών ή μέσω δημιουργίας συμπράξεων προβαίνουν σε αύξηση των τιμών. Πέρα από τις άμεσες συμφωνίες όμως ο ανταγωνισμός μπορεί να θιγεί μέσω των λεγόμενων "royalties" δηλαδή συμφωνιών για καταβολή δικαιωμάτων καθώς και συμφωνιών που μπορούν εκ των πραγμάτων να δημιουργήσουν πρότυπα που μπορούν να βλάψουν την ανταγωνιστική ελευθερία²⁰¹.

Η δεύτερη περίπτωση αντι-ανταγωνιστικών συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας συνίσταται στην δι' αυτής μείωση ή και κατάργηση του περιορισμού που είχε προηγουμένως ασκηθεί από το ένα μέρος στο άλλο. Ως παράδειγμα τέτοιου είδους συμφωνιών δύναται να αναφερθούν οι συμβάσεις περιορισμού εδαφικών περιοχών ή κύκλου πελατών.

Τέλος, η τρίτη περίπτωση κατά την οποία η ανταγωνιστική ελευθερία δύναται να θιγεί είναι αυτή κατά την οποία η συμφωνία συντελεί στην μείωση της δυναμικής αποτελεσματικότητας, υπό την έννοια ότι περιορίζει τη δυνατότητα ή το κίνητρο τρίτων μερών να καινοτομήσουν στην αγορά εισάγοντας νέες τεχνολογίες και προϊόντα²⁰².

Α. Συμφωνίες μεταξύ ανταγωνιστικών επιχειρήσεων

Η απαλλαγή που χορηγεί ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ δεν τυγχάνει εφαρμογής, όταν οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε μία σύμπραξη είναι ανταγωνιστικές μεταξύ τους, αν περιλαμβάνεται ως όρος της σύμπραξης καθορισμός της τιμής ή περιορισμός της παραγωγής. Ειδικότερα:

---

²⁰¹ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 69-70; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 191.

²⁰² βλ. Καρύδης Γ, Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Συναλλαγών, σελ. 243; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 69-70; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 191.

1. Ρήτρες καθορισμού τιμών και περιορισμού της παραγωγής

Η προβλεπόμενη από τον Κανονισμό 772/2004/ΕΚ απαλλαγή συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας δεν μπορεί να εφαρμοστεί όταν υφίσταται ρήτρα περιορισμού της ικανότητας των συμβαλλόμενων μερών να καθορίζουν τις τιμές του κατά την πώληση των προϊόντων, που παράγονται βάσει της τεχνολογίας που παραχωρείται σε τρίτους. Επίσης, δεν εφαρμόζεται η εν λόγω απαλλαγή στην περίπτωση ύπαρξης στην συμφωνία ρητρών σχετικά με τον περιορισμό της παραγωγής. Ωστόσο, εφαρμόζεται, αν υπάρχουν περιορισμοί που αφορούν την παραγωγή των προϊόντων, τα οποία (προϊόντα) όμως καλύπτει η σύμβαση αρκεί οι περιορισμοί α) να επιβάλλονται στον δικαιοδόχο στο πλαίσιο μιας μη αμοιβαίας συμφωνίας ή β) να επιβάλλονται μόνο σε έναν από τους δικαιοδόχους μιας αμοιβαίας συμφωνίας²⁰³.

Κρίσιμος, επομένως, για την χορήγηση απαλλαγής είναι ο προσδιορισμός των εννοιών αμοιβαία και μη αμοιβαία συμφωνία. Συγκεκριμένα, ως μη αμοιβαία συμφωνία κατά τον Κανονισμό θεωρείται "η συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας με την οποία μια επιχείρηση παραχωρεί στην άλλη το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται την τεχνολογία της ή η συμφωνία με την οποία δύο συμβαλλόμενες επιχειρήσεις παραχωρούν η μία στην άλλη άδεια εκμετάλλευσης τεχνολογιών που δεν είναι ανταγωνιστικές μεταξύ τους και δε μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων"²⁰⁴. Αντίθετα, ως αμοιβαία εκλαμβάνεται η συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας με την οποία δύο επιχειρήσεις παραχωρούν η μία στην άλλη το δικαίωμα εκμετάλλευσης τεχνολογιών που είναι ανταγωνιστικές ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων"²⁰⁵

2. Ρήτρες περιορισμού της ικανότητας του δικαιοδόχου να εκμεταλλεύεται τη δική του τεχνολογία

Στους περιορισμούς που εμποδίζουν την απαλλαγή του συνόλου της συμφωνίας ιδιαίτερης σοβαρότητας ανήκουν, περαιτέρω, και οι ρήτρες που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα α) τον περιορισμό της ικανότητας του δικαιοδόχου να εκ-

²⁰³ βλ. Καρύδης Γ., Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Συναλλαγών, σελ. 243; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 72

²⁰⁴ Πρβλ. Ulrich H., IP-Antitrust in Context Approaches to international rules on restrictive uses of intellectual property rights, Vol. 48 Antitrust Bulletin No 4, σελ. 837 επ. Ulrich H., Technology protection according to TRIPS: Principles and Problems, σε: Beier/Schicker, From GATT to TRIPS – The Agreement on Trade-Related Aspects of intellectual Property Rights, Munich 1996, σελ. 357 επ.

²⁰⁵ βλ. Καρύδης Γ., Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Συναλλαγών, σελ. 243; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 72; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 192.

μεταλλεύεται τη δική του τεχνολογία ή β) τον περιορισμό της ικανότητας οποιουδήποτε από τα συμβαλλόμενα μέρη να διεξάγει έρευνα και ανάπτυξη. Αυτό όμως δεν ισχύει στην περίπτωση που ένας τέτοιος περιορισμός είναι απαραίτητος για την αποτροπή της κοινοποίησης της παραχωρούμενης τεχνολογίας²⁰⁶.

3. Ρήτρες καταμερισμού αγορών και πελατών

Περιορισμό ιδιαίτερης σοβαρότητας αποτελούν και οι ρήτρες που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον καταμερισμό των αγορών ή των πελατών. Αναφορικά με τις ρήτρες καταμερισμού των αγορών ή των πελατών, δέον να επισημανθεί ότι ορισμένες εξ αυτών δεν εμποδίζουν την απαλλαγή της συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας στην οποία εμπεριέχονται. Ειδικότερα αυτές είναι α) οι ρήτρες αποκλειστικότητας (κάτωθι I), β) οι ρήτρες περιορισμού ενεργητικών πωλήσεων (κάτωθι II),

4. Ρήτρες αποκλειστικότητας

Με τις εν λόγω ρήτρες κατοχυρώνεται η αποκλειστική διάθεση αδειών εκμετάλλευσης τεχνολογίας και των προϊόντων της σε μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Η άποψη της Επιτροπής Ανταγωνισμού πάντοτε ήταν ότι η ρήτρα αποκλειστικότητας στην περίπτωση συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας και ειδικότερα των αδειών εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας δεν απορρέει από το λεγόμενο ειδικό αντικείμενο του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας και γι αυτό λοιπόν δεν αποτελεί καθ' εαυτό περιορισμό του ανταγωνισμού που να απαγορεύεται από το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

Αντίθετα, το ΔΕΚ στην νεώτερη νομολογία του υιοθέτησε μία διαφορετική προσέγγιση, η οποία εδράζεται στην αξιολόγηση των συνεπειών περιορισμού της αποκλειστικότητας στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης αγοράς καθώς, σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, μία ρήτρα αποκλειστικότητας σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να αποτελέσει τον αιτιώδη σύνδεσμο για την προώθηση και διάχυση μίας αξιόλογης και νέας τεχνολογίας, καθώς και να ενισχύσει τον διασηματικό ανταγωνισμό και ως εκ τούτου να εκφύγει του απαγορευτικού κανόνα του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Η συγκεκριμένη απόφαση του ΔΕΚ στηριζόταν στον προϊσχύοντα κανονισμό 240/96 όπου αναφερόταν ότι η ρήτρα αποκλειστικότητας στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, μπορεί να μην είναι ασυμβίβαστη με το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ, όταν

---

²⁰⁶ βλ. Μαρίνος Μ., Περιορισμοί παραγωγής σε άδειες εκμεταλλεύσεως, σε: ΕΕμπΔ 1995, σελ. 385 επ.; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 192; Καρύδης Γ., Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Συναλλαγών, σελ. 243; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 72.

αφορά την εισαγωγή και την προστασία νέας τεχνολογίας στην παραχωρούμενη εδαφική περιοχή λόγω της ευρύτητας της ανειλημμένης έρευνας, της εντατικοποίηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων που συνεπάγεται η διάδοση της καινοτομίας στην κοινότητα²⁰⁷.

Με βάση τον ισχύοντα Κανονισμό 772/2004/ΕΚ για τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, οι ρήτρες αποκλειστικότητας δεν εμποδίζουν την απαλλαγή της συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας με την ειδικότερη μνεία όμως ότι ειδικά η υποχρέωση που έχει κατά περίπτωση ο δικαιοπάροχος ή και ο δικαιοδόχος να μην χρησιμοποιεί την παραχωρούμενη τεχνολογία για παραγωγικούς σκοπούς σε μία ή περισσότερες αποκλειστικές περιοχές εκμετάλλευσης που προορίζονται για το έτερο μέρος, δεν εμποδίζει την εξαίρεση υπό την προϋπόθεση όμως ότι η υποχρέωση αυτή εμπεριέχεται σε μη αμοιβαία συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας, άλλως η απαλλαγή αποκλείεται²⁰⁸.

5. Ρήτρες περιορισμού ενεργητικών πωλήσεων

Μια ακόμη περίπτωση ρητρών που δύνανται να συμβάλλουν στην κατανομή αγορών ανήκουν αποτελούν α) οι ρήτρες περιορισμού ενεργητικών πωλήσεων, όπως επί παραδείγματι η διαφήμιση που απευθύνεται ειδικά σε συγκεκριμένες περιοχές, η ίδρυση υποκαταστημάτων ή η διατήρηση αποθήκης διανομής και β) οι ρήτρες παθητικών πωλήσεων. Ειδικότερα, ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ για την κατηγορία αυτή ρητρών διακρίνει ως ακολούθως:

Συγκεκριμένα, θεωρεί επιτρεπτούς του περιορισμούς των ενεργητικών αλλά και των παθητικών πωλήσεων, όταν εμπεριέχονται σε μία μη αμοιβαία συμφωνία και έχουν ως αντικείμενο τον περιορισμό των πωλήσεων από τον δικαιοπάροχο ή τον δικαιοδόχο στην αποκλειστική περιοχή εκμετάλλευσης του έτερου μέρους²⁰⁹.

Ωστόσο, στην περίπτωση όμως που πρόκειται για περιορισμούς που έχουν ως στόχο τον καταμερισμό των αγορών, μεταξύ των δικαιοδόχων του ίδιου δικαιοπαρόχου, τότε οι περιορισμοί αυτοί δικαιολογούνται μόνο εφόσον εμπεριέχονται σε μη αμοιβαία συμφωνία και ταυτόχρονα αφορούν αποκλειστικά και μόνο τις ενεργητικές αλλά όχι τις παθητικές πωλήσεις του δικαιοδόχου στην αποκλειστική περιοχή εκμε-

²⁰⁷ βλ. Καρύδης Γ., Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Συναλλαγών, σελ. 243; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 72; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 192.

²⁰⁸ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 244-245.

²⁰⁹ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 73; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 193.

τάλλευσής που έχει παραχωρηθεί από τον δικαιούχο σε άλλο δικαιούχο, ο οποίος δεν ήταν επιχείρηση που τελούσε σε ανταγωνισμό με τον δικαιούχο κατά τον χρόνο που συνάφθηκε η δική του σύμβαση²¹⁰.

III. Ρήτρες καταμερισμού πελατείας

Η τρίτη κατηγορία ρητρών καταμερισμού αγορών είναι οι ρήτρες καταμερισμού πελατείας. Στην περίπτωση συμφωνιών μεταξύ ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, επιτρέπεται η συμβατική υποχρέωση του δικαιούχου να παράγει τα προϊόντα που αφορά η σύμβαση αποκλειστικά και μόνο για δική του χρήση, αλλά και η υποχρέωσή του, σε περίπτωση μη αμοιβαίας συμφωνίας, να παράγει τα προϊόντα που αφορά η σύμβαση αποκλειστικά και μόνο για συγκεκριμένο πελάτη. Η εν λόγω ρήτρα επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση η άδεια εκμετάλλευσής να παραχωρήθηκε με σκοπό να δημιουργηθεί μια εναλλακτική πηγή εφοδιασμού για τον εν λόγω πελάτη. Ομοίως, είναι επιτρεπτή και η ρήτρα που υποχρεώνει τον ή τους δικαιούχους να χρησιμοποιούν την παραχωρούμενη τεχνολογία για παραγωγικούς σκοπούς μόνο σε ένα ή περισσότερους τεχνικούς τομείς χρήσεως ή σε μία ή και περισσότερες αγορές προϊόντος²¹¹.

B. Συμφωνίες μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων

Οι συμφωνίες μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων ρυθμίζονται από τον Κανονισμό 772/2004/ΕΚ με λιγότερο αυστηρό τρόπο δεδομένου ότι πολλές ρήτρες περιορισμού των παθητικών πωλήσεων εκ μέρους του δικαιούχου ή του δικαιούχου είναι επιτρεπτές και δεν εμποδίζουν την απαλλαγή της συμφωνίας, κάτι βέβαια που δεν ισχύει πάντα. Η επιτροπή σε αυτή την περίπτωση θεωρεί ότι οι συμφωνίες συνιστούν κάτι σαν κάθετες συμπράξεις και συνεπώς παρόμοιοι περιορισμοί του ενδοσηματικού ανταγωνισμού δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο για την βελτίωση της οικονομικής αποδοτικότητας και της προώθησης του διασηματικού ανταγωνισμού και επομένως είναι δυνατό να τύχουν της προβλεπόμενης απαλλαγής. Όταν μάλιστα οι συμβαλλόμενες επιχειρήσεις έχουν μικρή θέση στην αγορά και εκτίθενται στον ανταγωνισμό άλλων επιχειρήσεων που κατέχουν ή και εκμεταλλεύονται υποκατάστατες τεχνολογίες, η απαλλαγή είναι ακόμη πιο εύκολη. Οι εν λόγω ρήτρες είναι α) οι ρή-

²¹⁰ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 245; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 73; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 195.

²¹¹ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 130-131.

τρεις καθορισμού τιμών (κάτωθι 1), β) Ρήτρες περιορισμού παθητικών πωλήσεων του δικαιοδόχου (κάτωθι 2).

1. Ρήτρες καθορισμού τιμών

Με βάση το άρθρο 4 παρ. 2 στοιχείο α του Κανονισμού 772/2004/ΕΚ για τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής, από ένα εκ των συμβαλλομένων μερών σε μία συμφωνία μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, μέγιστης τιμής πώλησης, υπό τον όρο ότι δεν ισοδυναμεί με προκαθορισμένη ή ελάχιστη τιμή πώλησης. Αν ισοδυναμούσε με προκαθορισμένη ή ελάχιστη τιμή πώλησης, θα είχαμε περιορισμό ιδιαίτερης σοβαρότητας. Τέτοια περίπτωση έχουμε επί παραδείγματι α) όταν η μέγιστη τιμή ορίζεται τόσο χαμηλά που πρακτικά δεν μπορεί να ξεπερασθεί είτε β) όταν ισχύει ως τιμή στην οποία προσανατολίζονται όλοι ή οι περισσότεροι αγοραστές κατά την μεταπώληση είτε γ) όταν η μέγιστη αυτή τιμή είναι αποτέλεσμα πέσεων που ασκούνται ή κινήτρων που δίνονται από οποιοδήποτε από τα συμβαλλόμενα μέρη στη συμφωνία. Ένας καθορισμός μέγιστης τιμής πώλησης μεταξύ ανταγωνιστών, που δεν ισχύει ως προκαθορισμένη ή ελάχιστη τιμή πώλησης, δεν αποτελεί περιορισμό ιδιαίτερης σοβαρότητας και τυγχάνει απαλλαγής από τον Κανονισμό²¹².

Δεύτερη περίπτωση στην κατηγορία των ρητρών καθορισμού τιμών αποτελεί η σύσταση τιμής πληρωμής. Σύσταση τιμής πώλησης έχουμε στην περίπτωση που το ένα μέρος προτείνει, συνιστά στο άλλο μέρος την τιμή πώλησης του προϊόντος που αφορά η συμφωνία. Ισχύει και σε αυτήν την περίπτωση η ίδια ρύθμιση. Οι συστάσεις αυτού του είδους, δεν αναπτύσσουν ως μη δεσμευτικές αντι-ανταγωνιστικά αποτελέσματα και ως εκ τούτου δεν εμπίπτουν καθόλου στο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ παρά μόνο αν αποδειχθεί ότι συνέβαλλαν στον περαιτέρω συντονισμό των ενεργειών ή στην εναρμονισμένη πρακτική των συμβαλλομένων μερών²¹³.

2. Ρήτρες περιορισμού παθητικών πωλήσεων του δικαιοδόχου

Όταν ισχύουν περιορισμοί που εφαρμόζονται στην περιοχή ή στους πελάτες προς τους οποίους ο δικαιοδόχος μπορεί να πραγματοποιεί πωλήσεις των αγαθών, η απαλλαγή που χορηγεί ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ δεν ισχύει εκτός αν υφίσταται:

²¹² βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 83; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 194.

²¹³ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 132; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 195; Χ. Αποστολόπουλος, ό.π., σελ. 84.

- περιορισμός των παθητικών πωλήσεων στην αποκλειστική περιοχή εκμετάλλευσης ή προς μία αποκλειστική κατηγορία πελατών που προορίζεται για τον δικαιούχο ή για ένα άλλο αποκλειστικό δικαιούχο. Στην δεύτερη περίπτωση απαλλαγή χορηγείται μόνο κατά την διάρκεια των δύο πρώτων ετών κατά τα οποία ο άλλος δικαιούχος πωλεί τα αγαθά που αφορά η σύμβαση στην συμφωνηθείσα συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή εκμετάλλευσης ή σε αποκλειστική κατηγορία πελατών,
- περιορισμός των πωλήσεων προς τους τελικούς χρήστες από ένα δικαιούχο δραστηριοποιούμενο σε επίπεδο χονδρικής πώλησης,
- περιορισμός των πωλήσεων σε μη εξουσιοδοτημένους διανομείς από τα μέλη ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής,
- υποχρέωση του δικαιούχου να παράγει τα προϊόντα μόνο για δική του αποκλειστικά χρήση ή μόνο για κάποιον συγκεκριμένο πελάτη, υπό την προϋπόθεση όμως ότι ο δικαιούχος δεν προορίζεται όσον αφορά την ενεργητική ή παθητική πώληση των προϊόντων τα οποία αφορά η σύμβαση ως ανταλλακτικών για τα δικά του προϊόντα.
- περιορισμός των ενεργητικών ή παθητικών πωλήσεων προς τους τελικούς χρήστες από τον δικαιούχο ο οποίος είναι μέλος ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής²¹⁴

Με βάση τα παραπάνω συνάγεται ότι δεν κωλύεται η απαλλαγή συμφωνιών οι οποίες περιέχουν ρήτρες απαγόρευσης των ενεργητικών πωλήσεων εκ μέρους του δικαιούχου ή του δικαιούχου προς την περιοχή εκμετάλλευσης του άλλου συμβαλλόμενου μέρους ή άλλο δικαιούχο. Ως παραδείγματα αυτών των συμφωνιών δύνανται να αναφερθούν τα ακόλουθα:

- οι ρήτρες απαγόρευσης που ισχύουν για τις παθητικές πωλήσεις εκ μέρους του δικαιούχου στην περιοχή εκμετάλλευσης του δικαιούχου και αντιστρόφως και μάλιστα καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης,
- οι ρήτρες περιορισμού της χρήσης της τεχνολογίας για παραγωγικούς σκοπούς στην εδαφική περιοχή εκμετάλλευσης του δικαιούχου και αντιστρόφως και τέλος,
- οι ρήτρες περιορισμού της παραγωγής του δικαιούχου, ανεξάρτητα αν αυτές αφορούν τον περιορισμό της χρήσης της παραχωρούμενης τεχνολογίας σε έναν ή περισ-

²¹⁴ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 87-89; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 196.

σότερους τεχνικούς τομείς χρήσης²¹⁵.

Διαπιστώνεται με βάση τη ρυθμίσεις που περιλαμβάνει ο κανονισμός για τον παραπάνω περιορισμό, ότι η αντιμετώπιση των συμφωνιών για τη μεταφορά τεχνολογίας μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων είναι ελαστικότερη στο μέτρο που η συγκεκριμένη ρήτρα περιορισμού με χρονική διάρκεια, των παθητικών πωλήσεων στην αποκλειστική περιοχή εκμετάλλευσης που ο δικαιούχος έχει αναθέσει σε κάποιον δικαιούχο, δεν εμποδίζει την απαλλαγή των συμφωνιών αυτών, ενώ αντίθετα αποκλείει, ανεξάρτητα από τη διάρκεια, πλήρως την απαλλαγή των συμφωνιών (αμοιβαίων ή μη) μεταξύ των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων²¹⁶.

Στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων δεν αποκλείεται η απαλλαγή όταν περιορίζεται η ικανότητα του δικαιούχου να εκμεταλλευτεί τη δική του τεχνολογία ή να διεξάγει έρευνα και ανάπτυξη. Ένας τέτοιος όρος είναι μεν κατ' αρχήν ανεπίτρεπτος και άκυρος ωστόσο αυτό δεν οδηγεί στην ακύρωση όλης συνολικά της συμφωνίας, ώστε να μην υπάρχει απαλλαγή.

Οι ρήτρες που περιορίζουν τις παθητικές πωλήσεις σε τέτοιο βαθμό που να οδηγούν σε απόλυτη εδαφική προστασία του δικαιούχου ή δικαιούχων πρέπει να αντιμετωπίζονται με τη μεγαλύτερη δυνατή αυστηρότητα και να αποκλείουν σε κάθε περίπτωση το προνόμιο της απαλλαγής μιας μεταφοράς τεχνολογίας αμοιβαίας ή μη μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Οι ρήτρες αυτές αφορούν πιο σοβαρά περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα απ' ό,τι οι ρήτρες περιορισμού των παθητικών πωλήσεων που ο Κανονισμός θεωρεί υπό προϋποθέσεις, ως επιτρεπτές, στο πλαίσιο των συμφωνιών μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων²¹⁷.

Τα συμβαλλόμενα μέρη ή το ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν δύνανται να προβούν σε άρνηση ικανοποίησης, χωρίς αντικειμενικά εύλογη αιτία, της ζήτησης των αγαθών από χρήστες ή μεταπωλητές, που είναι εγκαταστημένοι στις εδαφικές τους περιοχές, επειδή οι τελευταίοι πρόκειται να θέσουν σε κυκλοφορία τα προϊόντα αυτά σε άλλες εδαφικές περιοχές της εσωτερικής αγοράς. Επιπλέον, δεν μπορούν να υποχρεωθούν τα συμβαλλόμενα μέρη να ασκούν δικαιώματα βιομηχανικής ή πνευματικής ιδιοκτησίας, προκειμένου να παρεμποδίσουν τους χρήστες ή τους μεταπωλητές

²¹⁵ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 196-197.

²¹⁶ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 133; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 87-89.

²¹⁷ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 133; Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 89.

να αγοράζουν προϊόντα από άλλους μεταπωλητές εντός της εσωτερικής αγοράς ή προκειμένου να παρεμποδίσουν τους άλλους μεταπωλητές να πωλούν στη δική τους γεωγραφική περιοχή προϊόντα που έχουν τεθεί νόμιμα στο εμπόριο εντός της εσωτερικής αγοράς από το δικαιούχο ή με τη συναίνεσή του²¹⁸.

Με τη θέση του προστατευόμενου προϊόντος σε κυκλοφορία σε κάποια χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας επέρχεται ανάλωση του δικαιώματος βιομηχανικής ή πνευματικής ιδιοκτησίας και επομένως το προϊόν μπορεί να κυκλοφορήσει ελεύθερα στο εσωτερικό της κοινής αγοράς. Η παραπάνω πρακτική αποτυπώνεται, άλλωστε, στη λεγόμενη θεωρία της "κοινοτικής ανάλωσης του δικαιώματος".

Ωστόσο, δέον να σημειωθεί ότι ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ εγκαταλείπει την κλασική προσέγγιση της απαρίθμησης των απαλλασσόμενων ρητρών και δεν κάνει καμία ρητή αναφορά στις συμβατικές ρήτρες που αποσκοπούν στην τεχνικά και ποιοτικά ορθή εκμετάλλευση της τεχνολογίας, όπως λόγου χάρι ο ποιοτικός έλεγχος της παραγωγής του δικαιούχου, η αποκλειστική προμήθεια πρώτων υλών από τον δικαιούχο ή από τρίτο πρόσωπο υποδεικνυόμενο από τον ίδιο, οι οποίες σύμφωνα με τον προϊσχύοντα κανονισμό ήταν απαλλασσόμενες.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τη γενική αρχή που ορίζεται στο άρθρο 2 παρ. 2 του Κανονισμού 772/2004/ΕΚ, η απαλλαγή που χορηγείται από τον Κανονισμό εφαρμόζεται, στο μέτρο που οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας περιλαμβάνουν περιορισμούς του ανταγωνισμού, που εμπίπτουν στο πεδίο ελέγχου του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Μόνο σε αυτήν την περίπτωση τίθεται ζήτημα ενδεχόμενης εφαρμογής της απαλλακτικής ρήτρας της παρ. 3 του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Συνακόλουθα, αν κάποια ή κάποιες ρήτρες της συμφωνίας δεν εμπίπτουν καν στο πεδίο ελέγχου του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ είναι προφανές ότι δεν μπορούν να επηρεάσουν ή να αποκλείσουν από το ευεργέτημα της απαλλαγής του κανονισμού τη συμφωνία, η οποία κατά τα υπόλοιπα πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του κανονισμού. Η ποιοτική και τεχνικά άρτια εκμετάλλευση της τεχνολογίας είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της ανταμοιβής του εφευρέτη και αποτελεί βασικό πυλώνα της ενίσχυσης του ενδοσηματικού ανταγωνισμού στις συμφωνίες παραχώρησης του δικαιώματος εκμετάλλευσης τεχνο-

---

²¹⁸ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 89; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 196.

γνωσίας²¹⁹.

Συνεπώς, ο οποιοσδήποτε προκαλούμενος από τις σχετικές προβλεπόμενες ρήτρες ελάχιστος "intra brand" ανταγωνισμός που αποσκοπεί στην ποιοτική και άρτια εκμετάλλευση της παραχωρούμενης τεχνολογίας είναι αναγκαίος για την προστασία του ειδικού αντικειμένου των διανοητικών δικαιωμάτων ή σταθμίζεται πλήρως από την ενίσχυση του διασηματικού ανταγωνισμού και άρα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

Σε κάθε περίπτωση, η ρήτρα της συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων που αναφέρεται στους ποιοτικούς ελέγχους που μπορεί ο δικαιούχος να πραγματοποιήσει στην παραγωγή του δικαιούχου δεν συνιστά περιορισμό ιδιαίτερης σοβαρότητας αλλά ούτε περιλαμβάνεται και στις μη εξαιρούμενες ρήτρες που προβλέπει ο Κανονισμός 772/2004/Εκ. Ως εκ τούτου δε μπορεί να αποκλειστεί η ομαδική εφαρμογή της ομαδικής απαλλαγής της συμφωνίας που περιέχει παρόμοια ρήτρα²²⁰.

Τέλος, αναφορικά με τη ρήτρα αποκλειστικής προμήθειας πρώτων υλών από τον δικαιούχο της τεχνολογίας, αυτή καλύπτεται από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, μόνο εφόσον συνδέεται άμεσα με την παραγωγή των προϊόντων που αφορά η σύμβαση. Σε μία τέτοια περίπτωση η ρήτρα αυτή δεν εμποδίζει την εφαρμογή του κανονισμού ομαδικής απαλλαγής της συμφωνίας που την εμπεριέχει, ανεξάρτητα αν τα συμβαλλόμενα μέρη είναι ή δεν είναι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Αν όμως η ρήτρα αυτή δε συνδέεται με το αντικείμενο της σύμβασης υπό την λογική ότι δεν αποδεικνύεται αναγκαία για την ορθή εκμετάλλευση της τεχνολογίας, τότε δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού και πρέπει να ελεγχθεί ξεχωριστά, σε ατομικό επίπεδο. Ωστόσο, δεν εμποδίζεται όμως στην περίπτωση αυτή η απαλλαγή του υπόλοιπου μέρους της συμφωνίας, δυνάμει του κανονισμού, όταν βέβαια συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του²²¹.

II. Ρήτρες μη δυνάμενες να τύχουν απαλλαγής

Η προβλεπόμενη από τον Κανονισμό 772/2004/ΕΚ απαλλαγή δεν εφαρμόζε-

---

²¹⁹ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 132; Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 196; Χ. Αποστολόπουλος, ό.π., σελ. 89.

²²⁰ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 196; Χ. Αποστολόπουλος, ό.π., σελ. 89.

²²¹ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 246-249; Πρβλ. Μηνούδης Μ., Συμβατική άδεια εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας, Αθήνα 1987, σελ. 61 επ.

ται σε ορισμένες συμβατικές ρήτρες και μάλιστα ανεξαρτήτως αν αυτές περιέχονται σε συμφωνίες μεταξύ ανταγωνιστικών ή μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων.

Οι ρήτρες που δεν μπορούν να τύχουν απαλλαγής προβλέπονται στο άρθρο 5 του εν λόγω Κανονισμού. Ειδικότερα, συνίστανται:

- α) σε οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση υποχρέωση του δικαιοδόχου να παραχωρήσει αποκλειστική άδεια εκμετάλλευσης ή να εκχωρήσει ολικά ή μερικά στο δικαιόχο ή σε τρίτο υποδεικνυόμενο από αυτόν τα δικαιώματα επί δικών του διαχωρίσιμων βελτιώσεων ή δικών του νέων εφαρμογών της παραχωρούμενης τεχνολογίας και
- β) σε οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση υποχρέωση του δικαιοδόχου να μην προσβάλλει την εγκυρότητα των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που κατέχει ο δικαιούχος στην κοινή αγορά

Στις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων μόνο, αποκλείεται η εξαίρεση της συμβατικής ρήτρας με βάση την οποία περιορίζεται η ικανότητα του δικαιοδόχου να εκμεταλλευθεί τη δική του τεχνολογία ή να διεξάγει έρευνα και ανάπτυξη. Αυτό όμως δεν ισχύει όταν οι περιορισμοί είναι αναγκαίοι για την διασφάλιση της μυστικότητας της τεχνολογίας. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι παρόμοια ρήτρα σε συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ ανταγωνιστικών επιχειρήσεων αποκλείει την εξαίρεση της συμφωνίας στο σύνολό της²²².

III. Ανάκληση του ευεργετήματος της απαλλαγής

Η δυνατότητα ανάκλησης προβλέπεται στο άρθρο 29 παρ. 1 του Κανονισμού 772/2004/EK και εφαρμόζεται εφόσον διαπιστωθεί ότι η συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας στην οποία εφαρμόζεται η απαλλαγή που προβλέπει το άρθρο 2 παράγει, παρά ταύτα, αποτελέσματα ασυμβίβαστα με το άρθρο 101 παρ. 3 της ΣΛΕΕ, όπως δύναται να συμβεί στις κάτωθι περιπτώσεις και συγκεκριμένα,

- α) όταν περιορίζεται η πρόσβαση των τεχνολογιών τρίτων στην αγορά επί παραδείγματι εξαιτίας σωρευτικού αποτελέσματος παράλληλων δικτύων παρόμοιων περιοριστικών συμφωνιών που απαγορεύουν στους δικαιοδόχους να χρησιμοποιούν τεχνολογίες τρίτων,

---

²²² βλ. Καρύδης Γ., ό.π. σελ. 249.

β) όταν περιορίζεται η πρόσβαση δυνητικών δικαιοδόχων στην αγορά όπως επί παραδείγματι συμβαίνει εξαιτίας του σωρευτικού αποτελέσματος παράλληλων δικτύων παρόμοιων περιοριστικών συμφωνιών που απαγορεύουν στους δικαιοπαρόχους να παραχωρούν άδειες εκμετάλλευσης σε άλλους διαδόχους

γ) όταν τα μέρη δεν εκμεταλλεύονται την παραχωρούμενη τεχνολογία χωρίς να υπάρχει αντικειμενικός λόγος²²³.

Η Αρμόδια για την ανάκληση του ευεργετήματος Αρχή του Ανταγωνισμού ενός κράτους μέλους έχει την εξουσία ανάκλησης του ευεργετήματος της εφαρμογής του παρόντος Κανονισμού σε συγκεκριμένη γεωγραφική επικράτεια, όταν μία συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας, ως προς την οποία ισχύει η απαλλαγή του άρθρου 2, παράγει αποτελέσματα τα οποία δεν συμβιβάζονται με το άρθρο 101 παρ. 3 ΣΛΕΕ στην Επικράτεια ενός κράτους - μέλους ή σε τμήμα αυτής το οποίο συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά μιας αυτοτελούς γεωγραφικής αγοράς. Η ανωτέρω ανάκληση γίνεται υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 1 του άρθρου 29 του Κανονισμού 1/2003²²⁴.

IV. Συμπέρασμα

Με το τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας ολοκληρώθηκε η παράθεση του κανονιστικού πλαισίου του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου σχετικά με την αξιολόγηση της συμπραξιακής πρακτικής των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας μέσα από την διακρίβωση α) των συμφωνιών εκείνων, των οποίων το περιεχόμενο αποκλείει το ενδεχόμενο απαλλαγής που προβλέπει το άρθρο 101 III ΣΛΕΕ, β) των ρητρών εκείνων οι οποίες δεν δύνανται να απαλλαγούν βάσει της προαναφερθείσας διάταξης και γ) της δυνατότητας ανάκλησης μιας ήδη χορηγηθείσας απαλλαγής σε μια συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας.

Ειδικότερα, ο Κανονισμός 772/2004/ΕΚ εκκινεί κατά την αξιολόγηση των περιοριστικών ρητρών μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας με την διάκριση ανάμεσα σε συμφωνίες μεταξύ ανταγωνιστικών και μη ανταγωνιστικών συμφωνιών. Στις

²²³ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 196; Χ. Αποστολόπουλος, ό.π., σελ. 89.

²²⁴ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 196-197; Λιάσκος Ευ., Το νέο σύστημα εφαρμογής του Κοινωνικού Δικαίου Ανταγωνισμού – Ο Κανονισμός 1/2003 ΕΚ, Αθήνα, 2008, σελ. 77 επ.; Μαρίνος Μ., Θ., Ανακοινώσεις και Κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο δίκαιο του Ανταγωνισμού – νομικές διαστάσεις μετά τον Κανονισμό 1/2003 και επιδράσεις στο εθνικό δίκαιο των συμβάσεων, σε: ΔΕΕ 2006, σελ. 713 επ.; Σουφλερός Ηλ., Ο Κανονισμός 1/2003, τα άρθρα 81 και 82 ΣυνθΕΚ και οι επιπτώσεις τους στο ελληνικό δίκαιο ανταγωνισμού, σε: ΝοΒ 2009, σελ. 257 επ.

μεν πρώτες προβλέπει ότι αυτές δεν δύνανται να τύχουν του ευεργετήματος της απαλλαγής κατά το άρθρο 101 III ΣΛΕΕ όταν εμπεριέχουν α) ρήτρα περιορισμού της ικανότητας των συμβαλλομένων μερών να καθορίζουν τις τιμές πώλησης των προϊόντων τους, β) ρήτρα περιορισμού της παραγωγής, γ) ρήτρα περιοριστική της ικανότητας του δικαιοδόχου να εκμεταλλεύεται τη δική του τεχνολογία και δ) ρήτρα που συμβάλλει πρακτικά στην κατανομή των αγορών ή των πελατών.

Αντίστοιχα, στην περίπτωση των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας μεταξύ μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων ο εν λόγω Κανονισμός εξαιρεί από την προβλεπόμενη στο άρθρο 101 III ΣΛΕΕ απαλλαγή όσες εμπεριέχουν α) ρήτρες καθορισμού τιμών, β) ρήτρες περιοριστικές ως προς την περιοχή ή ως προς τους πελάτες τους οποίους ο δικαιοδόχος δύναται να πραγματοποιεί παθητικές πωλήσεις των αγαθών που αφορά ή σύμβαση και γ) ρήτρες περιορισμού των παθητικών πωλήσεων προς τελικούς χρήστες από δικαιοδόχο μέρος ενός συστήματος επιλεκτικής διανομής.

Περαιτέρω, ανεξάρτητα από την ανωτέρω διάκριση μεταξύ συμφωνιών ανάμεσα σε ανταγωνιστικές και μη ανταγωνιστικές επιχειρήσεις εξαιρούνται σε κάθε περίπτωση από την απαλλαγή του άρθρου 101 III ΣΛΕΕ εκείνες οι περιοριστικές ρήτρες, οι οποίες προβλέπουν α) οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση υποχρέωση του δικαιοδόχου να παραχωρήσει αποκλειστική άδεια εκμετάλλευσης ή να εκχωρήσει ολικά ή μερικά στο δικαιοπάροχο ή σε τρίτο υποδεικνυόμενο από αυτόν τα δικαιώματα επί δικών του διαχωρίσιμων βελτιώσεων ή δικών του νέων εφαρμογών της παραχωρούμενης τεχνολογίας και β) οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση υποχρέωση του δικαιοδόχου να μην προσβάλλει την εγκυρότητα των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που κατέχει ο δικαιοπάροχος στην κοινή αγορά (άρθρο 5 Κανονισμός 772/2004/ΕΚ).

Τέλος, ακόμη και η χορηγηθείσα απαλλαγή μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας δύναται να ανακληθεί εφόσον διαπιστωθεί ότι η συμφωνία παράγει αποτελέσματα περιοριστικά του ανταγωνισμού. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα δύναται να αναφερθούν α) η θέσπιση απαγόρευσης στον δικαιοδόχο να χρησιμοποιεί ανταγωνιστικές τεχνολογίες με την οποία ουσιαστικά εμποδίζεται η πρόσβαση τεχνολογιών τρίτων στη σχετική αγορά, β) η επιβολή ρητρών αποκλειστικότητας οι οποίες θέτουν εν τοις πράγμασι φραγμούς εισόδου νέων δυνητικών δικαιοδόχων/ανταγωνιστών σε μια σχετική αγορά και γ) η περίπτωση μη εκμετάλλευσης της παραχωρούμενης τε-

χνολογίας, γεγονός που συνήθως υποκρύπτει περιοριστικές του ανταγωνισμού πρακτικές που νοθεύουν την οικονομική πρόοδο και τον τεχνολογικό ανταγωνισμό.

Επίλογος - Αποτίμηση συμπερασμάτων

Η αποτίμηση των συμπερασμάτων της παρούσας εργασίας συνίσταται στην αξιολόγηση της νομιμότητας της εν λόγω συμπραξιακής πρακτικής και δη των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας κατά το Ενωσιακό Δίκαιο και το Σύνταγμα καθώς και στην διατύπωση νομοθετικών/θεσμικών πρωτοβουλιών, οι οποίες δύναται να συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη λειτουργία του νομοθετικού πλαισίου περί συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας.

Ειδικότερα, τα συμπεράσματα σχετικά με την αξιολόγηση της νομιμότητας των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας αφορούν α) στην νομικής φύσεως προβληματική που προκύπτει από την προκείμενη συμπραξιακή πρακτική και αφορά στην ανάγκη στάθμισης από τον ενωσιακό και εθνικό νομοθέτη και ερμηνευτή του δικαίου των συχνά αντικρουόμενων δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας με την ελευθερία του ανταγωνισμού, β) στα επιμέρους κριτήρια διενέργειας της ανωτέρω στάθμισης και στην συστηματική που διέπει την λειτουργική τους συνάφεια και γ) στην αποτίμηση των εν λόγω νομοθετικών κριτηρίων ελέγχου της συμβατότητας μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας με την ελευθερία του ανταγωνισμού.

α) Η προβληματική της στάθμισης των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας με την ελευθερία του ανταγωνισμού κατά τον έλεγχο νομιμότητας μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας

Η κεντρική προβληματική των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας συνίσταται στην στάθμιση από τον εφαρμοστή του δικαίου των αντικρουόμενων δικαιωμάτων της διανοητικής ιδιοκτησίας με την ελευθερία του ανταγωνισμού καθώς σε πολλές περιπτώσεις η προκείμενη συμπραξιακή πρακτική, η οποία αποτελεί ενάσκηση της ελευθερίας του δημιουργού να διαθέτει ελεύθερα ευρεσιτεχνίες ή την τεχνογνωσία που κατέχει, δύναται να πραγματοποιείται μέσα από πρακτικές που αναπτύσσουν σαφή αντι-ανταγωνιστικά αποτελέσματα, όπως η κατανομή αγορών ή η θέση φραγμών εισόδου σε μια αγορά.

Συγκεκριμένα, οι συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, ως πρακτικές συμπραξιακού τύπου, αποτελούν καταρχάς έκφανση της ελευθερίας των συμβάσεων (αρ. 5 Σ) και υπάγονται στο προστατευτικό πεδίο του εν λόγω ατομικού δικαιώματος, το οποίο κατοχυρώνει την ελευθερία των συμβαλλομένων επιχειρήσεων να αποφασί-

ζουν ελεύθερα και ανεπηρέαστα τον αντισυμβαλλόμενο τους και να καθορίζουν ελεύθερα το αντικείμενο της σύμβασης μεταφοράς τεχνολογίας και τις ειδικότερες προϋποθέσεις πραγμάτωσής της. Επιπλέον, η προκείμενη συμπραξιακή πρακτική δύναται να υπαχθεί και στο πεδίο προστασίας του δικαιώματος προστασίας της πνευματικής/βιομηχανικής ιδιοκτησίας (αρ. 1 I Πρόσθετο Πρωτόκολλο ΕΣΔΑ) καθώς η σύναψη μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας αποτελεί έκφανση του δικαιώματος του δικαιούχου των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας να διαθέτει σύμφωνα με την ελεύθερη βούληση του τα δικαιώματα τα οποία έχει επί των προϊόντων της διανοίας του.

Περαιτέρω, οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας δέον να αξιολογούνται και υπό το πρίσμα της ελευθερίας του ανταγωνισμού (αρ. 5 I Σ και 106 II Σ) καθώς η προκείμενη πρακτική δύναται να αποτελέσει πηγή διακινδύνευσης για την ανταγωνιστική ελευθερία ιδίως όταν δι' αυτών μεθοδεύεται μια απαγορευμένη σύμπραξη (άρθρο 101 ΣΛΕΕ / αρ. 1 ν. 3959/2011) ή μια κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, (άρθρο 2 ΣΛΕΕ / αρ. 2 ν. 3959/2011) πρακτικές οι οποίες δύνανται να περιορίσουν την ελευθερία του ανταγωνισμού στην επηρεαζόμενη από αυτές αγορά.

Υπό αυτή την έννοια το άρθρο 5 I Σ προβλέπει ότι οι περιορισμοί των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας επιτρέπεται να λάβουν χώρα κατόπιν ρητής συνταγματικής ή νομοθετικής πρόβλεψης και καθ' επίκληση του Συντάγματος, της ανάγκης προστασίας υπέρτερων δικαιωμάτων τρίτων (όπως π.χ. η ανάγκη προστασίας της ελευθερίας του ανταγωνισμού) ή των χρηστών ηθών. Αντίστοιχα σύμφωνα με το άρθρο 106 II Σ περιορισμοί των προκείμενων συμπράξεων δύναται να γίνουν αποδεκτοί εφόσον δι' αυτών επιδιώκεται η προστασία της ανθρώπινης ελευθερίας, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της εθνικής οικονομίας από διακινδυνεύσεις, οι οποίες δύναται να προκύψουν από τις εν λόγω συμφωνίες.

Ωστόσο, κάθε περιορισμός που τίθεται από το Σύνταγμα και τη νομοθεσία και αφορά στην ενάσκηση της ελευθερίας σύναψης συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας θα πρέπει να αποτελεί το αποτέλεσμα πρότερης στάθμισης των αντικρουόμενων δικαιωμάτων η οποία θα πρέπει με την σειρά της να διενεργείται με σεβασμό στα όρια, τα οποία προδιαγράφουν οι αρχές α) της αναλογικότητας και β) του απαραβίαστου του πυρήνα των ατομικών ελευθεριών. Υπό αυτή την έννοια κάθε περιορισμός της εν λόγω συμπραξιακής πρακτικής θα πρέπει να είναι κατάλληλος και αναγκαίος για την

επίτευξη ενός ανώτερου σκοπού (π.χ. της προστασίας του θεσμού του ελεύθερου ανταγωνισμού ή της οικονομικής αποτελεσματικότητας) και να μη συνεπάγεται υπερμετρα επαχθείς συνέπειες για την ελευθερία σύναψης συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας σε σημείο που να τίθεται εν αμφιβόλω ο πυρήνας της εν λόγω έκφανσης της οικονομικής/συμβατικής ελευθερίας.

β) Τα νομοθετικά κριτήρια έλεγχου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας και η συστηματική τους συνάφεια

Η ανωτέρω σε γενικά πλαίσια προδιαγραφείσα ανάγκη στάθμισης των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας με την ελευθερία του ανταγωνισμού εξειδικεύεται μέσα από μια σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών, οι οποίες συνίστανται στην έκδοση Κανονισμών ομαδικής απαλλαγής οριζόντιων και κάθετων συμπράξεων μεταφοράς τεχνολογίας προεξάρχοντος του Κανονισμού 772/2004, ο οποίος προβλέπει τις προϋποθέσεις εξαίρεσης συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας από το κανονιστικό πεδίου του απαγορευτικού κανόνα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

Συγκεκριμένα, μια συμφωνία μεταφοράς τεχνολογίας οφείλει να ελέγχεται αναφορικά με την νομιμότητα της, αρχικά, σύμφωνα με τα επιμέρους κριτήρια τα οποία απαριθμούνται στον Κανονισμό 772/2004 και τα οποία διαφοροποιούνται ανάλογα με τα συμβαλλόμενα μέρη και ειδικότερα ανάλογα με τον εάν αυτά αποτελούν ανταγωνίστριες επιχειρήσεις ή όχι.

Αναφορικά με τις συμφωνίες που συνήφθησαν μεταξύ ανταγωνιζομένων επιχειρήσεων, ο ενωσιακός νομοθέτης ορίζει ότι αυτές δύναται να τύχουν του ευεργετήματος της απαλλαγής καταρχάς όταν το συνολικό μερίδιο που κατέχουν οι συμπράττουσες εταιρίες στην σχετική αγορά δεν υπερβαίνει το 20 % ενώ σχετικά με τις συμφωνίες μεταξύ μη ανταγωνιζομένων επιχειρήσεων, όταν το μερίδιο της σχετικής αγοράς δεν υπερβαίνει το 30 %. Η συγκεκριμένη απαλλαγή χορηγείται περαιτέρω υπό τον όρο ότι οι συμφωνίες δεν περιέχουν ορισμένους περιορισμούς που έχουν σοβαρά αντι-ανταγωνιστικά αποτελέσματα. Γι' αυτόν τον σκοπό, ο κανονισμός 772/2004 απαριθμεί μία σειρά ιδιαίτερα σοβαρών και εξαιρούμενων περιορισμών (άρθρα 4 και 5) που έχουν σοβαρά αντιανταγωνιστικά αποτελέσματα και που γι' αυτό απαγορεύονται. Καθιερώνει δηλαδή την γενική αρχή η οποία προβλέπει ότι ο,τιδήποτε δεν απαλλάσσεται ρητώς από τον κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορία απαγορεύεται. Υπό αυτή την έννοια, εν τη απουσία ιδιαίτερα σοβαρών περιορισμών, οι συμφωνίες

που δεν υπερβαίνουν τα σχετικά όρια των μεριδίων αγοράς, μπορούν να εκληφθούν ως συμβατές με το ευρωπαϊκό δίκαιο ανταγωνισμού.

Σε εναντία περίπτωση, όταν δηλαδή οι συμπράττουσες εταιρίες υπερβαίνουν τα ανωτέρω προβλεπόμενα μερίδια αγοράς ή όταν μια συμφωνία εμπεριέχει ρήτρες οι οποίες σύμφωνα με τον Κανονισμό 772/2004 δεν μπορούν να τύχουν ομαδικής απαλλαγής, τότε είναι αναγκαίος ο έλεγχος των εν λόγω συμπράξεων σύμφωνα με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και η εξέταση του ενδεχομένου χορήγησης ατομικής απαλλαγής κατά το άρθρο 101 ΙΙΙ ΣΛΕΕ.

γ) Αποτίμηση του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου ελέγχου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας

Ο ισχύων Κανονισμός 772/2004 περί ομαδικής απαλλαγής των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας συνετέλεσε μεν στην απλοποίηση του νομοθετικού πλαισίου ρύθμισης των εν λόγω συμφωνιών καθώς σύμφωνα με το περιεχόμενο του εγκαταλείπεται η πρότερη προσέγγιση της απαρίθμησης των απαλλασσόμενων ρητρών (Κανονισμός 240/96) και δίδεται έμφαση στον καθορισμό κατηγοριών συμφωνιών που απαλλάσσονται μέχρι ένα συγκεκριμένο επίπεδο ισχύος στην αγορά και στον προσδιορισμό των περιορισμών και των ρητρών που δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνονται σε τέτοιου είδους συμφωνίες²²⁵.

Ωστόσο, από μια συνολική θεώρηση του κανονιστικού πλαισίου ελέγχου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας δύναται να υποστηριχτεί η άποψη ότι οι ανωτέρω «καινοτομίες» του Κανονισμού 772/2004 δεν επαρκούν προκειμένου να διασφαλίσουν την επιθυμητή για τις συμβαλλόμενες επιχειρήσεις ασφάλεια δικαίου η οποία με την σειρά της θα μπορούσε να ενθαρρύνει την σύναψη συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, τον συνδυασμό τεχνογνωσίας και συνακόλουθα την τεχνολογική καινοτομία και ανάπτυξη.

Συγκεκριμένα, το κανονιστικό πλαίσιο ελέγχου των συμπράξεων αποτελείται από πολυάριθμους Κανονισμούς ελέγχου νομιμότητας μιας σύμπραξης. Πρακτικό αποτέλεσμα της εν λόγω πολυνομίας αποτελεί η συχνά ανακύπτουσα ανάγκη υπαγωγής μιας συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας στο ρυθμιστικό πεδίο πλειόνων Κανονισμών (π.χ. Κανονισμός 2790/1299 περί κάθετων συμφωνιών, Κανονισμός 2659/1999

²²⁵ βλ. Λυμπερόπουλος Κ., ό.π., σελ. 188 επ.; Καρύδης Γ. ό.π., σελ. 238.

περί συμφωνιών έρευνας και ανάπτυξης, Κανονισμός 2658/1999 περί συμφωνιών εξειδίκευσης), γεγονός το οποίο δύναται, όπως επισημάνεται στην θεωρία, να αποθαρρύνει την σύναψη συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας λόγω του σύνθετου χαρακτήρα του περιεχομένου τους αλλά και των πολυάριθμων και δυσνόητων κατευθυντήριων γραμμών που τους συνοδεύουν. Η προκείμενη ανασφάλεια των συμβαλλόμενων μερών επιτείνεται και από το γεγονός της ύπαρξης μιας πληθώρας ορίων και περιορισμών του πεδίου εφαρμογής του ΚΑΚΜΤ, που καθιστούν την εφαρμογή του εξαιρετικά σύνθετη²²⁶.

δ) Προτεινόμενες θεσμικές πρωτοβουλίες

Η ανωτέρω επισημανθείσα πολυνομία που διακρίνει το κανονιστικό πλαίσιο των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας και η συνακόλουθη αρνητική επενέργεια της στην επιθυμητή ασφάλεια δικαίου καθιστά αδήριτη αναγκαιότητα την περαιτέρω απλοποίηση του νομοθετικού πλαισίου ελέγχου των συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, η οποία αφενός θα ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις για την σύναψη των εν λόγω συμφωνιών και αφετέρου θα επιτρέψει την διενέργεια μιας πιο εκτεταμένης νομικής και οικονομικής ανάλυσης κατά την διαδικασία αξιολόγησης του επιτρεπτού ή μη κάθε συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας.

Προς αυτή την κατεύθυνση, κρίνεται αναγκαία, καταρχάς η κατάργηση των πολυάριθμων Κανονισμών ομαδικής απαλλαγής και η αναγωγή της διάταξης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ σε κοινό κριτήριο ελέγχου της νομιμότητας κάθε συμφωνίας μεταφοράς τεχνολογίας²²⁷ και εν συνεχεία η αναγωγή του διαπλασθέντος στην νομολογία του ΔΕΚ²²⁸ κριτηρίου της «προστασίας του πυρήνα του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας» σε κύριο κριτήριο στάθμισης της ανάγκης προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και της ελευθερίας του ανταγωνισμού²²⁹.

Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο όρισε ως απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας το αποκλειστικό δικαίωμα χρησιμοποίησης του για την παραγωγή και την πρώτη θέση σε κυκλοφορία των παραγόμενων αγαθών, είτε ευθέως από τον δικαιούχο), είτε με τη χορήγηση αδειών χρήσης σε τρίτους, καθώς επίσης και το δικαίωμα παρεμπόδισης της παράνομης παραποίησης του δικαιώματος.

²²⁶ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 180.

²²⁷ βλ. Αποστολόπουλος Χ., ό.π., σελ. 181.

²²⁸ βλ. ΔΕΚ C- 15/74, Συλλογή 1974, σελ. 1147 επ.

²²⁹ βλ. Καρύδης Γ., ό.π., σελ. 234, 237.

Υπό αυτή η την έννοια η εφαρμογή των απαγορευτικών κανόνων του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεν θα επιτρέπεται να πλήξει το ανωτέρω πυρήνα του δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας με αποτέλεσμα την απαλλαγή όλων των ρητρών συμφωνιών εκμετάλλευσης διπλωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που είναι αναγκαία για την προστασία του ειδικού αντικειμένου. Αντίθετα, οι συμβατικές ρήτρες που θα κρίνεται ότι συνιστούν καταχρηστική εκμετάλλευση του ανωτέρω δικαιώματος θα υπάγονται στο απαγορευτικό πεδίο της εν λόγω διάταξης με σεβασμό πάντοτε στα απώτατα όρια που προδιαγράφουν η αρχή της αναλογικότητας και της διαφύλαξης της ενοποίησης των αγορών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Anderman S. / Kallaugher J., (2006), Technology Transfer and the new EU Competition Rules, Oxford University Press.

Amato G./Ehlermann C.-D./Komninos A. (eds.), (2007), EC Competition Law – A Critical Assessment, Oxford.

Batchelor W. (2004), Application of the Technology Transfer Block Exemption to Software Licensing Agreements, σε: C.T.L.R. 2004, σελ. 166 επ.

Bellamy/ Child, (2008), European Community Law of Competition, Oxford.

Bird B./Toutoungi A. (2006), The new EC Technology Transfer Regulation: One Year on, σε: E.I.P.R. 2006, σελ. 292 επ.

Bishop S./Walker M., (2010), The Economic of EC Competition Law: Concepts Application and Measurement, London.

Cucinotta/Pardolesi/Van de Bergh, (2003), Post Chicago Developments in Anti-trust Law, Cheltenham.

Curley D., (2006), Intellectual Property Licenses and Technology Transfer, London.

Dolmans M./Pilola A., (2003), The proposed new Technology Transfer Block Exemption, σε: World Competition (26), 4 2003, σελ. 541 επ.

Donovan W., (2005), Antitrust Issues in Licensing, σε: PLI/PAT 2005, σελ. 391 επ.

Feil M., (2005), The new Block Exemption Regulation on Technology Transfer agreements in light of the US Antitrust regime on the licensing of intellectual Property, σε: IIC 2005, σελ. 31 επ.

Fine F., (2006), The EC Competition Law on Technology Licensing, London.

Hansen P./Shah C., (2004), The new EU Technology Transfer Regime – Out of the Straightjacket into the Safe Harbour?, σε: E.C.L.R. 2004, σελ. 465 επ.

Kokkoris I., (2008), Competition Cases for the EU, London

Korah V./Lianos I., (2014), Competition Law, 4th edition, Oxford.

Korah V. (2004), Draft Block Exemption for Technology Transfer, σε: ECRL 2004, σελ. 247-262

Korah V., (2007), An introductory Property Rights an the EC Competition Rules, 7th edition, Oxford.

Lind R./Muysert P., (2004), The European Commission's Draft Technology Transfer Block Exemption Regulation and Guidelines, A significant departure from accepted Competition Policy principles, σε: E.C.L.R. 2004, σελ. 181 επ.

Mann Th./Tettinger J. P., (2015), Einführung in die juristische Arbeitstechnik, 5. Auflage, München.

Orstavik I., (2005), Technology Transfer Agreements: Grant-Backs and No-challenge Clauses in the New EC Technology Transfer Regulation, σε: IIC 2005, σελ. 83 επ.

Peeperkorn L., (2003), IP Licenses and Competition Rules: Striking the Right Balance, σε: World Competition 26 (2003), σελ. 527 επ.

Posner, (2002), Law and economics, Chicago.

Ritter L., (2004), The new Technology Transfer Block Exemption under EC Competition law, σε: Legal issues of Economic Integration 31 (3), σελ. 161 επ.

Slot P. J./Johnston A., (2014), An Introduction to Competition Law, 2nd edition, Leiden.

Treacy P., (2005), Intellectual Property Transactions and Block Exemptions – The future, σε: C.T.L.R. 2005 11 (6), σελ. 191 επ..

Ulrich H., (2006), IP-Antitrust in Context Approaches to international rules on restrictive uses of intellectual property rights, Vol. 48 Antitrust Bulletin No 4, σελ. 837 επ.

Ulrich H., (1996), Technology protection according to TRIPS: Principles and Problems, σε: Beier/Schicker, From GATT to TRIPS – The Agreement on Trade-Related Aspects of intellectual Property Rights, Munich 1996, σελ. 357 επ.

Vollebregt E., (2004), The changes in the New Technology Transfer Block Exemption Compared to the Draft, σε: E.C.L.R. 2004, σελ. 660 επ

Vollebregt E., (2004), The new Technology Transfer Block Exemption: From straightjacket to moving targets, σε: CTLR 2004, σελ. 660.

Whish R./Bailey D., (2012), Competition Law, 7th Edition, Oxford.

Whish R., (2000), The Commission's "new style" Block exemption for vertical agreements, σε: CMLR 2000, σελ. 887 επ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνωστοπούλου Δ./ Κλεφτοδήμου Ε., (1992), Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας στο Κοινοτικό Δίκαιο, Αθήνα.

Αυγερινός Γ., (2011), Εισαγωγή στο Δίκαιο Ανταγωνισμού, Αθήνα.

Αντωνίου Θ. (επιμ.), (2014), Γενικές Αρχές Δημοσίου Δικαίου, Αθήνα.

Βροντάκης Μ., (1986), Προβλήματα ερμηνευτικής τακτικής του ΣτΕ σε θέματα οικονομικού προγραμματισμού και παρεμβατισμού: Οι συνταγματικές ελευθερίες στην πράξη, Αθήνα-Κομοτηνή.

Γέροντας Απ., (2001), Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα.

Δαγτόγλου Π.Δ., (2012), Ατομικά Δικαιώματα, 4^η έκδοση, Αθήνα.

Δαγτόγλου Π.Δ., (1996), Η ελευθερία του ανταγωνισμού στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, Αθήνα.

Δρυλλεράκης Ι., (1999), Σχέση Κανονισμών ομαδικών εξαιρέσεων και εθνικού δικαίου ανταγωνισμού, σε: ΕΕμπΔ 1999, σελ.447 επ.

Δρυλλεράκης Ι., (2011), Το νέο Δίκαιο του Ελεύθερου Ανταγωνισμού, Αθήνα.

Ζευγώλης Ν./Κόκκορης Ι., (2010), Πολιτική ανταγωνισμού μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας: Ο ανταγωνισμός ως μέσο για την επίτευξη της εσωτερικής αγοράς ή ως σκοπός της εσωτερικής αγοράς, σε: ΕΕΕυρΔ 2010, σελ. 29 επ.

Ηλιόπουλος Κ., (2006), Η εφαρμογή του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού στην Ελλάδα, (1981-2005), Αθήνα.

Καλαβρός Γ./Γεωργόπουλος Θ., (2013), Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τ. ΙΙ, 2^η έκδοση, Αθήνα.

Καλαβρός Γ., (2003), Ευρωπαϊκό κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα.

Καρύδης Γ., (2012), Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών, Αθήνα.

Κασωτάκης Μ., (2010), Το αντικείμενο του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού υπό το πρίσμα τα πολιτικής ανταγωνισμού της Επιτροπής και της νομολογίας των κοινοτικών δικαστηρίων, σε: ΕΕμπΔ 2010, σελ. 286 επ.

Κιάντος Β., (2010), Το δίκαιο του ανταγωνισμού σαν ιδιωτικό και δημόσιο δίκαιο, σε: ΕπισκΕΔ 2010, σελ. 59 επ.

Κοντόγιωργα – Θεοχαροπούλου Δ., (1989), Η αρχή της αναλογικότητας στο εσωτερικό δημόσιο δίκαιο, Αθήνα.

- Κοτσίρης Λ., (2015),** Δίκαιο Ανταγωνισμού, 7^η έκδοση, Αθήνα.
- Κτιστάκη Σ., (1995),** Δίκαιο Ανταγωνισμού και δημόσια υπηρεσία στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, σε: ΕλλΔνη 1995, σελ. 1479.
- Λιακόπουλος Αθ., (1981),** Η οικονομική ελευθερία αντικείμενο προστασίας στο δίκαιο του ανταγωνισμού, Αθήνα.
- Λιάσκος Ευ., (2008),** Το νέο σύστημα εφαρμογής του Κοινοτικού Δικαίου Ανταγωνισμού – Ο Κανονισμός 1/2003 ΕΚ, Αθήνα.
- Λοΐζου Δ., (1997),** Ο Κανονισμός 240/96 της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τις συμφωνίες μεταφοράς τεχνολογίας, σε: ΕπισκΕΔ 1997, σελ. 66 επ.
- Μάνεσης Α., (1982),** Συνταγματικά Δικαιώματα, Ατομικές ελευθερίες, Αθήνα.
- Μάνεσης Α./Μανιτάκης Α., (1981),** Κρατικός παρεμβατισμός και Σύνταγμα, σε: ΝοΒ 1981, σελ. 1205 επ.
- Μαρίνος Μ., Θ., (2006),** Ανακοινώσεις και Κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο δίκαιο του Ανταγωνισμού – νομικές διαστάσεις μετά τον Κανονισμό 1/2003 και επιδράσεις στο εθνικό δίκαιο των συμβάσεων, σε: ΔΕΕ 2006, σελ. 713 επ
- Μεταξάς Α. (2004),** Θέματα ευρωπαϊκού δικαίου – Νομολογία Δικαστηρίου των ευρωπαϊκών κοινοτήτων. Κριτική προσέγγιση, Αθήνα
- Μπέσιλα – Βήκα Ε., (1998),** Ο ελεύθερος ανταγωνισμός και οι περιορισμοί του. Η συμμετοχή στην οικονομική ζωή της χώρας, κατά το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, Αθήνα.
- Μπόσκοβιτς Κ. (2001),** Κοινοτικός δικαστής και οικονομικό σύνταγμα: η συμβολή του ΔΕΚ στη διαμόρφωση του συντακτικού οικονομικού προτύπου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, σε: ΤοΣ 2/2001, σελ. 235 επ.
- Ορφανουδάκης, Σ., (2003),** Η αρχή της αναλογικότητας στην ελληνική έννομη τάξη. Από τη νομολογιακή εφαρμογή της στη συνταγματική της καθιέρωση, Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτειολογίας 11, Αθήνα - Θεσσαλονίκη.
- Παπαδοπούλου Π-Ε., (2009),** Το καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού στην ΕΚ υπό το φώς της δημοκρατικής αρχής: Συγκλίσεις και αποκλίσεις, σε: Ευρ. Πολιτεία, 2/2009, σελ. 373 επ.
- Παπανικολάου Α. Π., (1986),** Κατάχρηση της συμβατικής ελευθερίας, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αθήνα.
- Παπαρρηγόπουλος Ξ., (2008),** Η Δεύτερη Οδός, Πολιτική και Νομική σκέψη του Roberto M. Unger, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

- Πλιάκος Α., (2011),** Εισαγωγή στο Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα.
- Ράϊκος Γ.Α., (2008),** Συνταγματικό Δίκαιο- Θεμελιώδη Δικαιώματα, 2^{ος} τόμος, 3^η έκδοση, Αθήνα.
- Σαρμάς Ι., (2003),** Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, Αθήνα.
- Σκουρής Β. (επιμ.), (2004),** Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Αθήνα.
- Σκουρής Β./Βενιζέλος Ευ., (1985),** Ο έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων, Αθήνα.
- Σουφλερός Ηλ., (2009),** Ο Κανονισμός 1/2003, τα άρθρα 81 και 82 ΣυνθΕΚ και οι επιπτώσεις τους στο ελληνικό δίκαιο ανταγωνισμού, σε: ΝοΒ 2009, σελ. 257 επ.
- Τζουγανάτος Δ., (2013),** Δίκαιο του Ελεύθερου Ανταγωνισμού, Αθήνα.
- Τριανταφυλλάκης Γ., (2012),** Οικονομική ελευθερία ή αποτελεσματικότητα ως προστατευτέο έννομο αγαθό στο δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού, σε: ΔΕΕ 2012, σελ. 628 επ.
- Τριανταφυλλάκης Γ., (2008),** Η ενσυνείδητη παράλληλη συμπεριφορά επιχειρήσεων ως εναρμονισμένη πρακτική, σε: ΔΕΕ 2008, σελ. 1068 επ.
- Τριανταφυλλάκης Γ. (επιμ.), (2005),** Ελεύθερος Ανταγωνισμός, Πρακτική – Νομολογία εθνική και ευρωπαϊκή, Αθήνα.
- Τσάτσος Δ., (1988),** Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Τόμος Γ', Αθήνα - Κομοτηνή.
- Χιώλος Κ., (2012),** Η συνταγματική αρχή της Αναλογικότητας, σε: ΕΔΔΔΔ 2012, σελ. 913 επ.
- Χριστιανός Β. (2002),** Εφαρμογές Κοινοτικού Δικαίου, Αθήνα.
- Χρυσόγονος Κ., (2006),** “Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα”, Αθήνα.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

Αποφάσεις Δικαστηρίου Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)

Υπόθεση C-56& 58/64, Consten/Grundig, Συλλογή Νομολογίας 1966, σελ. I-392.

Υπόθεση C- 48/69, ICI v. Comission, Συλλογή Νομολογίας 1971, σελ. I-619.

Υπόθεση C- 22/72, Vereniging van Cementhandelaren, Συλλογή Νομολογίας 1972, σελ. I-977.

Υπόθεση C- 15/74, Centrafarm/Sterling Drug, Συλλογή 1974, σελ. I-1147.

Υπόθεση C- 209-215/78, FEDETAB, Συλλογή Νομολογίας 1980, σελ. I-3125.

Υπόθεση C-319/82, Societe de Vente de Ciments et Betons/Kerpen & Kerpen, Συλλογή Νομολογίας 1983, σελ. I- 4173.

Υπόθεση C- 161/84, Pronuptia de Paris, Συλλογή Νομολογίας 1986, σελ. I-353.

Υπόθεση C- 10/86, Vag France/Magne, Schroeter, Συλλογή Νομολογίας 1986, σελ. I- 4088.

Υπόθεση C-41/90, Hofner v. Elser, Συλλογή Νομολογίας 1991, σελ. I-1979.

Υπόθεση C-170/93, Hydrotherm, Συλλογή Νομολογίας 1984, σελ. I- 2999.

Υπόθεση C-69/95, Cristiani & Nielsen N. V. της, J.O.C.E., Συλλογή Νομολογίας 1979, σελ. I-987.

Υπόθεση C-35/99, Arduino, Συλλογή Νομολογίας 2002, σελ. I-1529.

Αποφάσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Απόφαση Επιτροπής, Agreements between manufactures of glass containers, EE 1974, Συλλογή Νομολογίας L 160/1.

Απόφαση Επιτροπής, IFTRA rules for producers of virgin Aluminium, EE 1975, Συλλογή Νομολογίας L228/3.

Απόφαση Επιτροπής, Fedetab, EE 1978, Συλλογή Νομολογίας L 224/29.

Απόφαση Επιτροπής, Cast Iron & Steel Rolls, EE 1983, Συλλογή Νομολογίας L 317/1.

Απόφαση Επιτροπής, Vimpoltu, EE 1983, Συλλογή Νομολογίας L 317/1.

Απόφαση Επιτροπής, Roofing felt cartel, EE 1986, Συλλογή Νομολογίας L 232/15.

Απόφαση Επιτροπής, FEG & TU, EE 200/44, Citric Acid, EE 2002, Συλλογή Νομολογίας L239/18.

Απόφαση Επιτροπής, Zinc Phosphate, EE 2003, Συλλογή Νομολογίας L 153/1.

Απόφαση Επιτροπής, Soda-ash-Solvay/CFK, EE 2003, Συλλογή Νομολογίας L 10/10.

Αποφάσεις Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ)

Υπόθεση 2125/77 (Ολ.), δημοσιευθείσα σε: ΤοΣ 1977, σελ. 633.

Υπόθεση 2125/77 (Ολ.), δημοσιευθείσα σε: Νομικό Βήμα 1978, σελ. 89 επ.

Υπόθεση 2918/1986, δημοσιευθείσα σε: Νομικό Βήμα 1986, σελ. 187 επ.

Υπόθεση 1094/1987 (Ολ.), δημοσιευθείσα σε: Αρμενόπουλος 1987, σελ. 529 επ.

Υπόθεση 3313/1989, δημοσιευθείσα σε: Αρμενόπουλο 1989, σελ. 1018 επ.

Υπόθεση 2153/1989, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 1990, σελ. 72 επ

Υπόθεση 1591/1990, δημοσιευθείσα σε Διοικητική Δίκη 1991, σελ. 87 επ.

Υπόθεση 1911/1995, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 1995, σελ. 866 επ.

Υπόθεση 3582/1996, δημοσιευθείσα σε ΔτΑ 2/1997, σελ. 133 επ.

Υπόθεση 3587/1997, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 1998, σελ. 120 επ.

Υπόθεση 2336/98, αναρτηθείσα σε: NOMOS 1998, (lawdb.intrasoftnet.com)

Υπόθεση 2336/98, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2000, σελ. 479 επ.

Υπόθεση 4702/98, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2000, σελ. 479 επ.

Υπόθεση 466/1999, δημοσιευθείσα σε ΔτΑ 7/2000, σελ. 74 επ.

Υπόθεση 2962/1999, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2001, σελ. 1449 επ.

Υπόθεση 412/99, δημοσιευθείσα σε: Διοικητική Δίκη 2000, σελ. 1013 επ.

Υπόθεση 466/1999, αναρτηθείσα σε: NOMOS 1999, (lawdb.intrasoftnet.com)

Υπόθεση 1735/2012, αναρτηθείσα σε: NOMOS 2012, (lawdb.intrasoftnet.com)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Κανονισμός 19/65/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 2ας Μαρτίου 1965, περί εφαρμογής του άρθρου 85 παράγραφος 3 της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών

Κανονισμός 240/96 της Επιτροπής, της 31^{ης} Ιανουαρίου 1996, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85 παράγραφος 3 της συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας

Κανονισμός 2790/1999 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για την εφαρμογή του άρθρου 81 παράγραφος 3 της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών

Κανονισμός 1/2003 του Συμβουλίου, της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2002 για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης

Κανονισμός 772/2004 της Επιτροπής, της 27^{ης} Απριλίου 2004, για την εφαρμογή του άρθρου 81 παράγραφος 3 της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας

Νόμος υπ' αριθμ. 1733/1987 σχετικά με τη μεταφορά τεχνολογίας, τις εφευρέσεις και την τεχνολογική καινοτομία

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ (οι αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες)

A

Αναλογικότητα, 33, 53

Ανθρώπινη αξιοπρέπεια, 49 επ.

Απαραβίαστο πυρήνα ατομ. δικαιωμάτων, 54

B

Βάσεις νομιμοποιητικές του κρατικού παρεμβατισμού, 44 επ.

Βιομηχανική ιδιοκτησία, 41 επ.

Γ

Γενικές αρχές αξιολόγησης

συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, 4 επ.

Δ

Δημόσιο συμφέρον, 51 επ.

Διανοητική ιδιοκτησία, 64 επ.

Δικαιώματα των άλλων, 46 επ.

Δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, 60 επ.

Ε

Εθνική Οικονομία, 50 επ.

Ελευθερία ανταγωνισμού, 37 επ.

Ευεργέτημα απαλλαγής, 28 επ., 74 επ.

Ελευθερία συτμβάσεων

Κ

Κανονισμός Ομαδικής απαλλαγής συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας, 58 επ.

Μ

Μερίδια αγοράς, 58 επ.

N

Νομολογία ΔΕΕ/ΓενΔΕΕ/ΣτΕ, 100 επ.

Ο

Οικονομική ελευθερία, 37 επ.

Π

Περιορισμοί ατομ. Δικαιωμάτων, 44 επ.

Πνευματική ιδιοκτησία, 41 επ.

P

Ρήτρες συμβατικές περιοριστικές του ανταγωνισμού, 75 επ.

Σ

Συμπράξεις επιχειρήσεων, 8 επ.

Συμφωνίες ευρεσιτεχνίας, 66 επ.

Συμφωνίες λογισμικού, 68 επ.

Συμφωνίες τεχνογνωσίας, 65 επ.

T

Τεχνολογική ανάπτυξη (περιορισμοί), 76 επ.

Υ

Υποκείμενα ελευθερίας ανταγωνισμού, 43 επ.

